

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA'DA BİR GÜVENLİKLEŞTİRME KONUSU OLARAK GÖÇ

Hazırlayan

Elif SÜTCÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ali AYATA

KARAMAN-2021

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA'DA BİR GÜVENLİKLEŞTİRME KONUSU OLARAK GÖÇ

Hazırlayan

Elif SÜTCÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ali AYATA

KARAMAN-2021

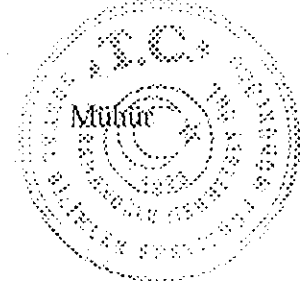
ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	27.10.2020
Revizyon No	01
Sayfa No	1/1

AVRUPA'DA BİR GÜVENLİKLEŞTİRME KONUSU OLARAK GÖÇ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 04/05/2021

Bu tez, Karamanoglu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 15/04/2021 tarih ve 15/328 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Şekli, boyutu ve değişen bütün dinamikleri ile göç tüm zamanların en canlı faaliyeti ve hareketliliği olarak varlığını hep korumuş ve koruyacaktır. Varoluştan beri insanlık için dünyanın bütün coğrafyalarını mümkün kılmanın göçten başka seçeneği olmamıştır. Bu sadece gönüllü bir kopuş olmanın yanında insanoğlunun umarsızlığına ve hayatta kalma şansına yeni bir kapı olması açısından da oldukça duygusal bir konu olmuştur. Bu duygusal yön, hareketlilik ve canlılık, göçün sentez ve kendi zorlu yöntemi; varoluş sancısından, dünya sisteminin adaletsizliğine ve nihayetinde kişinin kendi kalabilme mücadelesine değen uzunca bir yol. Dolayısıyla bu yolu çalışmak oldukça etkileyici ve önemlidir. Ancak çalışmanın içeriği, göçün bilhassa günümüzdeki görünürlüğünü yani güvenleleştirilen boyutunu, Avrupa özelinde ortaya koymak olmuştur.

Öncelikle tez çalışma konusunun belirlenmesinin ve muhtevasının mimarı olan sevgili danışmanım Prof. Dr. Ali AYATA'ya anlayışı ve değerli katkıları için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bir teşekkür de sevgili aileme ve bilhassa Berfin'e.

Elif Sütçü

Mart 2021

ÖZET

Bu çalışma, uluslararası göçün Avrupa’da güvenlikleştirme meselesi olarak ele alınmasına giden süreci değerlendirmiştir. Göç nosyonunun güvenlik kavramına evrilişi, buradan yola çıkılarak göçün güvenlik perspektifinden analizi yapılmıştır. AB göç ve sığınma politikaları, Kopenhag Okulu’nun yarattığı olan güvenlikleştirme kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Buradaki temel yaklaşım, Avrupa’nın ortak göç politikasının güvenlikleştirme boyutunu tespit etmek ve bu politikaların güvenlikleştirme ekseninde kullanılan araçlarının neler olduğunu belirlemektir. Birliğin tarihsel süreçte oluşturduğu siyasanın, göç akınları karşısında yeterli olmadığı görülmüştür. Avrupa’nın göç politikalarını tam anlamı ile ortak bir çabaya dönüştüremediği izlenmiş ancak göçün güvenlikleştirilmesi noktasındaki ortak çabanın da daha güçlü olduğu gözlemlenmiştir. Bir başka argüman ise Avrupalılaştıran göç izleminin; dönemin konjonktürel yapısına, ülkelerin iç dinamiklerine göre farklılaştığı gözlemlense bile bir panoramadan bakıldığında, göç yaklaşımının klasik güvenlik refleksi, bir başka ifade ile kontrol ve sınır yönetimi minvali ile hareket etmekten uzaklaşmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, göç, göç ve sığınma politikaları, güvenlikleştirme, Kopenhag Okulu.

IMMIGRATION AS A SECURITIZATION ISSUE IN EUROPE

ABSTRACT

This study was conducted for the purpose of evaluating the process leading to international migration being handled as a securitization issue in Europe. Based on the evolution of the notion of migration into the concept of security, an analysis of migration has been conducted from a security perspective. EU immigration and asylum policies have been handled within the framework of securitization theory, which is the creation of the Copenhagen School. The main approach here is to determine the extent of the securitization of Europe's common immigration policies and what tools are used in the securitization axis of these policies. The policies that the union established in the historical process have proven to be insufficient against migration floods. It has been observed that the Europe's has not been able to fully turn their immigration policies into a joint effort, but it has been understood that the joint effort is stronger in terms of securitizing migration. Another argument is that the migration approach does not move away from acting with the classical security reflex, in other words, control and border management, when viewed from a panorama, even though it is observed that the migration strategy, which has become European, differs according to the cyclical structure of the period and the internal dynamics of the countries.

Keywords: European Union, migration, migration and asylum policies, securitization, Copenhagen School.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
TABLO, HARİTA VE GRAFİK LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI	6
I.1. Güvenlik Nosyonunun Teorik, Tarihsel Altyapısı ve Gelişimi.....	6
I.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Yaklaşımının Yeni Boyutu	17
I.3. Güvenlik Penceresinden Göç Perspektifi: Göç-Güvenlik Bağlantısı.....	22
I.4. Güvenlik ve Göçe Küreselleşmenin Etkileri	26
I.5. Devletlerin Güvenlik İle İlgili Tutumlarını Belirleyen Teorik Yaklaşımlar	29
I.5.1. Realizm ve Güvenlik.....	30
I.5.2. Liberalizm ve Güvenlik.....	36
I.5.3. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Kuramı.....	37
I.5.3.1. Güvenlik Sektörleri	44
I.5.3.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri	47
II. BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ	50

II.1. Köken Olarak Avrupa ve Avrupalılık Kimliği	50
II.1.1. Oluşum Süreci ve Bugünü ile Avrupa Birliği Evrimi.....	53
II.2. Avrupa’da Göç Politikalarını Etkileyen Tarihsel Noktalar: İkinci Dünya Savaşı Sonrası Göç Olgusu	56
II.2.1. Dekolonizasyon Dönemi.....	58
II.2.2. İşçi Göçü Dönemi	59
II.2.3. Sınırlandırılmış (Kısıtlandırılmış) Göç Dönemi	61
II.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem	64
II.3. Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları	65
II.3.1. Schengen Antlaşması.....	70
II.3.2. Dublin Sözleşmesi	73
II.3.3. Maastriicht Antlaşması.....	77
II.3.4. Amsterdam Antlaşması.....	78
II.3.5. Tampere Zirvesi	81
II.3.6. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı	82
II.3.7. Sevilla Zirvesi	84
II.3.8. Lahey (Hague) Programı.....	85
II.3.9. Avrupa Göç ve İltica Paktı.....	87
II.3.10. Lizbon Antlaşması	88
II.3.11. Stockholm Programı	90
II.4. Avrupa Birliği’nde Göçe Küresel Yaklaşım.....	92

III. BÖLÜM GÖÇ POLİTİKALARININ AVRUPALILAŞMASININ SONUÇLARI	96
.....	
III. 1. Avrupalılaştan Göç Siyasetasının Avrupa’da Alt Metni	96
III.2. AB Göç Politikalarının Güvenikleştirme Teorisi Üzerinden Analizi.....	98
III.3. Göç ve Aşırı Sağın Yükseliş Arasındaki Paralellik.....	101
III.4. 2015 Mülteci Krizi.....	108
SONUÇ	117
KAYNAKÇA	123

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABA	: Avrupa Birliği Antlaşması
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AfD	: Almanya için Alternatif Partisi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	: Ortak Avrupa Sığınma Sistemi
COPRI	: Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü
EASO	: Avrupa Sığınma Destek Ofisi
EURODAC	: Avrupa Otomatik Parmak İzi Tanımlama Sistemi
EUROPOL	: Avrupa Polis Teşkilatı
EUROSUR	: Avrupa Sınır Gözetim Sistemi
FRONTEX	: Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı
GAMM	: Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLO, HARİTA VE GRAFİK LİSTESİ**Tablo Listesi**

Tablo 1: Genişletilmiş Güvenlik Kavramları 17

Haritalar Listesi

Harita 1: İşçi Göçü Dönemi Hedef ve Kaynak Ülkeler 60

Harita 2: Schengen Bölgesi 71

Grafikler Listesi

Grafik 1: Türkiye'de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler 111

Grafik 2: AB'ye İlk Kez Sığınma Başvurusu Yapanların Verileri 112

GİRİŞ

İnsanoğlunun tarihi tecrübelerinden yola çıkılarak göçün, farklı formlarda farklı zaman dilimlerinde gerçekleştiği ve nihayetinde tarihin bütün zamanlarında varlıklarını gösterdikleri görülmüştür. Küreselleşme olgusu ile beraber göçün aktörleri ve onlara yüklenen rollerin tadile uğradığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla küreselleşmenin beşeri yönü olarak ele alınan göç nosyonu, barındırdığı tüm parametreler ile çok yönlü bir etkileşim sürecini ortaya çıkarmaktadır.

Güvenlik ise varlığı, insanoğlunun dirimsel bir sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların duvarlar inşa etmesinin temel savlarından biri hiç şüphesiz dışarıdan gelecek olan tehditlere karşı korunma içgüdüğü olmuştur. Bu sebeple ilk olarak gerek kişiyi vahşi doğadan gerekse de diğer homo sapiens türünden gelebilecek tehlikelere karşı korunma düzeneği, yuvasının duvarları olmuştur (Arıboğan, 2018: 16). Devletler için de güvenlik kilit bir kavram olmuş ve esas bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır.

Bu iki izahattan yola çıkarak göç ve güvenliğe ilişkin farklı iki olgunun yollarının kesiştiği ve neredeyse birbiri ile anılır olduğu görülmüştür. Farklı belirleyiciler üzerine şekillenmiş olsalar bile kimi zaman aynı öznelerden beslendiği kimi zaman da politik bir etkiyi barındırdığı için aynı potada yer alması mümkünleşmiştir. Bu ikisi arasında oluşan etkileşimin meydana getirdiği sonuçlar çalışmamızın ana eksenini teşkil etmektedir.

1980’li yıllarda güvenlik çalışmalarının ve tartışmalarının yoğunluk kazanması (ki çalışmaların temeli çok daha eskiye dayanmaktadır) güvenlik meselesinin

çözümlemesi ya da ne olduğuna dair ayrımların ve tanımların netleşmesi beklentisini artırmıştır. Güvenlik çalışmalarının iki ayrı görüntüsü olarak masada yerini alan yenilerden “genişleticiler” eskilerden askeri ve devlet merkezli perspektifi ile “gelenekçiler” olmuştur. Kopenhag Okulu’na göre yoğun tartışmaların yapıldığı bu dönem, her iki yaklaşımın ele alınmasının ve karşılaştırılmasının önemli olduğu bir süreç olmuştur (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 1).

Soğuk Savaş Dönemi’nde, hâkim paradigmanın klasik güvenlik yaklaşımı çerçevesinde gelişmesi, ardından Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve globalleşmenin güçlenmesi güvenlik konusunun başka alanlara da sirayet etmesine yol açmıştır. Böylelikle güvenlik tipolojisine salgın hastalık, ekonomik sorunlar, çevresel meseleler, kimliğe yönelik tehlikeler ve göç eklenmiştir. Birey güvenliği önemli bir nokta olarak inşa edilmiştir. Tam bu noktada göç olgusunun, güvenlik çerçevesinde şekillendirilmesinin veya güvenikleştirilmesinin ardında yatan tehlike olarak hedef ülkenin istikrarına, refah devletine ve toplumsal olarak kültürel yapısına ve nihayetinde kimliğine yönelik tehditler yaratması deklare edilmektedir.

Göç hareketliliğinin ana hatları itibari ile bir “güvenlik” meselesi olarak algılanışı ve ele alınması Soğuk Savaş sonrasına tekabül etmiştir. Ulusal güvenlik refleksi ile her devletin kendi göç politikalarını oluşturması, uluslararası arenada mültecilere yönelik sürdürülebilir bir ortak sistemin varlığından söz etmeyi tam olarak mümkün kılmamıştır (Oğuz-Gök, 2016: 65). Avrupa Birliği kuruluşunun ilk dönemlerinde, göç olgusuna yönelik büyük bir endişesi söz konusu olmamıştı. İkinci Dünya Savaşı’nın yıkımlarını bertaraf etmeye çalışırken gelişen sanayisine yönelik üretime katkı sağlayacak işçilere ihtiyaç duymuştur. Böylelikle İspanya, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya, Portekiz gibi ülkelerden ekonomik işçiler, işgücü antlaşmaları çerçevesinde yoğun bir şekilde Batı

Avrupa'nın bilhassa Fransa ve Almanya'nın yolunu tutmuşlardır. Avrupa'yı ekonomik olarak şekillendiren ve tahkim eden bu dönem için emeğin arzı göçmenler tarafından temin edilmiştir.

1973 Petrol Krizi'nin baş göstermesi, yüksek enflasyon ve işsizliği doğurmuş ve bu durum Avrupa ekonomisini derinden etkilemiştir. Bu minvaldeki durumlarda, ilk akla gelen göçmenler olduğu için o tarihten itibaren ülkeler sınırlandırılmış ya da kısıtlandırılmış politikalar izlemeye başlamışlardır. Dolayısıyla göç olgusuna yönelik faaliyet ve algılama haritası yeniden çizilmiş ancak gelişler aile birleşmeleri yolu ile artarak devam etmiştir.

Maastricht Antlaşması ile Avrupa halklarının aralarında daha yakın bir birlik oluşturma sürecine istinaden bir üye ülkenin vatandaşlığına sahip olan bireyin, Birliğin de vatandaşı olacağına belirtilmesi ile ifade edilen Avrupa Vatandaşlığı hüviyetidir. Dolayısıyla Avrupa entegrasyonunu sağlamaya çalışan Birliğin göçmenlere yönelik nasıl bir kimlik inşası ve politikası yaratacağı önemli bir içerik oluşturmuştur. 1970'li yıllardan sonra Birliğe tesiri açısından göçe ilişkin müşterek politikalar geliştirme çabaları, ortak pazar ve sınırların kaldırıldığı bir bölge inşası ile Avrupalı şemsiyesi altında formüle edilen bir koruma motivasyonu ile harekete geçilmiştir. Bu eylem sekansı, bir dizi antlaşma ve programlara yönlendirmiş ancak süreç içerisinde ülkelerin kimi zaman ulusal politikalarını tatbik ettiğine kimi zaman da oydaşma içerisinde olduklarına tanıklık edilmiştir.

AB'nin oluşturduğu çalışmaların ve düzenlemelerin yerini güvenlikleştiren araçlara bırakması "ötekinin" içtimai, siyasal, ekonomik her zeminde yaşanan sıkışmışlığın ve nihayetinde paralize süreçlerin mimarı olarak ifade edilmesinden neşet etmektedir. Buradaki başka bir temel yaklaşım ise göçün güvenlikleştirilmesine yönelik tarihsel izlek,

11 Eylül ve Avrupa’da yaşanan terör saldırıları ile sadece bu korkunun kuvvetlendiği aslında arka zeminde yabancıya yönelik korkunun ve kaygının hep yer aldığı gözlemlenmiştir.

Göçün güvenlikleştirilmesi bağlamı Avrupa’da hangi tarihi süreçlerden sonra meydana geldiği ve bu süreçlerin akabinde ortaya konulan yol haritasının içeriği, sonuçları araştırmanın referans noktalarını teşkil etmektedir. Bu çerçevede tez çalışması, üç bölümden oluşmuştur. İlk bölüm, çalışmanın kuramsal çerçevesini ortaya çıkarır. Güvenliğin inşası, güvenliğin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu tarihi deneyimleri ile beraber oluşturduğu yeni görünümü ve Soğuk Savaş sonrası kimliği ile göç bağlamındaki ilişkisi ele alınmıştır. Güvenlik Çalışmaları yapan araştırmacılar tarafından güvenlik nosyonuna ilişkin çok çeşitli tanımlar ele alınmıştır. Kopenhag Okulu’nun geliştirmiş olduğu güvenlikleştirme kuramı, bölgesel güvenlik kompleksleri ve güvenliğin sektörel analizi irdelenmiştir. Küreselleşmenin artması güvenliği çeşitli varyasyonlarda ele alınmasına götürürken bu paradigmalardan biri olan ve AB gündeminde sıklıkla yerini alan göç olgusunun bağlantıları ve çıktıları çalışmanın temel çerçevesini oluşturur.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği’nin kuruluşundan itibaren yürütmüş olduğu göç politikalarının tarihsel gelişimi ve göç siyaseti geliştirmedeki temel motivasyonları değerlendirilmiştir. Buradan hareketle çıkış noktası, İkinci Dünya Savaşı sonrası teşekkül eden göç olarak belirlenmiştir. Akabinde bu süreç; sömürgecilik sonrası tahakkuk eden göç dönemi, emek potansiyelini artırmaya yönelik göçün olduğu dönem ve Petrol Krizi ile beraber göçe yönelik tedbirlerin alındığı zaman dilimi son olarak da Soğuk Savaş sonrası oluşan, yeni bir göç dalgası tedrici bir şekilde ele alınmıştır. Tüm bu süreçte Birliğin ortak çabasının tezahürleri olan anlaşmalar, zirveler ve programlar kronolojik bir çerçevede

incelenmiştir. Avrupa’da göçün güvenlikleştirilmesi hususunda kullanılan argümanların ve enstrümanların neler olduğu üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde ise ifade edilen tüm göç stratejilerinin Avrupalılaşmasının arka zeminine ya da alt metnine değinilmiştir. Ulusüstüleşme olgusunun dayandığı arka plan ile göçün güvenlikleştirilmesinin ortaya koyduğu savlar ne derece birbiri ile uyumlu ve ne derece aykırı olduğu sorunu üzerinde çalışılmıştır. Son tahlilde, göç ile beraber artan yabancı düşmanlığının ve aşırı sağ partilerin yükselişinin ardında yatan ilişki ve aynı zamanda bu durumun devlet organlarının veya parti yöneticilerinin söylem ve edimlerine yansıma şekilleri irdelenmiştir. 2015 Mülteci Krizi ile beraber AB’de güçlü bir konu olarak ortaya çıkan göçün yeniden güvenlikleştirilmesine giden sürecin izleri takip edilmiştir.

I. BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GÜVENLİKLEŞTİRME KURAMI

I.1. Güvenlik Nosyonunun Teorik, Tarihsel Altyapısı ve Gelişimi

Tarihsel süreçlerde, süreklilik arz eden devingenlik ve değişim başat bir rol üstlendiği için beşeri hareketlere yönelik konseptlerin açıklanması öz itibarıyla zorlaşmaktadır. Felsefi ve tarihsel sekansların kavramlara ilişkin bu kendi zorlu yöntemi Uluslararası İlişkiler çalışmalarına referans olması zaruridir. Uluslararası İlişkiler disiplininin bir alt alanı olarak görülen ve en temel ifadelerinden biri olan “güvenlik” tarihsel tecrübelerden bağımsız değerlendirilmesi eksik okumalara yol açabilmektedir. Bu bağlamda Antik Yunan’a kadar geriye gidebilen güvenlik kavramının teorik haritası, birçok literatür referans alınarak, tarih sahnesi boyunca radikal dönüşümlere tabi tutulduğunu ve böylelikle günümüzdeki ifadesini almış olduğunu göstermektedir (Çiçekçi, 2011: 1).

Toplum hayatında yasal düzenin sekteye uğramadan devam etmesi ve kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu olarak ifade edilen mefhum güvenliktir (TDK, 2019). Sözlük anlamı bu şekilde belirtilen kavram, altyapısında sosyolojik bir okuma barındırırken bireylerin korkusuna değinilmesi psikolojik bir zemini referans göstermektedir. Abraham Maslow’un İhtiyaçlar Dizisi’nde, temel fizyolojik ihtiyaçların karşılanmasının ardılı, güvenlik basamağıdır. Burada can ve mal güvenliği tehdit altında olan birey için emniyet en az temel ihtiyaçlar kadar büyük öneme haizdir denilmektedir (Şimşek, 2010: 26). Ontolojik olarak ise savunmacı güvenlik hissinin toplumsal yansıması, bireyin sonradan edindiği mülk, sosyal statü gibi olgular, varlığın bir temel unsuru olarak düşünülmesi ve bunun neticesinde onları koruma ve savunma güdüsü ile var olmuştur (Birdişli, 2014: 17).

Türkçede güvenlik kelimesi; güven kelimesinden türetilmiş (küven) ve itimat anlamına gelmekte, güvenlik ise asayiş kavramını karşılamaktadır (Nişanyan Sözlük, 2020). Burada itimat ifadesini karşılaması sebebiyle güven nosyonunun daha çok, bir şeye güvenmek, yaslanmak, güç almak ve güven duymak ifadelerini çağrıştırdığını söylemek mümkündür. Latince, se (olmaksızın) ile cura (endişe) sözcüklerinin bir araya gelerek oluşturduğu “Securitas” kelimesi güvenlik sözcüğünü inşa etmiştir. “Endişeden uzak olma ve sükûnet” anlamlarını taşımaktadır (Arends ve Frederik, 2009: 5). Bu terimin, Batı geleneğinde bilincin felsefi ve psikolojik haline ilk olarak atıfta bulunan Roma Dönemi’nde Cicero ve Lucretius olmuştur ve “Securitas” kavramı olarak literatüre kazandırılmıştır. Akabinde 1. yüzyıldan itibaren siyasallaşan bir kelime evrimi yaşamış olup, Roma siyasal hayatında barış manasına gelen “pax” kelimesi kullanılıp “Pax Romana” olarak temel politik bir ifade oluşmuştur (Brauch, 2008: 2-3).

Securitas; “korku”, “ölüm korkusu” ve bu her ikisinin genel bir tamamlayıcısı olarak “güven” hissi gibi birçok duyguya ya da kelimeye karşılık gelmektedir. Lucretius’un “De Renum Natura” isimli felsefi şiirinde “securus” kavramı din ile bağlantısı olumsuz bir içerikte olmuş olsa da yakın bir ilişki söz konusu olmuştur. “Securitas” genel tasarımı din ve dinin edebi eserler üzerindeki etkisinden hareketle Avrupa tarihinin Roma İmparatorluğu’ndan sonraki süreçlerine de yansımıştır. Bu angajman, güvenlik tarihinin haritası, eski Roma dini ile Hristiyan dini ve teoloji bağlamındaki yansımaları göz ardı edilememektedir (Arends ve Frederik, 2009: 5).

Yunan dönemine bakıldığında, tarihçi Tukidides, emperyal Atinalıları kendilerine bağlı olanlara karşı ayaklanma ve tehdit ile karşılaştıklarında her şeyi yapabilecek insanlar olarak ifade etmiştir. Bu sebeple Atina emperyalizminin son dönemlerinde, ün yerine güvenliğin siyasetin temel fenomeni olduğu belirtilmiştir. Bu

bağlamda yenilgiye düşmemek veya yenilgiyi önlemesi anlamındaki “asphaleia” kavramı kullanılmıştır. Buradaki önemli ayrıntılardan biri, 17. yüzyıla gelindiğinde modern devletin temel paradigmalardan birini güvenlik olarak değerlendirecek olan Thomas Hobbes’un ilham kaynağının Tukidides olmasıdır. Güvenlik nosyonunun, otoriter “süper devletin doğuşu” ile bağı Tukidides’in yansımasıdır. Zira Atinalıların harbin sonuçlarına ilişkin olarak geliştirdikleri tanrılar, insanlar ve dünyaya dair ahlakı konu edinmeyen ateist görüş reelpolitikin ilk açıklaması ve ileride Hobbes’un “bellum omnium contra omnes” yani “herkesin herkese karşı savaşı” olarak tariflendirilen güvenlik yorumunun ana mizacına zemin hazırlamıştır (Brauch, 2008: 3; Arends ve Frederik, 2009: 6-7, 9). Mamafih Thomas Hobbes (1588-1679), siyaset felsefesinin ana payandasını oluşturan “Toplum Sözleşmesi” teorisinde, egemen bir güç olarak devletin vuku bulmasının koşullarını ve illiyetini incelerken güvenlik-güvensizlik ikilemini sorgulamıştır. Böylelikle Hobbes, toplum düzeninin, ontolojik gerekçelerini güvenlik nazarıyla ele alan güç odaklı bir güvenlik kuramı inşa etmiştir (Emeklier, 2011: 104-105).

Ezcümle, çağdaş güvenlik kavramının, etimolojik tarihi eksenini, Batı mütalaası nezdinde, genel bir çerçeveden yola çıkılırsa üç temel bileşende varlık göstermiş olduğu anlaşılmaktadır (Arends ve Frederik, 2009: 4). Bu olgular:

1. Eski dönem Atinalıların imparatorluklarının yıkılmasını önleme girişimleri,
2. Securitas kavramını kullanan Romalıların kavram üzerindeki dini algıları,
3. Hobbesçi felsefenin iç savaflara engel olma amacı.

Sadece bir kavram olarak ele alınamayacak olan güvenlik, yaşam pratiğinde ve her kategoride yer alan bir fenomen olmasına rağmen muğlak ve örtülü tarifler içerir. Zira bu durumun altında yatan temel sebep, eksik çalışmaların değil güvenliğin türe(til)miş (derivative concept) bir nosyon olmasından ileri geldiği belirtilmiştir (Bilgin, 2010: 76). Bireylerin ve toplumların güvenlik perspektifi felsefi, politik iz düşümlerinden ve aynı zamanda yaşadıkları coğrafyadan kaynaklı olup bu yüzden güvenlik algısı farklılık göstermektedir (Şöhret, 2014: 658). Bu bağlamda temelde aynı öznenin farklı paradigmalara tabi tutulması, çıktılarının da farklı şekillenmesine götürürken kuramsal yaklaşımı da güçleştirmiştir.

1980’li yılların ortalarına kadar akademik olarak güvenlik çok araştırılmamış ve üzerinde durulmamış bir olgu olarak yer aldığı için stratejik araştırmalarda dahi güvenlikten ziyade “barış”, “silahsızlanma”, “silah kontrolü” ve “dünya düzeni” gibi mefhumlara atıfta bulunulmuştur. Geline nokta güvenliğin üç unsurda desteklenmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Nitekim bunlar: Tamamlayıcı kavramlar olarak strateji, caydırıcılık eksenindeki ziyadesiyle spesifik meseleler, paralel kavramlar çerçevesinde yer alan güç, egemenlik ve özdeşlik gibi Uluslararası İlişkiler disiplinine yönlendiren ifadeler ve nihai olarak muhalif (zıt) konseptler başlığı ile barış, risk gibi güvenliğin yerine oturtulmaya çalışılan anlatımlar olarak genel bir şablon çizilmiştir (Shilibekova, 2014: 1082).

Dedeoğlu’na göre ne olduğuna, ne olunmak istediğine ve bunun hangi şartlar içinde gerçekleştiğine göre esneyen güvenliğin mevcudiyeti; tehdit, risk ve tehlike ile beraber kullanımı söz konusu olduğunda varlık göstermektedir. Dolayısıyla kavram güvensizlik ihtimallerinin yok edilmesi ile baş göstermiş olacaktır. Güvensizlik olasılıkları; yoksunluk, şiddet ile vuku bulurken buna paralel olarak da risk ortaya çıkmış olacaktır.

Gerçekleşme potansiyelinin oluşturduğu dozaja göre korku yaratılmış olur ve tedrici bir şekilde gerçekleşen bu sistemin sonucunda, endişe ve korkunun tezahürü olarak ortaya çıkan durum tehlikeli kabul edilir. Bu tehlikeli durumun yakınlığı, algı ve olgulara göre şekillenmiş olsa bile tehlikeli kabul edilir ve tam bu noktada tehdidin oluştuğu ifade edilir (2014: 28-29).

Uluslararası İlişkiler disiplini adına güvenlik olgusunu, kavramsal açıdan ilk olarak ele alan ve en bilinen çalışma 1952’de Arnold Wolfers tarafından yazılmış olan “National Security as an Ambiguous Symbol”dür. Burada güvenlik, bir ulusun az ya da çok sahip olduğu veya az ya da çok sahip olmayı isteyeceği, arzu edeceği bir değer olarak tasvir edilmiştir. Wolfers’a göre güvenlik; edinilmiş veya kazanılmış değerlerin korunmasına işaret eder (1952: 484). Wolfers, “objektif” ve “subjektif” güvenlik ayrımlarına gitmiş olup burada bahsedilen objektif yaklaşım; müktesep değerlere yönelik reel bir tehdidin olmaması durumu iken subjektif güvenlik ise tehlikeye dair kuşkunun olmadığı bir duruma işaret etmektedir (1952: 484-485).

Barry Buzan, Wolfers’in ulusal güvenliğe atıfta bulunduğu makalesini, ampirik literatürdeki hâkim paradigmanın bir ifadesi olarak değerlendirmesine rağmen kavramın çok yönlü güçlüklerine mahir bir başlangıç olduğunu da bildirmiştir. Ancak yine de eleştirisini şu yönde belirtmeye devam etmiştir. Makalenin isminin “muğlak bir sembol” olması hususunda -Wolfers’in doğal olarak böylesine büyük politik bir referansın, toplumsal olarak örtülü anlamının olası olumsuzluklarına dikkat çekmek niyetinde olsa bile- literatür ve akademik uğraşlar adına “güvenliğin hiçbir net anlamı olmayabilir” ifadesinin, gelişen güvenliğe ilişkin incelemelere dair ilgiyi azaltmış olabileceğine değinmiştir (2015: 27). Güvenlik ifadesinin semantiğinin ya da kavramın neye işaret ettiğini nihayetinde konseptin içeriğini anlama, güvenliğin temin edeceği durumlardan

veya şartları tayin etmekten tamamen ayrı bir entelektüel deneyim olarak izah edilmiştir (Baldwin, 2003: 9).

David Baldwin güvenliğin kavramsal izahatının, Soğuk Savaş sonrası yeniden açıklama girişimlerinin artmasına istinaden güvenliğin “ihmal edilen bir nosyon” oluşuna dikkat çekmiştir. Bu durumun argümanlarını ise ilk olarak güvenliğin geçilen elli yıl süresince sivil özgürlüklerin dikkate alınmamasını, savaşların yapılmasını ve kaynakların etkili biçimde tahsis edilmesini meşrulaştırmak için kullanıldığını ifade etmiştir. Bir diğer yaklaşımı ise son dönemlerde yapılan çalışmaların, güvenliğin kavramsal analizine ilişkin olarak ele alınış biçimlerinin eksikliğine ve nihayetinde güvenliğin yeterince altının çizilmediğine, bilim insanları için ehemmiyetli bir analitik kavram teşekkül etmediğine odaklanmıştır (2003: 10).

Ullman’ın güvenliğe yorumu ise bakılan perspektifi yıkmak adına olmuştur. Salt askeri odaklı ya da askeri unsurların öncelendiği güvenlik bakışının yanlış bir görüntü sergilediğini ve buna paralel olarak bu yanlışlığın daha fazla tehlike barındırdığını belirtmiştir. Bu argümanını desteklediği nokta ise devletlerin askeri tehditler dışındaki diğer tehditlere odaklanmamasını ve bu durumda daha tehlikeli hallerin göz ardı edilmesine sebebiyet verdiğini ifade etmiş olmasıdır. Böylece yekûn güvenliğin azalacağına dikkat çekmiştir. Bir başka amil ise yoğun bir militaristleşme durumu yaratacağı için küresel anlamda güvensizliği tetikleyeceğini ileri sürmüştür (Ullman, 1983: 129).

Wæver’a göre güvenlik, bir güvenlik meselesinin ortaya çıkması ve bunlara yönelik verilecek cevabın içerdiği önlemlerin açıklanmasıdır. Güvensizlik ise yine ortada bir güvenlik hadisesinin varlığının olduğu ancak bu duruma karşı herhangi bir yanıt

verilememesi noktasıdır. Her iki tanımdan hareketle içeriklerinde güvenlik problematiğine yer verildiğinden güvenlik ve güvensizlik kavramlarının ikili bir muhalefet oluşturmadığına değinilmiştir (1995: 7). Akabinde güvenliğin hayatta kalma ile ilintili olduğu ve güvenlik söyleminde, bir sorunun bir referans objesine “varoluşsal tehdit” sunulmasını içermiştir. Bu durum ise beraberinde güvenlik çağrısının, güç kullanımını meşrulaştırmasının ve meselenin geri dönüşü olmayan bir noktada ele alınmasının önünü açan amilleri oluşturmuştur. Dolayısıyla aciliyetine, hayatta kalmaya vurgu yapıldığı için örneğin; bir eğitim harcaması yapılmasının mevcut durum için gerekli olmadığı, bu açıdan güvenliğin diğer yatırımlar ile aynı konumda yer almadığı ifade edilmiştir (Wæver, 2003: 9).

İlk kez 1983’te piyasaya sürülen “People, States and Fear” kitabı ile güvenlik ifadesine farklı bir boyut ve cihet kazandıran Barry Buzan, gelişmiş güvenlik kavramını, realistlerin ve idealistlerin nazarıyla ele alarak sentez bir kapsamın ve aynı zamanda kendi anlayışının da ziyadesiyle eklememesi neticesinde oluşan konseptin, gücün ve barışın uç yönlerinde gidip gelmekte olduğunu vurgulamıştır (Buzan, 2015: 26). Burada gelişmiş güvenliğe yönelik bir çerçeve çizen Buzan, hareket noktasını şu argümanlar ile izah etmektedir: Güvenliğin özsel olarak Uİ disiplini açısından güç ya da barıştan daha fazla tesire sahip olduğunun veyahut çok boyutlu olduğunun tartışılmasını ifade etmiştir. Nitekim kaynakların güvenlik nezdinde genel kabul anlayışının realistlerin güç, idealistlerin barış üzerinden söylemine yönelik kendi güvenlik yorumunu, gücün temin ettiğinden farklı ancak daha az ehemmiyete sahip olmayan bir duruma, güdüye dikkat çekmektedir. Yine devamında barışın elde ettiğinden, güçteki gibi daha farklı lakin daha az kullanışlı olmayan çok yönlü bir imgeye yer vermektedir (Buzan, 2015: 26). Dolayısıyla bu ekollerin arasında cereyan eden ayırım noktalarına değil etkileşimlerinin analizine giden

yolda özgün bir enstrüman olarak güvenliğin inisiyatifine yüklenen anlamlara ve görevlere işaret edildiği gözükmektedir.

Geleneksel devlet güç merkezli güvenlik yaklaşımlarının, Soğuk Savaş sonrasında fraksiyonlara ayrıldığı ve geniş tutulan spektrumda ele alındığı bilirse de dönemlerin konjonktürüne göre güvenlik nosyonuna yüklenen orijinal içerikler ve bugünkü ile analogik bir dinamizme sahip formlar da mevcut olmuştur. Nitekim Kant'ın "Ebedi Barış" eserinden esinlenen Woodrow Wilson, Milletler Cemiyeti'nin (1919) güvenlik perspektifini "kollektif güvenlik" ekseninde şekillendirmiştir. Dolayısıyla bu kavram ilk kez Milletler Cemiyeti Antlaşması'nda yer alırken BM Şartı'na (1945) da yön vermiştir (Brauch, 2008: 3). "Sosyal Güvenlik"i bir terim haline getiren F.D.Roosevelt, 1934'te idaresinin hedefleri arasında yurttaşların sosyal güvenliğini tahkim etmek olduğunu belirtmesi, 1941 Atlantik Şartı'na ve akabinde 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sine yansımıştır. Bir başka form ise "ulusal güvenlik" ifadesi ile ABD'nin nükleer silahlanma ve askeri yönelimini merkeze alan mantalitesini yeniden canlandırmak için İkinci Dünya Savaşı sonrası kullandığı bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Brauch, 2008: 4).

Ulusal güvenlik ifadesi, yekûn güvenlik çalışmaları içerisinde kilit bir role sahiptir. Ancak buna rağmen güvenliğin referans noktasını askeri, siyasi bir alan teşkil etmesi ulusun irdelenmesine olan eğilimi azaltmıştır. Güvenlik rejimine, ulusun eklemlenmesi toplumsal güvenliği doğurur ki bu da siyasi alanla ilintili olsa bile farklı dinamiklere sahiptir. Ülkelere ya da hükümetlere yönelik tehdit bu kez toplumsal mecrada kimliklere indirgenmiş ve böylelikle bireylerin kimliklerine yönelik tehlikelere karşı mücadeleleri, yeni belirleyiciler olarak tecessüm etmiştir (Wæver, 2008: 153).

Güvenliği, “*az gelişmiş bir kavram*” olarak ifade eden Buzan’a göre ampirik tartışmalarda, mefhumun içeriğinin geniş bir skalada ele alınmaması, kavrama içkin uzamın yansımalarının göz ardı edilmesi nedeniyle gelişmiş bir tarifinin olmadığını belirtmiştir. Bütün bu gidişatı, kavramı kuramsallaştırma ve anlama çabalarının alanyazında güçlüğü ve gelişmemiş bir kavram olmasının arka planını, Buzan genel olarak beş kategoride çerçevelemektedir (Buzan, 2015: 29-32). İlk olarak güvenliğin zor bir kavram olduğunun altını çizmesine karşın çalışmacıların bu girift yapıya haiz olan kavramdan ziyade daha fonksiyonel olanlara yönelmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Ancak Buzan devamında, güvenliğin sosyal çalışmalardaki diğer herhangi bir ifadeden de güç olmadığını söylemektedir. Bu noktada W.B. Gallie’nin “esasen tartışmalı kavramlar”¹söylemini referans almıştır. Bu noktada Baldwin, güvenliğin tamamıyla özünde tartışmalı olarak değerlendirilmesinin, güvenliği kategorilere ayırmada yanlışlığa düşüreceğini belirtir. Bu sebeple güvenliğin esasen ihtilafa düşürecek bir mefhum olarak ele alınmamasını ve bu durumun kavramın giriftliğine veya eksik okunmasına bağlanmasını bildirmiştir (2003: 15).

İkinci kapsam olarak güç ve güvenlik kavramlarına ilişkin deskriptif yönüne yapılan vurgudur. Mamafih Buzan, zahiren güvenliğin, bilhassa askeri güç olarak ifade edilen uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesinin ikincil, tali bir yönü şeklinde sınırlandırılmasına eleştiri getirmiştir. Güvenliğin gelişimine engel üçüncü nedeni ise realistlerin ve idealistlerin yapmış olduğu hamlelerde arayan Buzan, idealistlerin savaşa

¹ W.B. Gallie’nin “Essentially Contested Concept” makalesinde iktidar, adalet, özgürlük gibi kavramların uyumsuzluğa düşürdüğünü dolayısıyla bu kavramların yerleşmiş manalarının geliştirilmesinin imkânsız olduğunu belirtmiş ve buradan hareketle çıkış yolunun bu nosyonların özünde tartışmalı veyahut ihtilafa düşürecek kavramlar olduğunun benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Heywood, 2012: 21).

ilgili gördükleri realistleri reddetmelerinden ve bu durum karşısında güvenlik etrafında şekillenmek yerine ihtişamlı ve esasen yine tartışmaya açık olarak ifade ettiği “barış” kavramına yönünü çevirmelerinden kaynaklı olduğunu ifade etmiştir. Pek tabii olarak 1930’lardan beri yaşanan panorama kaynak alınırca kollektif güvenlik nosyonunun da ne denli aşındığını, eski gücünün kalmadığını da Buzan not düşmektedir (Buzan, 2015: 30).

Bir başka analiz ise Stratejik Çalışmalar’ın askeri politika endeksli yaklaşımı üzerine olmuştur. Stratejik Çalışmalar’ın askeri teknolojiye, bitmek bilmeyen silah teknolojisine ve bunların etkileşimine ve bir diğer önemli ayrıntı ise bu çalışmaların Anglo-Amerikan siyasasının icatları olmasına yapılan atıf olmuştur (Buzan, 2015: 31). Bu bağlamda hegemonik aktörlerin politik söylemleri ve yine bilhassa realist güç odaklı geleneksel yapı etrafında örgütlenmeleri bu çalışmaların da güvenliğe yüklenen anlam ve yapının da zedelenmesine yol açmış ve güvenlik dar bir yaşam çizgisinde yola devam etmiştir. Buzan’ın beşinci ve son neden içeriği, tüm faktörlerin en kalıcısı olarak kaydedilmiştir. Siyasal elitlerin güvenlik mefhumunun muğlak ifadesinin sembolik olarak sürdürülmesine yönelik sebeplerini içermiştir. Zira toplum nezdinde bu denli öneme sahip güvenlik kavramının, kural koyanların veyahut devlet mekanizması birimlerinin fiillerini ve siyasal yetki sahalarını, ulusal güvenlik nezdinde yapacakları hamleler olarak meşrulaştıracağı gibi bu örtülü anlamın askeri gücü artırma kapısını da aralayacağı belirtilmiştir (Buzan, 2015: 32).

Klasik güvenlik açılımının yetersizliği veyahut güvenliğin revize edilmesi gerekliliği vurgusunun ısrarla yapıldığı duruma istinaden Booth, gelişimin pratikte yeterince uygulanamadığını belirtmiştir. Ancak önemli bir örnek olarak Buzan’ın İnsanlar, Devletler ve Korku kitabının güvenliğe ilişkin literatürdeki en kapsamlı teorik çözümleme olduğunu altını çizmiştir (2003: 58). Fakat burada altını çizdiği bir başka nokta ise bu

kadar ehemmiyete haiz bir kitabın güvenliği “esasen tartışmalı bir kavram” olarak ele almasını eleştirmiştir. “*Eğer bir isim vermezsek ona ulaşmayı ümit edebilir miyiz?*” ifadesi ile kavramın tartışılmaya kapatılmasına itiraz etmiştir (Booth, 2003: 58).

Realizmin hegemonyasıyla özdeşleşen geleneksel güvenlik yaklaşımı üç faktörde ayırt edilmiştir. Bunlar: Askeri tehditlerin öncelenmesi ve kudretli bir karşı durma gerekliliği, statüko yönelimli olmaları ve devletleri odaklarına almaları şeklinde sıralanmıştır (Booth, 2003: 58). Bu perspektifin güncelleştirilmesine ya da güvenliğin yeni formasyonlarda ele alınmasına dair baskıların oluşmasını iki kaynaktan ele alan Booth’a göre geleneksel dar askeri merkezli güvenlikle alakalı meselelerin, artan bir şekilde elle tutulur hale geldiğini belirtmektedir. Buna örnek olarak; silahlanma yarışının daha fazla yok edici güç seviyesine ulaştırdığını fakat aynı şekilde güvenlik açısından da bir artışın sağlanmadığını, yine bu harcamaların ise devletlerin iktisadi yönlerine ciddi yük oluşturduğunu ifade etmiştir. Akabinde ikinci baskı ise diğer süjelerin de güvenlik projeksiyonunun içine alınmasına yönelik isteklerin oluşmasıdır (Booth, 2003: 59).

Sonuç olarak dönüşüme tabi olmuş güvenlik nosyonu, klasik yaklaşımla birlikte yeni eğilimler eklemekte ve yeni sorular da çoğaltmaktadır. Bu kez geleneksel yaklaşımın cevaplarından bağışık neyin, kimin güvenliği, biçim değiştiren tehdidin kaynağı nedir, sorularına daha fazla atıfta bulunmaktadır. Bu sorular, yeni analizlere götürerek yeniden şekillenen alternatif modellere yönelmektedir. Genişletilmiş güvenlik konseptinin tüm proseslerden geçilerek oluşturulmuş genel hali aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Genişletilmiş Güvenlik Kavramları

Güvenlik Kavramları	Gösterilen (Kimin Güvenliği?)	Risk Altındaki Değer (Neyin Güvenliği?)	Tehdit Kaynağı (Kimden/Neden Korunma?)
Ulusal güvenlik (Siyasi ve Askeri Boyut)	Devlet	Egemenlik, toprak bütünlüğü	Diğer ülkeler, terör, devlet dışı aktörler
Toplumsal güvenlik	Milletler, toplumsal gruplar	Ulusal birlik ve kimlik	Devletler, milletler, yabancı kültürler, göçmenler
İnsan güvenliği	Bireyler, insanlık	Beka, yaşam kalitesi	Devlet, küreselleşme, doğa, küresel çevre sorunları, terörizm
Çevresel güvenlik	Ekosistem	Sürdürülebilirlik	İnsanlık
Cinsiyet güvenliği	Cinsiyet ilişkileri, yerli halk ve azınlıklar	Eşitlik, kimlik ve dayanışma	Ataerkil/totaliter kurumlar (hükümet, dinler, kültür, elitler), hoşgörüsüzlük

Kaynak: Brauch, 2008: 11.

I.2. Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Yaklaşımının Yeni Boyutu

Konjonktürel filtrelerden geçilerek, yaşanan tarihsel olguların etkileşimlerinin çıktısı dönemleri yeni hiziplere, kategorilere ayırırken hiç şüphesiz Soğuk Savaş sonrası dönem, güvenlik için epistemolojik ve yapısal olarak değişikliklerin kapısını aralamıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması, iki kutuplu düzenin

yıkılması ve neredeyse yarım asırlık bir sistemin sona ermesi Güvenlik Çalışmaları'na da sirayet etmiştir. Öncelikle 1970'lerde görünen ve 1980'lerde tekrar eden nükleer gerilimin ihmal ettiği güvenlik unsurunun yeni çok yönlü boyutu ve yine 1980'lerde Buzan ve Ulmann'ın çevresel, sosyal, ekonomik gibi geniş literatürde ele aldığı güvenlik olgusu, Soğuk Savaş sonrası yeni bir ivme kazanmıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2008: 43).

Güvenliğin geniş bir spektrumda, yeni bir profilinin oluşturulması askeri güç öğelerinin öncelenmesinin muhakeme edilmesi üzerine başlamıştır. Bu aşamada geleneksel devlet odaklı askeri eğilim ve yetki sahası genişletilmiş güvenliğe ilişkin iki vizyon masaya yatırılmıştır. Bu iki yaklaşımın getirileri ve götürüleri üzerinden değerlendirme yapmak, mukayese etmek, neyin bir güvenlik meselesi olduğunu kategorize etmek açısından olanaklar sunmuştur (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998:1). Ancak oluşturulmaya çalışılan dizge, güvenlik konusunda sarıh ayrımlar yapmak üzerine olmasına karşın güvenliğe askeri sektörün dışındaki konuların eklemlenmesi analiz yapmayı güçleştirmiştir (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 1). Öyle ki Soğuk Savaş döneminde, ikili güç dengesi “biz” ve “öteki” üzerinden şekillenen sürece mukabil iletişimlerini kutuplaşma şematığında ilerleterek ortaklık veyahut tehdit algıları daha rahat bir şekilde tasvir edilmiştir (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 28).

Soğuk Savaş sonrası dönemini mobilize eden muktadir bileşenler, öncelikle 1970'lerden itibaren teknoloji, ekonomi ve daha birçok sektördeki tekâmülün neticesi olarak küreselleşme fenomeni olmuştur. Devamında, bu döneme haiz “tek kutupluluk / çok kutupluluk” münakaşasının hâkim olduğu güç dengesine yönelik hareketlilik ve son olarak Orta Doğu'daki krizlere ilaveten Sovyet tesiri altında olan Balkanlar, Kafkaslar, Orta Asya gibi alanlarda yaşanan bölgesel krizler neticesindeki etnik çatışmalar ve iç savaşlar bu döneme ait izleklerdir (Erşen, 2017: 57).

Küreselleşmenin tahkim etmesi, Soğuk Savaş sonrası, yeni güvenlik anlayışının oluşmasına manevra alanı yaratan önemli bir argüman olmuştur (Karabulut, 2009: 2). Güvenlik artık muhtelif parametrelere tabi olup ontolojik çerçevesini revize edecek yaklaşımlara ihtiyaç duymaya başlamıştır. Zira küreselleşen kürede, kavram ve uzamlarına yönelik semantik yapıya ve aynı zamanda giriftleşen tehlikelerin belirlenmesine yönelik sorular klasik yaklaşımda, bir başka deyişle realizmde cevap bulunamamaktaydı. Ulusal güvenliğin müdafaa edilmesine yönelik değerler kataloğuna kültürel kimlik, sosyal istikrar, iktisadi hedefler gibi yeni ve güncel fenomenler eklemlenmiştir (Kicingir, 2004: 1). Dolayısıyla bu döneme haiz bir motifin şekillenmesi kim için, nereye kadar, ne için ve nasıl sorularına cevap arayan alternatif güvenlik modelleri vücut bulmuştur. Postpozitivist yaklaşımlar olarak ele alınan eleştirel, postmodern, konstrüktivist ve feminist kuramlar bu çerçevede, geleneksel güvenlik yaklaşımını eleştirirken aynı zamanda Kopenhag Okulu gibi temel gündemini ve ana yönelimini direkt olarak güvenlik üzerine oturtmuş olan Ekol ile birlikte yeni sürecin mimarları olmuşlardır (Sandıklı ve Emeklier, 2011: 28).

Makro güvenlikleştirmeler, Soğuk Savaş sonrası askeri alanda küresel olarak azalışa geçmiştir. ABD rakibi olmamasına rağmen askeri sektördeki liderliğine devam etmek için bu alanda harcamalara devam etmiş ve bu dönemin dinamiklerinden biri olan kutupluluk tartışması ise tek kutuplu bir sistemin olduğu, yaygın görüşü hâkim olmuştur. Dolayısıyla sömürge sonrası güvenlikleştirmeler, bilhassa Afrika, Orta Doğu, Güney Asya'da tek kutuplu hâkimiyet olarak hamlelere devam edilmiştir (Buzan, 2008: 116-117). Bu bağlamda ABD ekseninde şekillenen yeni dünya düzeni yaratisının, sosyal ve politik tekâmüllerinin çıktısı olarak ifade ettikleri serbest piyasa ekonomisini ve liberal demokrasiyi Batı'nın diğer ülkelere empoze etmesinin varlık gösterdiği bir süreç olmuştur.

Gerçekten de SSCB'nin yıkılması ve Rusya Federasyonu'nun iç politikada yaşadıkları hadiselerle yönelmesi, 1990-2000 yılları arasında, ABD'nin küre üzerindeki mobilitesini artırmış ve ABD kilit ülke rolünü münferiden taşımıştır (Kantarıcı, 2012: 61).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile optimist yaklaşımların revaçta olmasına karşın Avrupa'yı derinden etkileyen komplike süreçler de baş göstermiştir. Mamafih NATO ve Varşova Paktı'nın iki kutupta kurdukları statüko, her ikisi adına varsayımlarda bulunmanın daha mümkün ya da kestirilmesi daha olası iken Soğuk Savaş'ın bitimi ile etnik çatışmalar, göç, kitle imha silahları, kaçakçılık, uluslararası terörizm, uyuşturucu ve salgın hastalık minvalindeki asimetric tehditlerin vücut bulması tahminleri güçleştirmiştir. Kıta Avrupası için Sovyetlerde devam eden çatışma ve istikrarsızlık ya da bu potansiyele sahip yerlerde (Yugoslavya, Dağlık Karabağ) mühim hadiseler oluşturmuştur (Gül, 2015: 257). Dolayısıyla gelişen olaylar silsilesi, kitlesel göçlere de yol açmış, bu proses ise Avrupa'nın yapı taşlarının değişeceği sinyallerini vermiştir.

Soğuk Savaş sonrası, AB'nin kendi güvenliğini sağlama konusunda daha fazla inisiyatif alma saiki, genişlemesine paralel olarak artmış veyahut bu ahval, gereksinim olarak zaruri hale gelmiştir. Nitekim NATO Soğuk Savaş bitimine kadar Avrupa'nın güvenliğinden sorumlu olmuş, AB sosyal, politik stratejilerinden hamil iken NATO dışı yönelik tehditleri ve tehlikeleri pasivize etmeye çalışan teşkilat olmuştur. Ancak bu aşamadan sonra bilhassa Fransa'nın talebi ile kendi güvenliğini sağlayan, değişimlere ve yeni tehdit boyutuna entegre olabilen, Avrupa-Atlantik eksenli olmayan, doğrudan Avrupa'yı bağlayan bir güvenlik profilini oluşturma isteği ve gerekliliği ortaya çıkmıştır. Zira NATO sadece Avrupa ülkelerini kapsayan bir kuruluş değildi (Doğan, 2007: 43).

Ancak dönemin içsel dinamiğine özgü sofistike dizge, birtakım sorunları ortaya çıkarmıştır. NATO ve AB adına bu dönemde ilk olarak ortaya çıkan her ikisinin de büyümesinden kaynaklı hadiseler neşet etmiş olmasıdır. Bu bağlamda Soğuk Savaş sonrası NATO'nun kendisi ile ilgili tasviri veyahut ifade etme sorunsalı olduğu belirtilmiştir. Zira bu noktada NATO kolektif bir savunma mı, yoksa kolektif bir güvenlik örgütü müdür sorusu ile karşılaşmıştır ve AB ise genişlemesine haiz olarak entegrasyon, yapısal reformlar ve egemenlik gibi noktalarda problemler yaşamıştır (Ağır, 2003: 108). Buradan hareketle AB, Avrupa'ya yönelik politikalara endekslenirken ABD ülküsünü, güvenlik nezdinde daha fazla beynelmilel bir panoramaya çevirmiştir. AB, kolektif bir adımının; ülkelerin, bir örgütün kurumsal yapısına nasıl entegre olduğunu gösteren önemli bir oluşum var ederken NATO, oybirliğine dayanan kararlarına rağmen başat aktörlerinin bilhassa ABD'nin etkilerinin karar alma süreçlerine yansıdığı bir kuruluş olmuştur (Ağır, 2003: 108-109).

Soğuk Savaş sonrası entegrasyonuna için NATO'nun, askeri yönünün dışında ekonomik, sosyal stratejileri tali bir yola çekmemesi, uluslararası platformda nükleer silahların kullanımının azaltılmasına yönelik hamleleri ve yine beraberinde Varşova Paketi ülkeleri düşman olarak ele almaması bu yoldaki önemli argümanlarıdır (Matiç, 2018: 96). Gerçekten de bu atılımlar, NATO'nun dönemin konjonktürüne göre ontolojik yapısının sorgulandığı ya da kendisini hangi noktada konumlandığı ve yerküre için stratejik değerine ilişkin faktörler SSCB'nin dağılması ile güvenlik zeminindeki varoluşa istinaden güçlü paradigmalardır. Zira bu dönemde yapısı ile ilgili oluşan sorunlara, kendisine kolektif güvenlik misyonunu yüklediği görülmektedir. Bu bağlamda Sovyet yayılmacılığını absorbe etmek üzerine savunma refleksi ile inşa edilmiş olan organizasyon, Soğuk Savaş'ın bitmesi ile geleneksel güvenlik anlayışına, yeni dünya sisteminin ruhuna

uygun bir formasyon ilave etmesiyle uluslararası sistemdeki yerini almıştır (Gül, 2015: 263).

I.3. Güvenlik Penceresinden Göç Perspektifi: Göç-Güvenlik Bağlantısı

Uluslararası göç ekonomik, siyasal ve içtimai alanda birçok faktörden kaynaklanarak oluşan ve bu kaynaklarını zorunluluk veya gönüllülük esasları ile şekillendiren ve aynı zamanda varış noktasına ilişkin de sosyal, siyasal mecralara uzanan birtakım çıktılarını ile yansımaları söz konusu olan bir olgudur. Soğuk Savaş sonrası güvenliğin devlet odaklı yaklaşımını farklı fraksiyonlar ile revize ettiğini belirtmiştik. Bu noktada yeni konseptlerde, güvenlik adına en dikkate değer sorun uluslararası göç olmakla beraber dış kaynaklı olması denetim gerektiren bir kavram olma itikadını artırmıştır (Yılmaz-Elmas, 2016: 179). Asimetrik tehdit ifadesi ile uluslararası göç ve bilhassa düzensiz göçler nihayetinde güvenlik tehdidi ile ilintilenmektedir. Zira konvansiyonel tehdit ve konvansiyonel tehdidi içermeyen tüm geniş skaladaki güvenlik nosyonu; zorunlu göç, yerinden edilmişler ve nihai olarak mülteci akınlarına mukabil uluslararası sistemi, ulus-devleti düşündürmüş ve özellikle Soğuk Savaş sonrası gafil avladığını söylemek mümkün olmuştur (Köşer-Akçapar, 2012: 563-564).

Buzan ve arkadaşları toplumsal güvenliği farklı devletlerin, yönetimlerin farklı belirleyiciler (dönemler, bölgeler) üzerinden oluştuğunun altını çizmiş ve en genelgeçer veyahut sıklıkla ilan edilen güvenlik hadiselerinden birini göç olarak deklare etmişlerdir. Bu noktada, göçün güvenlik tehdidi olarak ele alındığı telakkiyi ise yazarlar şöyle bir örnek üzerinden değerlendirmişlerdir: (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 121). X topluluğu Y topluluğu tarafından istila ediliyor ya da güçsüzleştiriliyor ve bu aşamadan sonra X'in yapısında değişiklik arz edecektir. Zira akınına uğradığı kitle tarafından (ki

yazarlar burada akına uğradıkları topluluğu “diğerleri” olarak betimlemişlerdir) yeni bir nüfus inşa edilmiş olacaktır. Nüfus mobilitesindeki bileşene ve değişime istinaden bir taraftan da X kimliğinin değişeceğine dikkat çekilmiştir.

Castles ve Miller ise göç ve güvenlik algısının revaçta olmasına bağlı olarak bilhassa siyasi terörizm meselesine ilintilenmenin ve bununla beraber bürokratik elitlerin veya politikaların hedefi içerisinde yer almanın en kolay yönteminin, uluslararası göçmen olmaktan geçtiğini belirtmektedirler. Göçmenler içerisinde yer alan küçük bir kısmının, politik şiddet eğilimleri içerisinde bulunması, göçü Soğuk Savaş’tan sonra yeniden merkeze almış ve ABD, Almanya gibi ülkelerin, zahiren teröre yönelik engelleyici kısıtlamalarının, göçmenlerin meşru statülerinde de güçlükler yarattığı gözlemlenmiştir (2008: 394).

Göçü güvenlik ile angaje etmek beraberinde muhakeme edilmesi gereken sorulara ya da satır aralarının doğru okunması gereken metinlere yönlendirir. Zira ilk olarak göç tehdit ekseninde ele alınıyorsa bu tehdit uluslararası toplum açısından mı yoksa bir ülke nezdindeki tehlikeye mi işaret etmektedir? Akabinde bir sınır veyahut seviye üzerinden değerlendirilmesi gerekirse hangi kulvarda yaklaşılmalıdır? AB gibi uluslararası bir teşkilatın mı ya da ulusal güvenliğin izlemi olarak mı ele alınmalı? Hepsinden öte daha genel bir panorama ile göç zaten tanım haritasından beri başlı başına bir tehdit mi yoksa güvenlik için sadece zorlayıcı bir sebep mi, tüm bu sorular teorisyenlerin ve karar alma yapıcılarının gündemini meşgul eden hassas sorular olmuştur (Kicinger, 2004: 1).

Göçün güvenlik şemsiyesi altına alınmasına giden yolda birçok faktör yer almıştır. Bu parametreler üç ana rol etrafında sınıflandırılmıştır (Aniol aktaran Kicinger, 2004: 2).

1. İnsan hakları ihlali, iç savaş, etnisite temelli çatışmalar gibi güvenlik tehditleri, uluslararası göçün müsebbibi olabilir.
2. Kontrolsüz, kitlesel göç, münferiden uluslararası sistem için tehdit oluşturabilir.
3. Uluslararası göç yabancı düşmanlığı, ırkçı saldırılar gibi hadiselerde uluslararası güvenlik için yine diğer maddeler gibi analogik tehditler meydana getirebilir.

Zorunlu göç ve güvenlik arasındaki bağlantı, yaygın olarak klasik güvenlik literatürüne kaynaklık etmiş ve yerinden edilme ile terör olayları arasındaki ilişki incelenmiştir. 11 Eylül 2001 yılından itibaren göç olgusu hem gelişmiş ülkeler hem de gelişmekte olan ülkeler huzurunda güvenlik zemininde görülmeye başlanmıştır. Söz gelişi hem Madrid hem de Londra saldırılarında sığınma isteğinde bulunanlar, her iki hadisenin gerçekleşmesinde yer almışlardır. Aynı zamanda gelişmiş devletlerde, mülteci nüfusunun önemli bir kısmını Müslümanların oluşturması ve terör olaylarının İslami terör ile endekslemeleri sonucunda Filistinli, Somalili ve Afgan mülteciler potansiyel tehdit kaynağı olarak görülmüşlerdir (Betts, 2017: 100, 103). Ancak bu geleneksel güvenlik perspektifinin sadece militarist eğilimle yaklaşımı, eksik okumalara yol açabileceği gibi zorunlu göçün aktörleri nezdindeki yansımasını da göz ardı edebilmektedir. Bu doğrultuda ihmal edilen husus ise potansiyel tehlike olarak aktarılan öznelerin güvenliği yani bireyin güvenliğidir.

Demokrasinin yarattığı birlik ve çoğulculuk söylemi içerisindeki paradoks devletlerin karşı karşıya kaldığı göçün, siyasallaşmasını kaçınılmaz kılmıştır. Göçün hedef ülkeler için sayısız söylem türleri içerisinde -göç kalkınma ilişkisi, bir güvenlik unsuru olarak göç, göçün serbestleştirilmesi- hegemonik olarak göçün güvenikleştirilmesi,

bayrağı almıştır (Buonfino, 2004: 24). Uluslararası göç, 200 yıldır dünyada iktisadi anlamda gönençli ülkelere doğru hareketliliğe yol açarken hedef ülkelerin göç izlemleri, ekonomi ve güvenlik mihverinde ilerlemiştir. Dolayısıyla kalifiye ve ucuz işgücü ihtiyacı için özendirici göç hamleleri yapılırken beşeri sebeplere yönelik göçün engellenmesi için de tedbirler alınmıştır (ORSAM, 2012: 10). Fakat bu iki ekseninde hegemonik söylemin, güvenlikleştirmede yer almasının muktedir yönü; devletlerin karar organlarının, kitlesel göçü denetlemek istemelerinden, medyanın baskılarını geçiştirmeye çalışmalarından ve son olarak toplumun yabancıların akınına uğrama korkusuna karşı halkı rahatlatmak istemelerinden neşet etmiştir. Bu noktada Buonfino, İngiliz İçişleri Bakanı David Blunkett'in 2003 yılında mevcut durum karşısında, bulunduğu toplumun bir günah keçisi bulacağını ve bu davanın da göçmenlere kesileceği, gözlemine dikkat çekmiştir (2004: 24).

Bu doğrultuda günah keçisi arayan toplumun, temel fikirlerinin dayanaklarına uzanan sosyolojik okumaların ve aynı zamanda yaşanan şartların da altı çizilmesi gereken bir husustur. Zira Kopenhag Okulu'nun "dinleyici" olarak tasvir ettiği toplumun, göçü bir güvenlik sorunu olarak ele almasının referans noktası, bilhassa 11 Eylül ve sonrasında Avrupa'da gerçekleşen terörist saldırıları ve Avrupa'nın yaşamış olduğu ekonomik krizler olmuştur (Mandacı ve Özerim, 2013: 108). 11 Eylül' den sonra teröristlerin göç kanallarını kullanması, 11 Mart 2004'te Madrid, 7 Temmuz 2005'te Londra ve 21 Mart 2012'de Toulouse'de yaşanan hadiselerde, ülkelerinde yaşayan kalıcı göçmenlerin yer alması, bu tarihi noktalardan itibaren sadece sığınmacı ya da düzensiz göçe yönelik bir tepki oluşturmamış zira ülke içinde meşru statülere sahip göçmenlere yönelik de bir güvensizlik problemi baş göstermiştir (Köşer-Akçapar, 2012: 566). Bu bağlamda, göç projeksiyonu "çıkar ve kontrol" mekanizması üzerine endekslenirken menşeh ülkelerinde yaşanan insan hakları ihlali, iç çatışma gibi mevzuların kaynağına inmek yerine hedef ülkelerde göçün

neticesiyle oluşan kazanımlara, çıkarlara ve zayı olan durumlara yönelik çalışmaların daha dominant bir rol üstlendiği görülmüştür (Oğuz-Gök, 2016: 69).

I.4. Güvenlik ve Göçe Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşme kaygan ve kavranılması kolay olmayan bir konsept (Heywood, 2013: 189) olması sebebiyle genel kabul gören veyahut konsensüs sağlanmış bir tanım yoktur. Dolayısıyla küreselleşmenin tanım sorununu, bu kavram ile alakalı, yakından bağlantılı ifadelerin ya da etkileşimlerinin analizi sonucu diğer olguların gözlemlenmesinin öncelenmesi, metodolojik açıdan büyük ehemmiyete sahip olmadığı ifade edilmiştir (Aydınlı, 2003: 37). Hiç şüphesiz göç ve güvenlik küreselleşme eğilimlerine bağlı olarak kimi zaman bir neden sonuç ilişkisi içerisinde ilintilenmiş kimi zaman da bu olguların pratik alanını beslemiştir. Nitekim güvenlik, Ortodoks bir idrak ile kuramsal tartışmaların yapıldığı dönemlerde küre ve dolayısıyla ülkeler nezdinde farklı varyasyonlar ve koşullar altında varlık göstermiştir. Devlet dışı aktörlerin günümüzdeki kadar başat bir rol üstlenmediği bir düzende elbette ki askeri güç ve politik irade, tehditleri pasivize etmek için yeterli görülmüştür. Dolayısıyla ülkeler gelişime ve dönüşüme entegre olmaya başladığında güvenlik yaklaşımı da farklılık arz etmeye başlamıştır (Ayata, 2017: 472).

Tüm bu devinim ve dönüşüm kuşkusuz küreselleşmenin tezahürü olarak varlık göstermiş ve olayları mevcut dönemden bağımsız değerlendirilemeyeceğine işaret etmiştir. Bu açıdan genel bir panoramadan küreselleşmeyi analiz etmek gerekirse dinamik temasları tahkim eden ve koşullara bağlı olan bir süreci, bir başka deyişle statik unsurlardan beslenmeyen gelişmeler dizisini ifade eder (Aydınlı, 2003: 37-38). Göç, işsizlik, güvensizlik gibi eylemlerin dünyanın bir yerinde oluşması ve bu durumun başka bir bölgede de ortaya çıkması küreselleşmenin yaygınlaşma özelliğine işaret iken Arap Baharı

ile yaşanan dönüşümün Tunus'tan Mısır'a uzanan hareketli skalası hız faktörüne, son olarak da yaşanan terör eylemlerinin dünyanın başka bir bölgesini etkilemesi ise derinleşmeye örnek verilir (Keyman, 2017: 511).

Güvenliği daha hassas bir konuma getiren küreselleşme olgusu ile beraber teknolojideki ilerlemeler ve bilgi mobilizesindeki tekâmül karşılıklı bağımlılığı oluşturmuştur. Bu durum ise birbiri ile bağlantılı uluslararası bir camia ve bunun tezahürü olarak da coğrafi sınırların artarak belirsizleştiği bir değişim sürecini takip etmiştir (Ayata, 2017: 473). İç içe geçen ve birbirine temas eden sistemik yapıda iç politika ve dış politika ayrımını yapmanın güç olması ile birlikte aynı zamanda politik karar alma prosesinin de bir çıktısı olarak küreselleşme ele alınmaktadır (Keyman, 2017: 509-510). Bu bağlamda, sınırların edilgenleştiği bir dünyada, küreselleşmenin fonksiyonelliğinin yansıdığı bir başka nokta ise insan hareketliliğidir. Para transferlerinin artışı ve sınırlar ötesi kimlikler ise bu durumda kaçınılmaz olmuştur. Küreselleşmenin zorunlu göç ile komplike bağlantısına kimi zaman ülkelerin ya da devlet dışı aktörlerin reaksiyonlarının da etkisi olmuştur (Betts, 2017: 219).

Küreselleşmenin eşitliğe ve yoksulluğa etkisi üzerinden cereyan eden hararetli tartışmanın çıktısı bir kazananlar ve kaybedenler oyunu olmuştur. Merkez ve çevre ülkeleri arasında artan bir eşitsizlik ve küresel gerilimler Doğu- Batı karşıtlığından ziyade Kuzey-Güney eksenli izlenmeye başlanmıştır. Ancak küreselciler, zenginlerin daha varsıllaşmış olabileceğini lakin yoksulların da birçok durumda daha az yoksullaştığını ileri sürmüşlerdir. Liberal plüralizm merkezinden, küresel bir iktisadi hayatın varlığı, liberal ticaretin her devletin mal ve hizmet üretme noktasında kendi potansiyeline ve üretim yöntemine en uygun olanı üretmesi, bir alanda uzmanlaşmayı getireceğini ve buna ilaveten karşılıklı menfaatleri de korumuş olacağını savunmuşlardır (Heywood, 2013: 193-194).

Günümüz dünyasını “Göçler Çağı” olarak adlandıran Castles ve Miller’a göre Kuzey ve Güney arasında süregiden bu eşitsizlik kalıpları uyarınca göçler çağı, kalıcı bir yaşam çizgisinde devam edecektir. Zira bu eşitsizlik kişileri daha iyi, daha gönençli bir hayatın olacağı yerlere gitmeye ve nihayetinde mülteci olmaya zorlayacaktır (2008: 7). Bu durumun farklı cihetteki okunması ise göçmenleri, Avrupa’nın isteyip istememesinden bağışık, Avrupa’nın onlara olan ihtiyacıdır. Paola Subacchi’ye göre gelişmiş devletler adına, artan yaşlı nüfusu ve aktif yaş gruplarındaki azalan kişi sayısına istinaden uzun vadeli senaryoların iç açıcı olmadığı yönündedir (2005: 3).

Bağımsız bir değişken olarak küreselleşme, bağımlı bir değişken olarak da zorunlu göç ele alınırsa küreselleşmeyi göçe götüren alt zemini, ikisini birbirine angaje eden illiyeti gözlemlemek mühim bir ampirik olgudur (Betts, 2017: 229). Küreselleşmenin bilgi, kimlik, üretim ve yönetim üzerine yansımaları söz konusu olabilmektedir. Bu sıralanan konseptlerin herhangi bir tanesinde oluşan değişiklik çatışma, zulüm ve iktisadi meseleler gibi alanlara sirayet edebilmekte ve bu durumda da zorunlu göç meyilinde farklılık arz etmektedir. Bu durum farklı varyasyonlarda boyut kazanabilir zira kimi durumlarda küreselleşmeden neşet eden sosyal projeksiyon değişiklikleri zorunlu göçü azaltabileceği gibi başka bir profilden bakıldığında ise yerinden edilmelerin temel kaynağını daha zor duruma çekerek zorunlu göçü artırabileceği de ifade edilmiştir. Örneğin; globalleşmenin yönetim boyutu ile alakalı olarak Dünya Bankası’nın ve IMF’nin yapısal revizyon stratejilerine gitmesi Sahra Altı Afrika’ında ülke kapasitesini eritmiş ve bunun neticesinde zorunlu göç oluşmuştur (Betts, 2017: 229-230; Milner aktaran Betts, 2017: 230). Dolayısıyla küreselleşmenin yansıtıcıları ve neoliberal politikalar sınır ötesindeki mobilizasyonu tahkim edebilir. Küresel piyasa, emeğe olan ihtiyacı ucuz işgücü ile sağlamak istemesi emek göçünü artırabileceği gibi küresel krizler vücut

bulduğunda, göçe yönelik stratejilerde azalmaya da gidilebilir. Bu durum üretimin ve yönetişimin küreselleşmesi maddelerine bağlıdır.

Bir başka unsur, Avrupa'nın günümüzde yaşanan göçmen krizinin aksine ilerleyen zamanlarda nüfusunun yaşlanacağı ve göçmen talebinin artacağı ileri sürülürken Arıboğan'ın öne sürdüğü teze göre ise lokal halkın ekonomideki pay konusunda yüklendikleri göçmenler için şimdilik kaygı uyandıracak bir durumun elzem olmadığı zira iş gücü piyasasını derinden etkileyecek yeni bir parametrenin kapıda olduğunu belirtmiştir. Bu parametre, endüstriyel tekâmülün geldiği zirve olarak betimlenen, sadece göçmenler için değil yerel halkın da istihdamını zorlayacak olan “Endüstri 4.0” olarak ifade edilmiştir (Arıboğan, 2018: 71). Bu açıdan, globalleşmenin ve teknolojideki devrimin göç iz düşümünü farklı bir formda yansıtacağına ve aynı zamanda tüm bireylerin yaşantılarında da radikal kopuşlara yol açabileceğine dikkat çekilmiştir.

I.5. Devletlerin Güvenlik ile İlgili Tutumlarını Belirleyen Teorik Yaklaşımlar

Uluslararası İlişkiler disiplininin kavramlara yüklediği anlamlar tarihsel zeminlerden, sistemik değişkenden, mevcut durumdan ve sistemdeki aktörlerin niteliğinden ve niceliğinden bağımsız düşünülmemeyeceği gibi birbiri ile etkileşimlerinden oluşan organik bir bağ var olmuştur. Öyle ki 1945-1990 yılları arasında güvenlik çalışmalarının sabit ve monoton ilerlemesi dönemin konjonktürünün, bir başka deyişle Soğuk Savaş Dönemi'nin durağanlığı ile doğrudan bağlantılı olması bu duruma verilebilecek somut bir modeldir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 5). Uluslararası ilişkiler disiplininin bir alt alanı olarak yer verilen güvenlik çalışmaları için de keza aynı durum söz konusudur. Tarihsel süreçlerden bağımsız değerlendirildiğinde güvenlik çalışmaları, siyasal

menfaatlere içkin ulusal güvenlik endişesi, siyasal prütenizm gerekçesi ile politikaya yön vermiştir (Birdişli, 2014: 20-21).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra varlık gösteren Güvenlik Çalışmaları, Uluslararası İlişkiler disiplini gibi Batı'dan neşet etmiştir. Bu Güvenlik Çalışmaları, neredeyse kırk yıllık bir süre boyunca Stratejik Çatışmalar otoritesinde ve devlet, askeri güç yaklaşımından ve bunlar ile ilgili stratejilerini, güç dengesi üzerinden oluşturan bir yapı söz konusu olmuştur. Ancak 1980 sonrası güvenlik skalası yeni bir manevra alanı kazanmıştır (Birdişli, 2014: 21; Akgül-Açıkmeşe, 2008: 66).

Güvenlik kavramının çok yönlü varyasyonları, güvenlik çalışmalarının alt-dalı olarak ele alınan güvenlik teorilerinin çokluğuna da referanstır. Bu durum beraberinde her teoriden bir önerme getirdiği için güvenlik adına analitik bir yaklaşım sergilemeyi güçleştirmiş ve yeknesak bir bakış açısını ortaya koyamamıştır (Akgül-Açıkmeşe, 2008: 66). Dolayısıyla güvenliği atomlarına ayırmak ile geçer akçe sağlayacak bir projeksiyon söz konusu olmamaktadır. Her kuramın ontolojik çerçevesinin sunduğu paradigmlar, ana varsayımlar ve alternatif modeller farklı bir güvenlik ajandası ortaya koymaktadır. Bu bölümde Realizmin, Liberalizmin ve Kopenhag Okulu'nun teorik olarak güvenliğe nasıl yaklaştıkları analiz edilecektir.

I.5.1. Realizm ve Güvenlik

Uluslararası İlişkiler kuramı olarak realizm, kimi zaman da “siyasal realizm” olarak ifade edilen yaklaşım, disiplinin en eski siyaset teorisi olduğu öne sürülmektedir. Göreceli olarak realizm daha yakın bir tarihe sahip olsa da realpolitik Yunan tarihçi Tukidides'in yazılarına yani milattan önce beşinci yüzyıla kadar ve yaklaşık olarak aynı zaman dilimine denk gelen Çin'de yazılmış olan Sun Tzu'nun strateji eserine kadar

geçmişe gidilebilir. Modern çağlarda ise İtalyan düşünür Niccolò Machiavelli ve İngiliz Thomas Hobbes bu teorinin önemli aktörleridir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında manevra kazanarak ve 20. yüzyılın başat kuramı olarak Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde, realizm ifadesi ile açılım sunmuştur. Bu, 20. yüzyıl projeksiyonuna E. H. Carr, Hans Morgenthau ile ortaya konulan motifler Kenneth Waltz, Robert Gilpin, John Mearsheimer, Stephan Walt gibi birçok isimle devam edilmiştir (Heywood, 2013: 178; Balcı, 2017: 119).

Modern düşünce ve siyaset felsefesinin öncü isimlerinden biri olan Thomas Hobbes'un Leviathan isimli yapıtında, bireylerin doğuştan eşit olduğunu ve buradan hareketle eşitliğin güvensizlik yaratacağını belirtmiştir. Burada ifade edilen eşitlik; iki insanın aynı anda sahip olamayacakları bir şeyi istemeleri neticesinde, bu iki insanın birbirine düşman olacağını ve varoluşunu muhafaza etmek adına kimi durumlarda da gayeleri uğruna birbirlerini ortadan kaldırmaya ya da hâkimiyetleri altına almaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Güvensizlik sonucunun da savaşı ortaya çıkaracağını aktarmıştır. (Hobbes, 1995: 92-93). Dolayısıyla bu mertebeden sonra Hobbes'a göre güvensizliğin cereyan etmiş olması, kişinin diğer kişiler üzerindeki tahakkümünü gerekli kılan tek rasyonel sistemdir.

Bu bağlamda devletin varlığının mevcut olmadığı durumlarda, herkesin herkese karşı savaşı şeklindeki görünümün süreklilik arz edeceğine atıfta bulunan Hobbes'a göre bir genel güç söz konusu olmadığı sürece, herkesin herkese yönelik düşmanlık tutumunun devam edeceğini bildirmiştir. Nihayetinde ve en kötüsü olarak betimlediği, bireyin yaşamında hep varlık gösterecek olan ölüm endişesi ve tehdidin bulunması ve bunun tezahürü olarak bireyin yaşamını yalnız, fakir, kötü ve vahşi olarak sürdüreceğini, son tahlilde de bu yaşamın az bir ömre sahip olacağını deklare etmiştir. Bu

açından devletin gayesinin bireysel güvenliği sağlamak olduğunu, bunun doğal hukuk aracılığıyla sağlanamayacağını ifade etmiştir. Bu yüzden güven içinde yaşamak için gücünü tek bir kişiye ya da kişilere aktarmanın gerekliliğini *“kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez”* sözleri ile aktarmıştır (Hobbes, 1995: 94-95, 127,130).

Realist güvenlik yaklaşımı da realist kuramın iz düşümünden bağımsız olmayıp güvenlik terminolojisinde realizm belirleyicilerinden yola çıkar (Akgül-Açıkmeşe, 2008: 68). Aslında klasik realistler ortaya koyduğu savlar ile İkinci Dünya Savaşı'nın akabinde güvenlik literatürüne kaynaklık sağlamaları, direkt olarak bir güvenlik kuramı inşa ettikleri izleğini ortaya koymamaktadır. Ancak dolaylı olarak sağladığı bu dinamizm ve fayda klasik güvenlik yaklaşımının metodolojik, teorik arka planını ve zeminini yaratmıştır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 5).

Realist yaklaşımının konservatif içeriği, devlet merkezli hâkim anlayışı, “güç dengesi” stratejisi ve gücün mutlak olarak hesaplanamayacağı deskriptifi ve son olarak determinist muhtevası, Uluslararası İlişkiler disiplini içerisinde uzunca bir süre, en çok tartışılan teori olsa bile zaman içerisinde revize edilen ve eklemlenen tüm paradigmlar ile yoluna devam etmiş, üstelik disiplin içerisindeki faal yapısını korumuştur (Aydın, 2004: 33). Felsefi temellerini “ilk günah” itikadından alarak yola çıkan realizmin, doğası gereği bencil, çıkarıcı olarak betimlediği insanoğlunun, bu ifadelerin çıktısı olarak güce düşkünlüğüne atıfta bulunur. Bu durumun uluslararası sisteme yansımaları, insan doğası ile aynı şekilde gelişme gösterecek olup devletler çıkarlarını maksimize etmenin yolunu güç üzerinden şekillendirmiş ve aynı zamanda devletlerin varlıklarını koruması ve devamlılığını sürdürmesi siyasası ise onların asli yaşam gayelerini teşkil etmiş olacaktır (Ayata, 2018: 56-57).

Modern anlamda ise Birinci Dünya Savaşı'nın ardından hâkim paradigma idealizmin, İkinci Dünya Savaşı'nı kestirememesine ve savladığı self determinasyon, kollektif güvenlik, liberal anlayış imgelerine bir tepki ve bir alternatif model olarak meydana çıkmıştır (Aydın, 2004: 34). Dolayısıyla gelişen tüm proses, ideolojik evriminin nihai varışı ile hala etkinliğini koruyan realizmin; öznesini devletlere, izlemine güç mantalitesine ve uluslararası arenayı da bireyin doğuştan sahip olduğu kasvetli mizacına yerleştirdiği görülmüştür.

Realizme göre hükümet elitlerini mobilize eden karakterlerin korku, güvensizlik, güvenlik ikilemi, saygınlık, çıkar gibi olguların olması ve bilhassa korkunun oluşması, bunun tezahürü olarak güvenlik ikileminin varlığı, devletlerin savaşmasının tetikleyicisi olabilmektedir. Zaten realizm perspektifine göre bir ülkenin güçlenmesine kayıtsız kalmaktansa -ki üstelik bu devlet potansiyel düşman ise- kuvvetlenmesinin önüne geçmek adına savaş yapılması mübah görülmüştür (Arı, 2018: 18). Merkezi bir otoritenin varlık göstermediği anarşik uluslararası sistemde, başka devletlerin güç kapasiteleri, devletlerin çıkar eksenli yönelimlerini durduran veya kontrol altına alan argümandır. Bu bağlamda nizam sağlayıcı merkezi bir otoritenin yer almaması, sistemin “kendi kendine yardım” ilkesini harekete geçirdiği için güçlerin maksimizasyonu yarışının meşru görüldüğü, rekabetçi ve aynı zamanda çatışmacı ruha bürünmüş bir uluslararası yapı meydana getirmektedir (Kalkan-Küçüksolak, 2012: 203). Dolayısıyla bu rekabetçi düzenin neticesi olarak savaşın ortaya çıkmasının “yağmur yağması” gibi doğal bir olayla eş tutan ve her zaman olabileceğine atıf yapan neorealist yazar Mearsheimer'a göre acımasız rekabet yöneliminin artış göstereceği için Soğuk Savaş döneminin hâkim statükocu güç yapısını, barış ve istikrar çağı olarak değerlendirmiştir (Baylis, 2008: 72). Askeri güvenlik ve siyasal güvenlik unsurları ile yola çıkan neorealizmin, devletlerin güvenliğini

sağlamayı, yol haritalarının azami düzeyde asli hareketi olarak ele almış ve bunu harekete geçirmenin yolu olarak da maddi kapasitelerini yükseltmeleri ile beraber güç dengesini uygulamalarından geçmiştir. Neorealistlerin egemen devletlerin güvenlik sorunsalı üzerine inşa etmiş olduğu yol, alanyazında en çok işlenen ve üzerinde düşünülen nokta olmuş diğer bir deyişle, neorealizm güvenlik problemi adına diğer teorilerden daha fazla güvenlik içeriğine yer vermiştir (Ağır, 2015: 101).

Uluslararası politikanın en kadim ve ana nosyonlarından birisi olan “güç dengesi”, anarşik sisteme yönelik bir hamle olmuştur. Aslında devletler, tarihsel zemin boyunca herhangi bir handikap ile karşılaşmadıkları çerçevede, güçlerini maksimize etmeye gayret göstermişlerdir. Ancak ifade edilen engel, bir başka devletin varlığı ve buna mukabil gücü olmuştur. Dolayısıyla kutupların mevcut olmadığı bir sistemde, güçleri birbirine paralel en az 5-6 devletin, birbiri ile üstünlük mücadelesine başlamasıyla oluşan vaziyette, yenilen bir büyük devletin topraklarını bölüşerek o devleti ortadan kaldırmak yerine, yeniden sisteme katmayı seçerler. Söz konusu ülkelerin toprakları artar veyahut azalır lakin devletlerin varlığının devamlılığı baki kalmış olur (Sönmezoğlu, 1987: 72,98). Bu mekanizmanın önemli noktaları, devletlerin ürettikleri siyasalarının zaman ve mekân koşullarını, dönemin konjonktürünü göz önünde bulundurmak, nihayetinde millî çıkarlarına ve hedeflerine uygun faaliyetlerde bulunmak zarurietini teşkil etmiştir (Ayata, 2018: 57). Nitekim uygun atılmayan hamleler statükonun farklılaşmasına ve dengenin tadiline yol açacaktır. Söz konusu statükodan memnun olmayan Almanya'nın Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda Avrupa'daki klasik güç dengesi yaklaşımını, tabandan etkilemesi ve çöktürmesi önemli bir örnektir (Sönmezoğlu, 1987: 98).

Klasik güvenlik yaklaşımı, formülize edilirse kısıtlı ve sınırlı bir dizgeyi absorbe ettiği için ortaya: Tehdit= Kapasite x Niyet şeklinde bir simge çıkmaktadır. Burada

ülkelerin maksatları, diğer bir deyişle formüldeki “niyetleri” Hobbesyan bir bakış doğrultusunda, çoğunlukla “kötü” olarak değerlendirildiği için tehdit hesabı yalnızca kapasite açısından ele alınmıştır. Bu bağlamda muhataplar güvensizlik sarmalı ile karşı karşıya kalmakta olup aslında formülün sanıldığı gibi bir başarısı, pratikte söz konusu olmamıştır. Soğuk Savaş Dönemi, ABD ve SSCB’nin tutumları, güvende olma hali yerine güvende olmama ahvali üzerine şekillenmiş ve güvensizlik sarmalı mihrinde, güvenlik yaklaşımı belirlenmiştir (Sandıklı ve Emekler, 2012: 12). Dolayısıyla denklem dışı bırakılan faktör veya bırakılacak faktörler, formülü farklı bir eksenindeki modellemelere götürecektir.

Ezcümle, Realist Güvenlik Çalışmaları, realist yaklaşımın paradigmasını baz alarak çalışmalarını sürdürdükleri için güvenliğin ya da güvensizliğin devlet için var olduğunu deklare etmişlerdir. Ancak bu noktada Buzan devreye girerek bir takım yaklaşımlar öne sürmüştür. Devletin, güvenliğin temel referans noktası olarak ele alınmasının en başta ve yine deskriptif olarak açıklayıcı olmadığına vurgu yapmıştır. Zira devletler, insanlar kadar kolay tasvir edilecek bir varlık olmadığı gibi bireylere yönelik tehditlerden ya da tehlikelerden emin olma durumu söz konusu olabiliyorken devletlerin komplike yapısı ve mizacının buna uygun olmadığını ifade etmiştir. Devletlerin muhtevasının analizine yönelik “*analitik kesinlik konusunda daha az olanak sunan çok daha gevşek tipli sistemler*” olarak atfetmiştir (2015: 65-66). Ancak Stratejik Çalışmalarda, devleti merkeze almalarını da hala sistemdeki açık ara en kudretli yapı olduğu için yerinde bulmuştur. Devletlerin temelde analogik yapılarına rağmen spektrumlarının geniş olduğunu, dolayısıyla ulusal güvenlik sorunsalının devletten devlete farklılık göstereceğini aktarmakla beraber ulusal güvenliğin sadece askeri savunma hadisesi olarak iletilmesine ve Waltz’un devletleri benzer yapılar olarak betimlemesine karşın devletlerin salt statü

güçlerine yönelik yelpazesine değil çok boyutlu varyasyonuna çağrı yapmıştır (Buzan, 2015: 92-93).

I.5.2. Liberalizm ve Güvenlik

Realist güvenlik projeksiyonuna mukabil alternatif bir paradigma olarak yola çıkan liberal kuram birey odaklı bir güvenlik perspektifi sunmuştur. Dolayısıyla realizmin öznesi olan devlet, burada dışsal bir zorlama aktörü olarak görüldüğü için görelî olarak edilgen bir pozisyonadadır. Liberalizmi, sanayileşmiş Batı'nın ideolojisi olarak gören Heywood, bu yüzden birçok rakip değer ve itikadı içinde barındırma potansiyeline sahip bir meta-ideoloji olarak ele almıştır (2013: 71). Gerçekten de farklı ve eleştirel güvenlik anlayışlarının önünü açan bir motivasyona sahip olmakla birlikte kendi içindeki fraksiyonlar, geniş ölçekteki bir fikir havuzuna referanstır. Bu açıdan politik, ekonomik, sosyal, muhafazakâr liberalizm ve neoliberalizm gibi ayrımlar yapmak söz konusu olmuştur. John Locke, Jean Jack Rousseau, John Stuard Mill gibi isimler liberalizmin temsilcileri olmakla birlikte, Antik Yunan'dan Rönesans'a uzanan tüm zaman dilimlerinde birçok entelektüelin mantalitesinde liberal değerlerin yer aldığı görülmüştür. Öyle ki Hobbes, devletin meşruiyet kaynağının Tanrı olduğu anlayışına diğerlerinin aksine karşı çıkmış ve devleti, özgürlüklerin muhafaza edilmesi ve sürdürülmesi için elzem görmüştür (Birdişli, 2014: 34).

Soğuk Savaş sonrası, devlet-dışı aktörlerin daha fazla etkin olması, karşılıklı bağımlılık ilkesinin ilişkilerde hareketlenmesi ile bir dinamizm kazanan liberalizm, realistlerin alçak politika ve yüksek politika ayrımına katılmamakla birlikte, alçak politika olarak ele alınan meselelerin de en az yüksek politika konuları kadar ehemmiyete sahip olduğunu ifade etmişlerdir (Oğuzlu, 2017: 150, 154). Bireylerin temel hak ve özgürlükleri

üzerine inşa edilen yaklaşımda pek tabii olarak çevresel, ekonomik sorunlar da önemli görülmüştür. Zira liberaller de realistlerin deklare ettiği anarşik bir uluslararası sistemin varlığını kabul etmekle beraber realistlerin ve neorealistlerin savladıkları kadar dehşet bir durum olmadığını, karşılıklı iş birliği ve bağımlılık, ekonomik ilişkiler, diplomasi ve uluslararası aktörler ile problematiğin önüne geçileceğini ifade etmişlerdir. Bu kez iktisadi gücü maksimize etmek güvenlik için kilit rol olmuştur.

Realistlerin var olan güvenlik problemlerinin çözümünü, güvenliği zedeleyen durumu veyahut paralize eden herhangi bir aktörü tamamen ortadan kaldırmak üzerine inşa etmiş olmasına karşılık liberaller tehdidin veya tehlikenin arka zeminini, kaynağını ve bunların dönüşümünü referans almıştır. Güvenlikleştirme konseptinin içeriği ya da ifade ediliş tarzı uyarınca bunu ele alacak olan aktöre kendi varlıklarını, ideolojik veya stratejik yaklaşımlarını empoze etmenin yolunu mümkün kıldıracağını belirten liberallere göre zaten mevzubahis güvenlik hadisesi olduğunda mücbir önlemler olağan ilan edilmiş olur. Dolayısıyla tam bu noktada liberaller, güvenlikçi yaklaşıma eleştiriler getirmiş ve asıl olanın, hangi ulamda yer alırsa alsın “güveniksizleştirme” üzerinden şekillenmesinin gerekliliğini bildirmişlerdir (Oğuzlu, 2017: 155).

I.5.3. Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Kuramı

Güvenlik Çalışmaları’nda ABD ve Avrupa merkezli bir ayırım söz konusu olmuştur. Bu ayırım, temelde tarihsel sekansın izlenimi ile vücut bulmuş, buna paralel olarak coğrafi içeriklerinden, söz konusu bölgelerin yerleşik algılarından ve aynı zamanda içsel dinamiklerinden etkilenecek oluşmuştur. Zira hangi noktada, hangi mesele güvenlik konusu olarak ele alınır sorusunun spesifikliği, iki bölge için de yanıtlarının farklı

yaklaşımlara götüreceğini aşikâr kılmıştır. Burada değerlendirilecek olan makul ölçülerin boyutları yaşanılmış veyahut etkilenilmiş süreçlerin yansıması sonucu oluşacaktır.

Zira iki dünya harbinde katastrofik sonuçlarını tecrübe etmiş olan Avrupa ile topraklarında savaş görmemiş ABD'nin eğilimlerinin farklılıkları; Avrupa için bir oydaşma ihtiyacı söz konusu iken ABD'de ise Hobbesyan olarak ifade edilen realist bakışın da ilerisinde bir yaklaşım var edildiği belirtilmiştir (Çiçekçi, 2011: 21). Dolayısıyla ABD'nin güvenlik üzerine çalışmalarına, buradaki hegemonik yaklaşımına ve nihai olarak daha önce izlenen stratejilere yönelik tepki ve eleştiri mahiyetinde var olan Avrupa merkezli Kopenhag Okulu, Güvenlik Çalışmaları'nın hiç şüphesiz yapı taşlarından biri olmuştur.

Kopenhag Okulu'nun ortaya çıkmasının alt zeminin bir yönünü Wæver, 1970'li yıllarda ve bilhassa 1980'li yıllarda, siyaset ve güvenlik alanlarındaki çalışmalarda vücut bulan “gelenekçiler” ve “genişleticiler” arasında cereyan eden tartışmaların kaynaklık ettiğini belirtmiştir. Bu tartışmanın 1980'lerde fazlalaşmasıyla beraber güvenlik için askeri konuların ilerisinde bir yaklaşım olup olmayacağı kutuplaşmaların önünü açmıştır. Genişleticiler, gelenekselcilerin güvenliğe dar yaklaşımını eleştirirken gelenekselciler ise “her şeyin güvenlik” olarak ele alınmasının güvenliğin içinin boşaltılacağına dair tezlerini öne sürmüşlerdir. Kopenhag Okulu'nun meydana gelmesinin bir argümanı olarak bu sürecin orta yolu şeklinde oluşmalarından kaynaklandığı ifade edilmiştir (Wæver, 2003: 8).

Soğuk Savaş sonrası güvenlik çalışmalarının realist endeksli yapısına karşı olarak ortaya çıkan ve sosyal inşacı sayılan Kopenhag Okulu'nun temeli, 1985 yılında Kopenhag Üniversitesi hamilinde olan “Barış ve Çatışma Araştırma Merkezi”nde yer alan

Avrupa Güvenliği alışma Grubu'nun "Avrupa Güvenliğinin Askeri Olmayan Boyutları" isimli projesi ile oluşturulmuştur (Akgül-Açıkmeşe, 2008: 143).

Güvenlik alışmaları'na yönelik önemli bir tarihi nokta oluşturan Barry Buzan, Ole Wæver, Joop de Wilde'nin temsiliyeti ile Kopenhag Barış Araştırmaları Enstitüsü (COPRI) oluşturulmuş ve ortaya çıkan yeni yaklaşımlar çalışma literatürüne önemli katkılar sunarken buna paralel olarak kimi zaman da eleştirilerin merkezi olmuştur. Zira Bill McSweeney; Ole Wæver'in editörlüğünü yapmış olduğu 1993 tarihli, "Identity, Migration and The New Security Agenda in Europe" kitabına atıfta bulunarak 1996'da ortaya koyduğu "Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School" isimli makalesinde, Buzan ve iş birlikçilerinin güvenlik çalışmaları adına ürettiklerini "Kopenhag Okulu" şeklinde betimlenecek kadar birbirleri ile ilişkili ve angaje olmuş, güvenlik motifini içeren çalışmalar yaptıklarını ifade etmiştir (McSweeney, 1996: 81). Dolayısıyla makalenin isminden de anlaşılacağı üzere kritik bilhassa Buzan nezdinde yapılmış olup Ekolün adının ortaya çıkışı ise eleştiri üzerinden var edilmiştir.

Barry Buzan ve öteden beri projede yer alan Ole Wæver, Okulun sunduğu yeni argümanların kaynakları oldukları için Kopenhag Okulu'nun en önemli aktörleri olmuş ve belkemiğini oluşturmuşlardır (Akgül-Açıkmeşe, 2008: 144-145). Okulun sunduğu spektrumu geniş güvenlik bakışının çıkış noktalarından biri; 1980'li yılların ikinci yarısında, Avrupa'da sınırlı askeri hadiselerin güvenlik açısından tenkit edilmeye başlanması ile oluşmuştur. Bir diğer nokta, ABD merkezli güvenlik çalışmalarının yoğunluğuna istinaden Avrupa odaklı bir yaklaşım ekseninde olduklarını ifade eden Okulun bu bağlamda güvenlikleştirme, güvenliğin sektörel analizi ve bölgesel güvenlik kompleksi şeklindeki üç temel yaklaşım belirlenerek sistematik bir kuramsal paradigma ile güvenlik kavramına ve çalışmalarına katkılar sunmuşlardır (Miş, 2012: 28).

Bu katkılar, Okul yazarları tarafından çalışmalarının temel çizgileri ve ana yönelimi uyarınca ortaklık ve çalışmalarının referans kaynağını oluştursa da bu üç yaklaşım aynı aktörler tarafından oluşturulmamıştır. Öncelikle güvenlikleştirme konsepti, Ole Wæver tarafından 1995’de, bilhassa Soğuk savaşın ardından, askeri müdahalelerin tahlili ve analitik bir çerçevede ele alınmasının yolunu açan bir kuramsal yaklaşım olarak ortaya konulmuştur. Daha sonra Buzan tarafından ortaya konulan bölgesel güvenlik kompleksi ve sektörel güvenlik kuramlarına da güvenlikleştirme teorisi kaynaklık etmiştir (Baysal ve Lüleci, 2015: 63).

Güvenlikleştirme teorisi, temelinde sosyal inşacılık yaklaşımdan yola çıkarak siyaset ve söz edimi (speech act) teorisini de eklemeyen bir güvenlik inşa sürecine yönelmiştir. Bu noktada teori, güvenliğin objektif bir tehdidin oluşturduğu meselesinden çok, söz edimi ile vücut bulan bir sosyal realiteye ve bunun politik çıktılarına endekslenen yaklaşımına ilgi göstermiştir (Rumelili ve Karadağ, 2017: 71-72). Bir sorunu varoluşsal tehdit olarak sunmak ve bu ahval karşısında sorumluluk almayı zarurileştirmenin tezahürü olarak normal siyasal zeminde değerlendirilmesinin mümkün olmamasını ifade eden güvenlikleştirme, diğer problemlerden ya da konulardan önceliği olan ve üst düzey yöneticiler tarafından ele alınması gerekliliğine işaret edilmektedir (Wæver, 2003: 12).

Aşırı siyasallaştırılmış bir sürüm olarak ortaya çıkan güvenlikleştirmede, devletin ilgi alanına girmeyen veyahut kamuoyunda bir tartışma meselesi olmayan bir hususun politik alana çekilmesi, bir başka ifade ile kamu politikası haline getirilmesi ile başlayan süreçte, varoluşsal bir tehdidin sunulması ile olağan durumlar dışında acil tedbir gerektiren bir prosesin varlığına işaret edilir. Dolayısıyla hem siyasallaşmanın hem de güvenlikleştirmenin yolu devletten geçmektedir. Bu bağlamda her ikisinin legalleşmesinin mümkün olduğu da ifade edilmiştir (Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 23-24). Devletlerin

tehdit algılama motivasyonlarının başkalığı, aslında her meselenin bir tehdit unsuru olarak algılanamayacağına da bir delilini oluşturmaktadır. Güvenlikleştirme kuramının ilk adımı olarak varlık gösteren ve linguistik yaklaşımdan yararlanan söz edimi (speech act), güvenlikleştirme öznesinin söylemine bağlı olması ve böylelikle sorunun güvenlik alanına yerleştirilmesi, söz konusu devletlerin ya da öznelerin algılarının veyahut yaklaşımlarının fotoğrafını çekmiş olmaktadır.

Bir başka ifade ile güvenlikleştirme, bir şeyin, kıymetli olduğu kabul edilen bir öznenin mevcudiyetine çevrilmiş olan bir tehdidin kurgulanması ve bahsi geçen kurgulamanın da olağan politik sürecin dış yüzeyine yerleştirilmesi ile istisnai önlemlerin alınması adına kullanılmasıdır (Buzan, 2008: 108). Bu kullanımının yani güvenlikleştirilmenin iyi işlemesi için öncelikle ele alınacak konunun devlet veya toplum nezdinde “varoluşsal tehdit” (existential threat) oluşturulması gerekmektedir. Bir diğer adım olan referans nesnesi (referent object) ise güvenlikleştirme söyleminin odak noktasını oluşturan tehlikenin, hedef aldığı yapıyı veya varlığı ifade eder ki bu çoğu zaman devlet ya da toplum olarak gösterilir. Söylem edimi (speech act) üzerinden güvenlikleştirilen meselenin, hitap ettiği daha doğrusu ikna edilecek olan kısım ise dinleyici (audience) adımını oluşturmaktadır. Ekolün önemine atıfta bulunduğu dinleyicileri de çoğu zaman toplum oluşturmaktadır (Demirtaş, 2019: 2).

Kopenhag Ekolüne göre güvenlikleştirme üç farklı birimi karşılar. Bunları: Referans nesnelere, güvenlikleştiren aktörler ve işlevsel aktörler (functional actors) oluşturmaktadır. Buradaki işlevsel aktörler ise sürece dışarıdan müdahil olup durumu etkileyebilen faktördür. Şöyle ki güvenlikleştiren aktörlerin bir mevzuyu direkt olarak güvenlikleştiremediği durumlarda, fonksiyonel/işlevsel aktörlerin sosyal zenginliğini kullanma durumu söz konusu olabilmektedir (Balcı ve Kardaş, 2012: 417). Hülasa, bir

ülkenin tüm siyasal süreçlerinin, önemli bir süjesi olan güvenlikleştirmenin ana unsurları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Güvenikleştirme aktörleri (Securitizing actors): Devlet, siyasi elitler, askeriye, sivil toplum örgütleri.
2. Referans Nesnelere: Devlet, milli bağımsızlık, gruplar, resmi ideoloji, ekonomi.
3. Referans nesnesine içkin var olan tehditler.
4. Olağanüstü /acil tedbirler (Birdişli, 2014: 96).

Koşuldan koşula, ülkeden ülkeye değişik varyasyonlar sorun olarak ele alınabilmektedir. Zira İran, Suudi Arabistan gibi ülkelerde din siyasallaştırılabilirken ABD, Fransa gibi devletlerde bu durum söz konusu değildir. Yine aynı şekilde kimi ülkeler kültürü güvence altına alırken -İran gibi- kimilerinde ise -İngiltere gibi- böyle bir durum söz konusu değildir (Buzan, Wæver, Wilde, 1998: 24). Buna paralel olarak güvenlikleştirme teşebbüslerinde başarı ciheti, farklı paradigmalara tabi olarak değişiklik arz edebilmektedir. Nitekim bu girişim kimi zaman sürekli kimi zaman da daha dar bir başarıya yönelmekte iken bazı durumlarda da tamamen başarısızlık söz konusu olmuştur. Öyle ki İkinci Dünya Savaşı sonrası Sovyet tehdidi, Batı Bloku için süreklilik sağlamış, ABD'nin Irak'ı tehdit olarak ele almasının neticesi ile güvenlikleştirme hamlesi ise sınırlı bir başarıya referans yaratmış ve ABD'de Vietnam Savaşı'na içkin kamuoyu oluşturamaması veyahut desteğin etkisini yitirmesi ise başarısız bir girişime örnek olmuştur (Buzan, 2008: 108).

Genel olarak bakıldığında, Bilgin'e göre aslında problemlerin münferit olarak güvenliğe tehdit/tehlike oluşturduğunu söylemek mümkün değildir. Zira aktörler,

güvenlikleştirmeyi seçmiş ve tercih etmişlerdir. Yani buradaki önemli çıkarım ve ifade, “seçim” nosyonudur. Özneler arası bir muhakemenin sonucu olarak ele alınan konunun güvenlikleştirilmesinin siyasi referanstan yola çıkması, güvenliğin yansıttığı otorite çağrışımı nedeniyledir. Zira yalnızca otorite, olağanüstü önlemleri mümkün kılabilir (Bilgin, 2010: 83). Aynı zamanda otoritenin süreci yönetim potansiyeli, motivasyonu veya etkileme yeteneği kuramın evrelerinin işleyişinin ve nihai olarak neticesinin yönünü belirler.

Güvenlikleştirme yaklaşımının bir çıktısı ve aynı zamanda antitezi olarak ifade edilen güvenlik dışına çıkarma ise tehditlerin olmaması durumunu dolayısıyla güvenlik durumuna işaret etmektedir (Birdişli, 2014: 97). Bir başka deyişle, evvelce tehdit olarak ele alınan bir olgunun ya da herhangi bir şeyin artık tehdit olarak ele alınmamasını ifade etmektedir (Buzan, 2008: 107). Güvenlik dışılaştırma nosyonu, güvenlikleştirme kavramını referans alır. Güvenlikleştirme cihetinden bakıldığında her ikisi de güvenlik mihverinde var olmuştur. Her ikisinin de ortak yanıtladığı nokta, tehdit ve güvenlik üzerine inşa edilen sorular olmuştur (Wæver, 2003: 12-13). Güvenlik dışına çıkarma eyleminin başarı ile sonuçlanması için aktörlerin, dinleyiciyi referans nesnesinin tehlikeli bir durum içerisinde yer almadığını hatta güvenlik adına alınacak önlemlerin bir kayba ya da olumsuz sonuçlara yol açacağını deklare etmesi ile birlikte güvenlikleştirme çıktılarının tersine çevrilmesi zarureti üzerine ikna etmesi gerekmektedir (Balcı ve Kardaş, 2012: 418).

Wæver’a göre aslında, antidemokratik durumlara mahal vereceği için güvenlik idealize edilmesi gereken bir temayül değildir. “Ne kadar fazla güvenlik, o kadar iyi” mantalitesinin, güvenliği genişletme veya derinleştirme akımının esasen alt zemininin sorunlu bir yaklaşım olduğunu ifade etmiştir. Bu bağlamda daha makul olanın, olağanüstü yükselişe geçmeden önce olağan siyaset zemininde, normal prosedürlere göre konunun

yürütülmesidir. Zira güvenlik konuları, normal politik gündemin dışına çıkarıldığında bu durumun başarısız bir sürece vurgu yaptığı belirtilmiştir (Wæver, 2003: 12). Bu açıdan Ekol, genel olarak aşırı politize edilmiş olmasından ve bu durumun ortaya çıkarabileceği demokratik olmayan adımları, meşrulaştırılacağından güvenlikleştirmeye sıcak bakmamaktadır. Burada işaret edilen nokta, güvenlikten arındırılmış, normal siyaset gündemi zeminidir.

I.5.3.1. Güvenlik Sektörleri

Güvenlik Çalışmaları'nın salt askeri meseleler üzerinden şekillenen devlet merkezli tahlillerin yeterli olmadığı, 1970'lerde sorgulanmaya başlanmıştır. İki kutuplu dünya düzeninde, nükleer tehlike geriliminin etkisini yitirmeye başlaması, askeri tehdit unsurlarının dominantlığının azaldığını göstermiş ve aynı zamanda 1973 Petrol Krizi'nin sonuçları da dikkatleri ekonomik anlamdaki tehditlere yöneltmiştir. Genel olarak Yumuşama Dönemi'nin (detente) dinamiklerine bağlı olarak yaşanan bu değişim rüzgârı, 1970'lerdeki çevresel ve ekonomik kaygılar vücut bulana kadar politik çıkarlar dışında güvenlik mefhumunun farklı boyutlarına değinilmemiş ve incelenmemiştir. 1980'lerin bitişine kadar da sorgulama askeri eksende başatlığını korumuştur (Akgül-Açıkmeşe, 2011: 47; Buzan, 2015: 27).

Buzan'ın mimarı olduğu sektörel güvenlik analizi teorisi, 1990'a kadar ilgi görmemiştir. Ne zaman ki disiplini domine eden teorinin yani realizmin, Berlin Duvarı'nın ve SSCB'nin yıkılışını öngöremediğinde ve nihayetinde küreselleşme dalgaları ile beraber yeni tehlikelere veya tehditlere yalnızca klasik askeri güvenliğin yeterli olmadığı bakışı oluştuğunda, teori dikkatleri çekmiştir (Haser, 2018: 47).

Güvenlik gündeminde, daha derinliği kuşatmak adına sektörlere ayırmak analitik ve kapsamlı bir tahlil yapmanın önünü açmıştır. Bu bağlamda, insan topluluklarının güvenliği; askeri, ekonomik, siyasi, toplumsal ve çevresel beş temel sektörün etki alanına girmektedir. Genel bir perspektiften bakıldığında askeri sektör; devletlerin saldırı ve savunma güçlerinin ve aynı zamanda diğer devletlerin maksatlarındaki algıları üzerine olan iki yönlü bir iletişim biçimini, kuvvete yönelik olan kısmını ele almıştır. Siyasi sektör ise ülkelerin bir teşkilat olarak istikrarına, stratejilerine, yönetim biçimlerine ve dolayısıyla otorite ilişkilerine yönelik bir açılım sunmuştur. Bir başka alan olan ekonomik güvenlik de; ülkenin refahını, sürdürülebilir bir iktisadi yaklaşım için gerekli olan mali işleri, pazarı ve üretimi konu almıştır. Toplumsal sektör; Kopenhag Okulu'nun ağırlık verdiği ilk çalışmalar olarak ortaya çıkmış ve güvenlik çalışmaları noktasında eleştirilerin odağında olan bir sektör olmuştur. Kollektif kimlik ilişkileri üzerine biçimlenmiş olup kültür, dil, gelenekler ve değerler adına inşa edilmiş sürecin devamlılığına atıfta bulunulmuştur. Nihai olarak çevresel sektör ise bütün beşeri girişimlerin bağımlı olduğu gezegensel biyosferin korunmasına ve bireylerin çevresel faktör üzerindeki etkinliklerine dikkati çekmişlerdir (Buzan, 2015: 38; Buzan, Wæver ve Wilde, 1998: 7).

Bununla birlikte referans nesnelere ve varoluşsal tehditler de sektörlere göre değişiklik arz etmiştir. Bu amilleri tayin etmek kimi zaman güç kimi zaman da sarıh iken bazı durumlarda ise spektrum oldukça geniş tutulmuştur. Askeri güvenlik sektörünün, referans nesnesini çoğu zaman “devlet” oluşturmuştur. Silahlı güçler, bekalarını korumak adına tehditlerin düzeyini, güvenliğini koruduğu değerlerin statüsüne göre artırabilirler (Miş, 2012: 30). Referans nesnesi ve varoluşsal tehdit saptamasının güç olduğu ekonomik güvenlikte ise toplumsal halk, birey, finans kuruluşları, devletler referans nesnesinin

aktörleri olmuşlardır. Beklenmedik problemlerin oluşması ve istikrarın bozulması ise varoluşsal tehdit olarak çerçevelendirilmiştir. Çevresel güvenlik, oldukça geniş bir referans nesnesine sahip olmakla beraber insan ve hayvan türlerinin devamı ve ekosistem olarak ifade edilmiştir. Siyasi güvenlikte, devletlerin egemenliği ve kimi zaman da ideolojisi kural olarak varoluşsal tehdidi oluşturmuştur. Bu sektör en geniş güvenlik alanı olarak inşa edilmiş ve buna paralel olarak diğer güvenlik sektörlerin de siyasi yönüne dikkat çekilmiştir (Miş, 2012: 31-32).

Toplumsal güvenlik, Kopenhag Okulu'nun ağırlık verdiği ilk çalışmalar olmuştur ve bu sektörde, risk ve tehdit altında olan değer ise kimliklerdir. Bu doğrultuda, bu içeriğin anahtar kavramını ziyadesiyle kimlikler inşa etmiştir ve toplumsal güvenlik ise bir kimliğe yönelik tehlikeye karşı savunma olarak betimlenmiştir. Bu savunma “biz kimliklerini” yaratmaya yönelik bir girişim olmuştur. Siyasal güvenlik ile ilintili olmasına rağmen birbirinden farklı olduğu da vurgulanmıştır. Toplumsal güvenlik için bir başka önemli nokta ise varoluşsal tehdidin yaygın biçimde göç tarafından ortaya çıktığı iddia edilmiştir (Wæver, 2008: 153, 155, 158).

Bu bağlamda varyasyonlara ayrılan güvenlik sektörleri, geleneksel güvenlik yaklaşımlarına ya da realist eğilime bir tepki veyahut eleştiri mahiyetinde olsa bile beş sektörden birinin askeri güvenlik üzerine inşa edilmesi, bu kategorinin altının çizildiğini ancak gelişen bir dünyada, ihmal edilmemesi gereken kategorilerin olduğu vurgusu yapılmaktadır. Böylelikle göç, küresel ısınma, salgın hastalık, iktisadi zorluklar, kültürel kimlik gibi hadiselerin de büyük ehemmiyete haiz olgular olduğu deklare edilmektedir. Ayrıca analizi, sektörler üzerinden fraksiyonlara ayırmak daha önce sunulmamış analitik bir tasvir hamlesi olmakla beraber sektörlerin referans nesnelere üzerinden bir ayırma gidilmesi açısından da alışılmışın dışında yeni bir uygulamadır.

Nitekim Okulun kendini konumlandığı nokta, makul bir orta konum pozisyonu olmuştur. Gelenekselcilerin aksine güvenlik ağını artırmak ve bu ifade edilen sektörlerde, öne sürülen referans nesneleriyle güvenliği açıklamakla birlikte güvenlik spektrumunu geniş tutma taraftarlarına karşı ise güvenlik meselelerinin güvenlik dışı konulardan ayırt edebilmenin gerekliliğine dikkat çekmişlerdir (Wæver, 2003: 8).

I.5.3.2. Bölgesel Güvenlik Kompleksleri

Kopenhag Okulu'nun yaratılarından biri olan Bölgesel Güvenlik Kompleksi teorisi, 1990'larda gelişme göstermiş olup karşılıklı bağımlılık vurgusunun yapıldığı bir analizdir. Buzan bu teori ile varmak istediği nokta, yeniden bölgesel güvenlik dinamiklerine dikkat çekmek ve harekete geçirmek olmuştur (Baysal, 2013: 21). Burada bölgesel alt sistemler, güvenlik çözümlemesinin objesi durumundadırlar. Buradan hareketle teorinin kapsamı ve amacı güvenlik temaslarının nispi özerkliğine vurgu yapmak, bölgesel güvenlik münasebetlerini, uluslararası yapı ve devletler angajmanından ele almak ve aynı zamanda analitik bir konsept içerisinde sınıflandırma yapmış olmaktadır (Buzan, 2015: 157). Bir başka deyişle bölgesel düzeyin önemine vurgu yapmak ve güvenlik kaygılarının, bölgesel düzeyde nasıl birbirlerine angaje olduğunun çizimini gösterme ve önerme yaklaşımı olarak ele alınmıştır (Wæver, 2003: 8).

Dünyanın ortak problemlere haiz olan ve görelî olarak da içsel potansiyel ve dinamikler açısından benzer yapıların yer aldığı alanların, güvenlik bölgelerine bölünebileceği ve böylelikle uluslararası arenada yeni çatışma noktaları, bölgeler üzerinden analize tabi olacağını belirtmektedir (Birdişli ve Gören, 2018: 11). Güvenlik kompleksinde devletlerin odağa alındığı bir güvenlik yaklaşımı sergilenmiştir. Dolayısıyla devletler

üzerinden şekillenen güvenlik yapısı, jeopolitik olarak ayrımlara yönelerek küresel boyutta bir bölgelendirme yoluna gidilmiştir (Çiçekçi, 2011: 24).

Uluslararası yapının anarşikliğinin ve büyüklüğünün neticesi olarak coğrafi komplikelik, bölgesel güvenlik kompleksi için istenen alt zemini oluşturacaktır (Buzan ve Wæver, 2003: 40). Buradaki bölge kavramı, ülkelerin coğrafi yakınlıklarına göre bir grup ülkenin aralarındaki güvenlik iletişimlerinin farklı ancak muayyen bir alt sistemini ifade etmektedir. Güvenlik kompleksi içindeki ana yapı, iki temel unsurun varlığı ile inşa edilmiştir. İlk olarak dostluk ve düşmanlık modeli, yekdiğeri devletler arası güç dağılımıdır. Örneğin; Avrupa güç ilişkileri, tarihsel yönü itibariyle bir bölgesel sistem olup ülkeleri birbirine angaje eden gergin yapısının devam etmesi bölgesel bir sistem oluşumunun da devamlılığı anlamına gelmektedir. Mesela Danimarka ve İtalya gibi iki devletin hemen hemen hiç direkt olarak güvenlik etkileşimi söz konusu olmayabilir fakat iki ülkenin de müşterek bir savaş ya da ittifak içerisinde yer alması oldukça mümkündür (Buzan, 2015: 158,175). Mamafih anarşik sistemde, müşterek tehlikeler karşısında, karşılıklı bağımlılık ilkesinden hareketle ortak bir tavır almanın, kolektif bir yaklaşım sergilemenin yolu açılmaya çalışılmıştır. Aslında güvenliğin de bir ilişkisel, iletişimsel ve aynı zamanda etkileşim üzerinden var olan bir fiil, bir olgu olduğu açıklanmıştır. Buzan'ın bu teorisinden yola çıkılarak Karl Deutch'un² "güvenlik toplumundan" (security community) esinlendiği ifade edilmiştir (Şöhret, 2014: 690).

² Güvenlik toplumu kavramını Uluslararası İlişkiler disiplinine kazandıran Karl Deutch, anarşik yapıya sahip sistemde, sosyal etkileşimin ve iletişimin tahkim edilmesi ile "biz" algısının oluşturulması ve bu ahval ile beraber bir ülkenin diğeri için tehdit oluşturmadığını, güvenli bir toplumun yaratılacağı düşüncesini taşımaktadır. Bu yaklaşım idealist bir değerlendirme olarak ele alınmış ve Soğuk Savaş süresince alaka görmemişse bile Soğuk Savaş'ın sona ermesi, ideolojik yarışın etkisini yitirmesi ve aynı zamanda küreselleşme motivasyonlarının güçlenmesi ile beraber nosyon dikkatleri çekmiş ve AB'nin güvenlik topluluğu oluşturduklarına yönelik projeksiyonuna ilham olmuştur (Çelikkpala, 2019: 1).

Bölgesel Güvenlik Kompleksinin en köklü fonksiyonelliği, bölgesel güvenliğin ampirik projelerine çerçeve oluşturmasıdır. Dolayısıyla teori, ne yapılacağını ve bunların birbiri ile nasıl ilişkilendirileceğini dört analiz düzeyinde ele almıştır (Buzan ve Wæver, 2003: 51). İlk olarak bölgede yer alan devletler ve bunların güvenlik açıkları üzerine dikkat çekilmiştir. Yani bu devletler güçlü müdür zayıf mıdır, istikrarı nasıldır sorularına endekslenir. Bir başka faktör, devletler arasında var olan ilişkiler iken bir diğeri ise bölgenin komşu bölgeler ile olan iletişimine işaret etmektedir. Son olarak ele alınan unsur, bölgede yer alan global güçlerin etkisinin ne kadar oluşu üzerine inşa edilmiştir.

Güvenlik çemberlerinin ana yönelimi; küresel, süper güçler dışında yer alan devletlere çevrilmiş tehditlerin büyük bir ihtimalle komşuları tarafından gerçekleştirildiğinin altı çizilmiş olmasıdır. Dolayısıyla karşı karşıya kalınan tehlikenin, içinde bulunulan çember veyahut bölge ile bir bağlantısı söz konusu olabileceği gibi ortak bir bölge içinde yer almanın yüklediği anlam, müşterek bir güvenlik bilinci oluşturulması da mevzubahistir (İşyar, 2008: 16). Buradan hareketle devletlerin ulusal güvenliklerini sağlama noktasında, birbirlerine bağımlı bir yapı oluşturulduğu aktarılmaktadır. Buzan, teorinin gerçekleşmesinde tesiri olan amilleri; coğrafi yakınlık, politik yapı, kurumsallaşmış faktörler (dil, din, etnisite vb.) ve tarihsel faktörler olarak sıralamıştır (İşyar, 2008: 16).

II. BÖLÜM AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL SÜREÇTEKİ GELİŞİMİ

II.1. Köken Olarak Avrupa ve Avrupahlık Kimliği

Avrupa fikrinin, ulusal kimliklerin birikimine haiz olmanın ilerisinde, siyasal ve kültürel hususiyetlerini açıklamanın oldukça güç olmasının yanı sıra coğrafi olarak da sınırlarının belirlenmesi tartışmalıdır. Zira tarih boyunca birbiri ile hem bir arada olmalarını sağlayan hem de ihtilafa düşüren olaylar ile karşı karşıya kalmışlardır. Sıklıkla yaşanan savaşlar neticesinde Avrupa haritası da buna paralel olarak değişmiştir (McCormick, 2014: 59-60). Ancak Avrupa düşüncesi, coğrafi bir olgu olmasından çok daha önce, bilim ve politika merceğinden bakmaktan ziyade efsaneler ve mitoslar yoluyla tarihe kaynaklık etmiştir. Yunan mitolojisinden geldiği tahmin edilen Europe ifadesi, bir kadın ismidir. Fenike prensesi Europe, beyaz bir boğa kılığına giren Zeus tarafından aldatılmış, bugün Lübnan toprakları olarak bilinen ana yurdunu bırakarak Girit Adası'nın Batı tarafına, Girit Kralı ile evlenmek için gitmiştir (Delanty, 2013: 83-84).

Mamafih Lübnan bölgesinde yaşadığı belirtilen Europe'tan hareketle, köken olarak Avrupa'nın sadece Antik Yunan ile ilişkilendirilemeyeceğini belirten Delanty'e göre bu durum daha sonraki yılların icadı olmuştur. Bu savını, Bernal'ın (1987) tezini referans alarak belirtmiş ve karşı devrimci entelektüellerin kökenlerinin Antik Yunan'dan geldiğini ve böylelikle bir Avrupa kültürel geleneği oluşturma gayretinden neşet ettiğini belirtmiştir (Delanty, 2013: 84). Dolayısıyla buradan hareketle, Doğu ile adlandırılmak ve lanse edilmek istemeyen bir Avrupa profili ile karşı karşıya olunduğunun altını çizmekte fayda vardır.

Avrupa kurucu sekanslarını oluştururken bunlar içerisinde “Aydınlanma” büyük bir ehemmiyete haizdir. Çünkü Aydınlanma Çağı’nda yaşanan gelişim ve dönüşüm modern toplumların oluşumuna önyak olmuştur. Yine benzer bir şekilde, Avrupa’daki entelektüeller açısından da Avrupalılık olgusu oluşmuştur. Öyle ki Voltaire, Avrupa’yı ifade ederken aynı din, hukuk ve siyasi temeller eksenindeki ülkelerin oluşturduğu büyük bir cumhuriyet olarak ifade etmiştir (Wintle, aktaran Çilingir 2007: 47). Ancak burada üzerinde düşünülmesi gereken temel güçlüklerden bir tanesi, bu hüviyetin içerdiği kültürel, siyasal, toplumsal bütün paradigmalardan varlığı, kendisinde/kendilerinde olmayan bir başka kimlik üzerinden var etmektedir. Bu angajman beraberinde “ben” ve “öteki” nosyonlarını doğurmaktadır.

Kimlik, bir varoluşu sağlamak, bunu korumak ve devam etmek adına kendisine benzemeyen tüm ayrımları öteki olarak anlamlandırır. Bu bağlamda öz, öteki ve bu her ikisinin işlevselliğinin ürünü olarak zuhur eden ötekileştirme, kimlik kavramının esaslarını teşkil etmektedir (Ayata, 2018: 44-45). Gündelik yaşam pratiğinde de olduğu gibi kişinin sahip olduğu tüm değerler zinciri, varlığını söz konusu olan bu olguların antitezine dayandırarak şekillendirmesi mantığı ifade edilmiştir. McCormick’ e göre (2014: 62) Avrupalılar kendilerini birbirlerine göre değil, bilinmeyene, tanınmayana ve nihayetinde yabancılara göre tanımlamada oldukça mahirdirler. Mamafih Doğu-Batı, Hristiyanlık-İslamiyet, Avrupalılar-Avrupalı olmayanlar gibi çift karşıtlıkların tecessüm etmesi kaçınılmazdır.

Farklı mezheplere ayrılmış olsalar dahi Avrupa’nın tamamının Hristiyanlık esasına dayanması ve bir Hristiyan âlemi çerçevesinde birleşmeleri, katastrofik bir durumun yaşanmasına, savaşların olmasına engel olamamıştır. Kutsal Roma İmparatorluğu’nun, Katolik olan Ferdinand’ı 1617’de Bohemya kralı olmasını istemesi ile

birlikte, Protestan soyluları ve Fransa; Kutsal Roma'ya ve İspanya'ya karşı bir araya gelmişlerdir. Böylelikle Avusturya, Almanya, İspanya, Bohemya, İsveç, Hollanda ve Fransa'nın katılımıyla 30 yıl süren, Orta Avrupa'yı derinden etkileyen yıkıcı bir savaşa tanıklık edilmiştir. Dolayısıyla 30 Yıl Savaşları sonucunda, Westphalia Barışı ile din ve mezheplere, milli değerlere mütekebil bir şekilde saygı unsurları, taraflarca onaylanırken aynı zamanda ulusal hüviyetler de kuvvetlenmiştir (Çakmak, 2014: 6-7). Yine Avrupa'da siyasal ve kültürel manada benzer mütalaa ihya eden bir başka olay, 1713 Utrecht Antlaşması'dır. Fransa'nın Avrupalı ülkelere savaş açmasıyla birlikte İngiltere'nin oluşturduğu koalisyon, Fransa ile 13 yıl süren bir savaşa zemin hazırlamıştır. Ezcümle, ulus devlet kimlikleri güçlenmiş ve 18. yüzyılda laiklik dinamizmi beraberinde Hristiyanlıktan bağışık olmasa dahi onun yanında bir de Avrupalı kültürünü, yaşam şeklini, Batı medeniyetini içine alacak yeni bir Avrupalı betimlemesi yapmaya başlamıştır (Çakmak, 2014: 7-9).

Son yıllarda ise yoğun göç dalgalarına uğrayan Avrupa için Avrupalı kimliği yeniden girift bir konuya haiz olmuştur. Küreselleşme ve göç, kültürel anlamda hibritleşen toplumlar oluşturmuş ve bu toplumdaki kimlik nosyonu, liberal ülkelerdeki uluslararası vatandaşlık temeliyle beraber daha özele indirgenerek toplumsal cinsiyet, etnisite gibi grupların tanımlanmaya başlanması ile oluşabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla Arap Baharı, göç, çok kültürlülük gibi güncel konular kimlik mefhumunu, Avrupa nazarında yeni bir dönüşüm yaşattırmıştır akabinde karar alıcılar, akademisyenler, sivil toplum bu konuyu yeniden gündeme getirmişlerdir (Alphan, 2015: 7-9). Bu gündem güvenlik endişesi odağında olmuştur.

Her hâlükârda, yine de hâkim paradigma, müşterek bir kimlik yaratmada Avrupalıların başarılı oldukları yönündedir. Söz konusu kimliğin temelinde, Yunan (Grek)

medeniyeti; akli, demokrasiyi ve insanı çağrıştırırken Roma medeniyeti; hukuku, devleti, vatandaş fikrini ifade eder ve nihayetinde Hristiyanlık ise manevi nitelikleri karşılar. Hülasa Avrupa ifadesi, bireyde sadece fiziki bir yer anımsatmaması, aynı zamanda insan hakları, demokrasi, özgürlük gibi değerleri de akla getirmesi önemli bir noktaya işaretir (Çakmak, 2014: 10).

II.1.1. Oluşum Süreci ve Bugünü ile Avrupa Birliği Evrimi

Avrupa’da birlik fikrinin yeni bir olgu olmadığını, yüzyıllar önce entelektüellerin, düşünürlerin, yazarların bu minvaldeki fikirlerini dile getirmesi, önermesi bu sonuca götürür. Öyle ki ortak bir siyasal yapının kurulması düşüncesinin gerekli olduğunu ifade eden Rousseau, Saint-Simon ve Mazzini gibi birbirinden farklı düşünürler bu konuda öncülük yapmıştır ve bu mütalaa, buldukları dönem için oldukça ütopyik bulunmuştur (Heywood, 2013: 199).

İngiltere ve Fransa -bu iki büyük ülke- arasındaki savaşları engelleyebilmek adına, İngiliz düşünür William Penn, 1693’te “Avrupa’nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Deneme” isimli eserinde, bir Avrupa parlamentosundan ve aynı zamanda ortak bir para biriminden bahsetmiştir. Yine benzer bir fikir, Fransız din adamı Abbée de St. Pierre, tarafından içinde Müslümanların olmadığı, serbest ticaretin yapıldığı bir senato şeklinde ifade edilmiştir. Immanuel Kant “Ebedi Barış Üzerine” isimli kitabında, Avrupa için müşterek birlik ve demokrasiyi belirtirken Napolyon ise “Avrupa Ailesi” kavramını ortaya atmıştır. Son olarak Victor Hugo, daha genel bir anoloji sunmuş ve bu sürecin “Avrupa Birleşik Devletleri” ve “Amerika Birleşik Devletleri” şeklinde yol alacağını ve dünya sisteminin bu iki devlet üzerinden şekilleneceği çıkarımında bulunmuştur (Çakmak, 2014: 13-15).

20. yüzyıla kadar birlik adına, söylemlerden ve küçük çaplı girişimlerden bağışık, herhangi bir icraata geçilmemiş ve iki büyük savaşın katastrofik sonuçları, akabinde yeni bir Avrupa savaşının korkutucu gerilimi, palyatif önlemler alınmaması gerekliliğinin altını çizmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası, dönemin konjonktürü de iş birliğini, Avrupa bütünleşmesini ve siyasal bir kurum örneğinin kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Öyle ki sert Fransız-Alman rekabetine son vermek, 1945 sonrası Avrupa'sını iş birliği ile yeniden canlandırmak ve aynı zamanda ortak bir pazar oluşturarak, iktisadi milliyetçiliğe dönüşü önlemek bu husustaki önemli argümanlardır. Avrupa'yı Sovyet yayılmacılığından muhafaza etmek, müreffeh bir yaşam sürdürmenin ulusüstü bir kuruluşun varlığı ile sağlanacağına olan inanç ve son olarak iki kutuplu dünya sisteminden ayrı bir Avrupa Birleşik Devleti kurma isteği, bu minvaldeki yapı taşlarıdır (Heywood, 2013: 199-200).

Bugünkü ifadesi ile Avrupa Birliği'nin ilk adımı, 1952'de 6 devletin katılımı ile oluşan –Batı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg- Avrupa Kömür Çelik Topluluğudur (AKÇT). Kömür ve çelik endüstrisinde, müşterek bir yetki yaratmak fikri ile mobilize edilmiştir. Aynı zamanda, bu alan için tek bir pazar oluşturarak sektördeki gümrük vergisinin ve kısıtlamaların önüne geçilmesi amacıyla kurulmuş olan topluluk, bilhassa kompleks bir deneme sürecinden, krizlerden bununla birlikte iyi rastlantılarla da bugünü tecrübe etmiştir (Sönmezoğlu, 1987: 19; McCormick, 2014: 95-97). Yine benzer bir maksat ile kurulan iktisadi bir bütünleşme gayesi olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Roma Antlaşması ile hayat bulmuş ve 1958'de resmî olarak faaliyete geçmiştir.

Ana yönelimini yalnızca iktisadi çerçeveye ile tahdit etmeyen topluluk, akabinde daha geniş alanlara yönelmiş ve kişilerin, hizmetlerin serbestçe gezindiği; güvenliğin,

kimliğin müşterek bir yapıya büründüğü; keza tarımın, ulaşımın ortak bir otorite tarafından belirlendiği ortak pazar hedefine yönelmiştir. Mamafih fonksiyonel bir yapıya dönüşen topluluğun bu edimsel yönü, yeni bir ivme kazanmış ve diğer devletler için de oldukça cazip hale gelmeye başlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle Avrupa için yeni bir dönem tecessüm etmiştir. Zira 1945 sonrası, neredeyse yarım asırdır hüküm süren bir gücün, istikrarın nihai olarak iki kutuplu bir düzenin son bulması ve bu atmosferin Avrupa için politik, içtimai bütün çıktılarının temelden değişime tabi olduğunun delilleridir. Aynı zamanda bir Avrupa bütünleşmesi adına yeni manevralar kazanarak, topluluktan birliğine giden sürecin de sinyalleridir. Bu ilk sinyal, siyasal entegrasyonu sağlama yönünde olan 1992' de imzalanan ve ertesi yıl yürürlüğe giren Maastricht Birlik Antlaşması ile yaşam buldu. Bu antlaşma, bütün uyum süreci ve bütünleşme aşamalarındaki antlaşmaları geçersiz kılmamakla beraber önemli adımlar atarak bir nevi müstakbel AB anayasasına da ilham olmuştur (Mor, 2010: 519).

Üç sütun ya da üçayak olarak adlandırılan bu Maastricht kararları; ilki ismi değiştirilen Avrupa Topluluğu'nun prosedürü iken diğer sacayakları ise Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası, Adalet ve İçişleri politikalarını içermektedir. Önemli değişikliklere imza atılan bu Avrupa Birliği Antlaşması'nda; tüketicinin korunması, eğitim, sağlık, ulaşım gibi toplumsal içerikli alanlara yönelik politikalar geliştirilmiştir. AKÇT'de göç ve sığınma konusunda kanuni bir düzenleme yer almazken AET'de ise hizmetlerin, sermayenin üye devletler arasında bir şarta bağlı olmadan gezindiği, ortak pazar oluşması ile "iç göç" olarak ifade edilmiştir. Bu açıdan Maastricht Antlaşması, mühim gelişmeler sağlamış, bilhassa göç açısından serbest dolaşım ile ilgili ve sığınma konularında daha fazla ülkeler arası işbirliğinin yapılacağı belirtilmiştir. Göç ve sığınma meselesinde;

sınırları geçiş hususunda, bireylerin kontrolü ile ilgili düzenlemeler ve dış sınırlardaki geçişlerdeki temel nizamlar üye ülkelerin müşterek çıkar sorunu olarak açıklanmıştır. (Çakran ve Eren, 2017: 13-14; McCormick, 2014: 118-119).

2005'te AB Anayasası için kurucu iki üye devlet olan Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumların olumsuz sonuçlanması, AB için entegrasyon adına bir kırılma noktası yaşatmıştır. Akabinde Avrupa Birliği'nde oluşan bu fikir ayrılığının, kimi zaman kurumun miadının dolduracağına ya da en azından sistemi tahrip etme açısından domino etkisi yaratacağına referans oluşturacağı belirtilmiştir. Ancak 2004 AB Anayasasının revize edilmiş hali, Lizbon Antlaşması ile sağlanmış ve bu yeni değişikliğin sonucunda anayasa olarak değil, antlaşma ifadesi olarak ihya edilirken daha önce Anayasada yer alan bayrak, marş bu kez Antlaşma'da kendilerine yer bulamamışlardır (Mor, 2010: 530).

Bugün gelinen noktada, Avrupa Birliği'nin mutlak niteliğini tanımlamak, gücünü ifade etmek veyahut kategorize etmek kimi zaman tartışmalı ya da oldukça güç olabilmektedir. Ancak panoramik bir açıdan bakıldığında, sahip olduğu küresel etkinlik potansiyeli, Birliğe münhasır yapısı onun hiç şüphesiz dünyanın ulusüstü yapıya sahip en büyük ve en gelişmiş teşkilatı olduğunu önceler.

II.2. Avrupa'da Göç Politikalarını Etkileyen Tarihsel Noktalar: İkinci Dünya Savaşı Sonrası Göç Olgusu

“Herkes zulüm karşısında başka memleketlere iltica etmek ve bu memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir” ifadesi ile katastrofik savaşların ve bunların tahripkâr tezahürleri neticesinde, mülteciliğin ve sığınmanın hak olduğunu İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi önclemiştir (İHEB, 1948). Avrupa'nın göç fotoğrafına bakıldığında ise bu durum Avrupa için bilinmeyen, uzak veyahut tecrübe edilmemiş

olgular olmadığının altını çizmekte fayda vardır. Geçmişin belli zamanlarında, çeşitli sebeplerden dolayı yaşanan göç; kimi zaman geleneksel göç yapısını ekarte etmiştir ve bu konjonktürün sunduğu gelişmeler ise göçün dönemleri açısından yeni şablonlar oluşturmuştur. Hiç şüphesiz, bu yapısal değişikliklere neden olan zaman aralıklarından bir tanesi de İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı öncesi Avrupa, diğer kıtalara göç eden bir pozisyonda iken Savaş sonrası bu durum göç alan şeklinde değişiklik arz etmiştir. İçerik olarak farklılaşan uluslararası göç, yoğunluk olarak da artış göstermiştir. Bu çıkarım, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden 1970'li yıllara kadar uzanan süre zarfında, gelişmiş devletlerin iktisadi yol haritalarının, üretim ve yatırım konusundaki büyümeye ve gelişmeye endeksli fenomenler olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ise akabinde Batı Avrupa, Amerika, Avustralya gibi endüstrisi gelişen ülkelere, gelişmemiş ülkelere göç almaya zemin hazırlamıştır (Castles ve Miller, 2008: 95).

Göç konusunda ampirik verileri değerlendirirken bölgeler ve ülkeler arasındaki farklılıkların göz ardı edilmemesi gerektiğini belirten Klaus Zimmermann, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'ya yönelik göçü, dört aşamada sınıflandırmaktadır. Bunlar: Dekolonizasyon dönemi, işçi göçü dönemi, sınırlandırılmış göç dönemi ve son olarak Soğuk Savaş sonrası dönemdir (Zimmermann, 2005: 3-4). İkinci Dünya Savaşı sonrası göç tarihinin periyotlarına değinmeden önce, her ne kadar dört ayrı proses olarak ele alınsa da kimi zaman bazı dönemlerin kompleks bir yapıda olduğunu ve kimi durumlarda da tarihî dönemlerin, keskin ve net bir ayırımına gidilemediğini belirtmek gerekir.

II.2.1. Dekolonizasyon Dönemi

Sömürgecilik, Avrupa tarihi için başat bir aktör ve bununla birlikte göçün tarihsel zeminine yön veren önemli paradigmalardandır. 1945' ten 1960'lı yıllara kadar olan süreci ifade eden bu dönemin özelliği, eski kolonilerinden gelen göçler ile karşıya karşıya kalan ülkelerdir. Sömürgelerinden çekilen Fransa, İngiltere, Hollanda ve Belçika gibi ülkeler yoğun göçe tabi olmuşlardır. Cezayir, Fas, Tunus'tan Fransa'ya doğru; keza benzer biçimde İrlanda, Hindistan ve Pakistan'dan İngiltere'ye doğru kitlesel hareketlilik yaşanmıştır. Bilhassa sömürge devletlerin yöneticileri, kendi ülkelerine sömürgeci ülkeler tarafından yerleştirilen Avrupalı insanların geri dönmeleri konusunda oldukça ciddi tahakkümlerde bulunmuşlardır (Özerim, 2012: 41; Akan ve Arslan, aktaran Aykaç ve Yertüm, 2017: 5).

Bahsedilen bu Avrupa ülkeleri çekildikleri sömürgelerinden gelen göçler ve aynı zamanda eski denizaşırı ülkelerinden gelen işçi göçlerine tanıklık ederken bu durumdan bağışık savaş sonrası en çok etkilenen ülkelerden biri Almanya olmuştur. Zira Almanya, bu süre zarfında savaştan müteessir olmuş ve yerlerinden edilmiş yaklaşık 20 milyon insanın ülkeye girişine şahitlik etmiştir. Sömürgesi olmayan Almanya için bu dönem farklı belirleyiciler üzerinden şekillenmiştir. Öyle ki 1950'de Doğu Avrupa'dan ayrılmak zorunda kalan 12 milyon kadar Alman'ın yaklaşık 8 milyonu Batı Almanya' ya yerleşmiştir. Bu tarihten 1961 Berlin Duvarı'nın inşasına kadar olan sürede ise 2.6 milyon insan Demokratik Alman Cumhuriyeti'nden, Federal Alman Cumhuriyeti'ne yerleşmiştir (Zimmermann, 1995: 46).

Birleşik Krallık' ta ise İngiliz Milletler Topluluğu'nda bulunan eski üyelerden ve bağımsızlıklarını ilan eden yeni devletlerden, Karayip topraklarından Hint yarımadasına

uzanan bir harita oluşmuş ve buralardan artarak gelen göçler zuhur etmiştir. Bununla birlikte sadece savaş sonrası, Endonezya'dan Hollanda'ya 70.000 göçmen gelmiş ve bu zaman diliminden az sonra 1950' de ise tüm bunlara ek olarak yeni bir göç dalgası oluşmuş ve Endonezya'dan 60.000 insan daha Hollanda'nın yolunu tutmuştur (Zimmermann, 2005: 4).

II.2.2. İşçi Göçü Dönemi

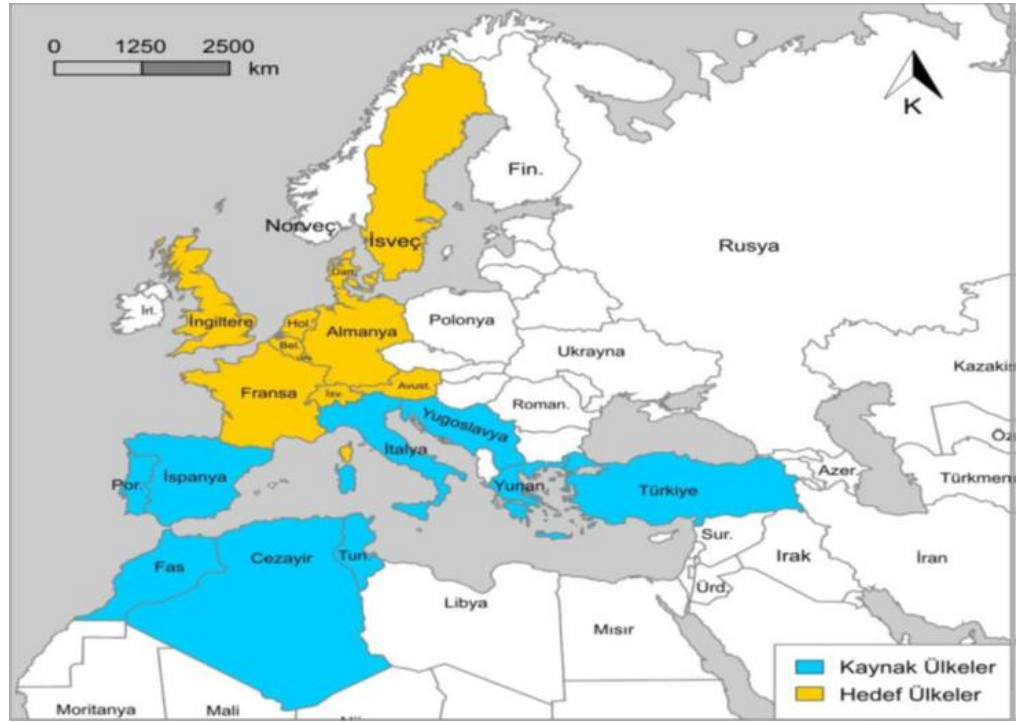
Savaş sonrası, ekonomik ve nüfus olarak kayba uğramış bir Avrupa şablonu mevcut iken ülkeler yeniden şekillenmeyi, canlanmayı tarif eden bir Avrupa formu için kolları sıvamıştır. Marshall yardımlarının da katkısı ile üretim, 1952 ve 1968 yılları arasında kendini katlamış ve büyüme süreci hız kesmeden devam etmiştir. Nitekim yeni teknolojinin varlığı üretme gücünü artırmış ve bu ürünlere talep artarak devam etmiştir. Mamafih kadınların çalışma hayatına girmesi, erken emeklilik, eğitim süreçlerinin uzaması göçmen işçi ihtiyacını artıran argümanlardır. Örneğin; iş hayatına katkı sunan kadınların artması, çocuk bakım maliyetlerine yönelik sosyal harcamanın işveren tarafından üstlenilmesini gerektirmektedir ancak tam bu noktada işveren bu bakımı üstlenmek yerine işçi ithal etmeyi tercih etmektedir (Toksöz, 2006: 26).

1960'lı yıllardan 1973 Petrol Krizi'ne kadar olan süreci ifade eden bu dönem, Batı Avrupa ülkelerinin, kudretli ekonomik kalkınmaları neticesinde oluşan işgücü boşluğunu doldurabilmek adına "misafir işçi"³ olarak tanımladıkları göçe müsaade

³ Misafir işçi (guestworker): Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinin emek açığını karşılamak adına karşılıklı olarak anlaşmış ülkelerden işçi talep etmeye dayanan bu program, Avrupa için literatürde sıklıkla Almanca bir kelime olan "Gastarbeiter" ifadesi ile anılmaktadır. Özerim kuramsal yaklaşımda "Gastarbeiter" kelimesinin baz alınmasını, Almanya'nın göç yoğunluğu ile alakalı olduğunu belirtmiş ve buradan hareketle Avrupa göç siyasasının şekillenmesinde Almanya'nın dominant ve önemli bir aktör olduğunu altını çizmiştir (2012: 42). Yine bu kelime, 1960'lı yıllarda Türkiye'den Almanya'ya giden ilk kuşak işçilerin söyledikleri müziklerin albümüne yansımış. 2011' de Almanya Türkiye arasındaki İşgücü Antlaşması'nın 50. yılı olarak "Song of Gastarbeiter" projesi gerçekleştirilmiştir (BBC Türkçe, 2019).

etmişlerdir. Bu hususta misafir işçi programları ve siyasası geliştirmişlerdir (Şemşit,2010: 69). İspanya, Portekiz, Yugoslavya, Türkiye ve Yunanistan ile Batı Avrupa ülkeleri arasında işgücü antlaşmaları imzalanmış ve milyonlarca işçi bu ülkelerin yolunu tutmuşlardır. Bir konuk olarak ağırlayıp geri gönderecekleri bu milyonlarca insan, bir süre kalmadıkları gibi günümüzde hâlâ Avrupa'da aileleri ile birlikte yaşamaya devam etmektedirler (Adıgüzel, 2015: 123).

Harita 1: İşçi Göçü Dönemi Hedef ve Kaynak Ülkeler

Kaynak: Fahrettin Tepealtı, 2020: 85.

Kuzey- Güney yönlü hareketliliğin başat olduğu misafir işçi döneminde; İtalya, İspanya, Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Portekiz kaynak ülkelerden gelen göçmen işçiler daha çok Almanya hedefine yönelmiş; eski kolonilerinden oluşan Fas, Tunus ve Cezayir ise Fransa'ya doğru yol almışlardır. Şekilde belirtilen kaynak ülkelerden gelen göçmenlerin, Almanya ve Fransa nazarında daha az olan kısmı ise İngiltere, Hollanda,

Belçika, İsviçre, Avusturya, Danimarka ve İsveç gibi hedef ülkelere yönelmiştir (Tepealtı, 2020: 85).

Fransa savaştan sonra göçmen işçilerin, işe alım süreçleri ile ilgili prosedürlerin halledildiği Ulusal Göç Ofisi (ONI) adıyla bir kurum oluşturdu. Böylelikle ONI, her yıl 150.000'e yakın ve neredeyse çoğu İspanya'dan gelen mevsimlik tarım işçilerinin işe alım süreçlerini düzenlemiştir. Yine benzer şekilde Belçika savaş sonrası, kömür ocaklarında ve demir çelik sanayisinde çalıştırmak üzere çoğu İtalyan olan işçiler getirtmiştir. İkili antlaşmalar neticesiyle gelmiş olan bu işçilere verilen müsaade, 1963'e kadar işlerliğini korudu. İtalya'dan işçi getiren bir başka ülke olan İngiltere ise Avrupa Gönüllü İşçi (EVW) kapsamında, 90.000 işçi istihdam etmiş fakat burada aile birleşimine izin verilmemiş ve daha katı prosedürler uygulanmıştır. Nitekim bu uygulama uzun vadede yaşam bulmamış ve İngiltere için kolonilerinden gelen işçileri kullanmak daha cazip gelmiştir (Castles ve Miller, 2008: 98).

Emek açığını kapatmaya yönelik göçün gerçekleştirildiği bu dönem, göç nosyonunun henüz Avrupalılar için ciddi manada hem tehlike hem de siyasi bir imgeyi çağrıştırmadığını, sadece ihtiyaçtan doğan bir sonuç olarak bakıldığını göstermiştir.

II.2.3. Sınırlandırılmış (Kısıtlandırılmış) Göç Dönemi

1973 senesi, göç tarihinin kırılma noktası olarak belirtilmiş ve bu tarihten itibaren içtimai, siyasi tüm parametrelerin yeniden gözden geçirildiği, gerek algılayışta gerekse de uygulanişta yeni fenomenler ile yola çıkıldığı bir dönem olmuştur. Petrol krizinin patlak vermesi ile hızla büyümüş olan güçlü Avrupa ekonomisi yerini durgunluğa bırakmış ve bu durumdan da yabancı işçiler etkilenmiştir. Söz konusu ekonomik krizden kurtulmanın yolu ise global ekonomi ile gerçekleştirilmiş ve sermaye yoğun teknolojilere,

otomasyona yönelerek ve tüm bunları farklı bölgelerde uygulama yoluna gitmişlerdir. Seri üretim ve Fordist sistem; emek girişlerinin azaltılmasına ve bu yeni sistemin Güney ülkelerine, üretimin az gelişmiş sahalara veyahut iş gücünün çok olduğu gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir (Toksöz, 2006: 28-29; Schierup, Hansen ve Castles, 2006: 27).

Ekonomide durağanlığa paralel olarak enflasyonun oluşmasını olanaksız olarak gören Keynesyen ekonomi, 1973 Petrol krizi ile baş gösteren yüksek enflasyon ve işsizlik sorunlarına bir yanıt bulamamış; kavramların ve Keynesyen ekonominin taşıdığı anlamlar sorgulanmaya başlanmıştır (Öztürk ve Saygın, 2017: 6-7). Böylelikle ekonomi dünyasında baş gösteren bu kırılma noktası, keza Batı Avrupa’da da göç siyaseti adına bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. Avrupa nazarında, karşı karşıya kaldığı bu buhranlı dönem için göçmenlerin gelişlerinin revize edilmesinin elzem olduğu görüşünü ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, Avrupa’da savaş sonrası göç hız kesmeden devam etmiş, öyle ki 1973’te sadece Almanya’da misafir işçi programının bir tezahürü olarak her dokuz işçiden birini yabancı uyruklu oluşturmuştur (Subacchi, 2005: 2). Akabinde bu durumu işçilerin ailelerinin gelmesi takip etmiştir. Bu tarihten itibaren alımları durduran Almanya ve diğer Batı Avrupa ülkeleri “sıfır göç alan ülkeler” politikası ile hareket etmiş ancak palyatif bir projenin konukları olan bu insanların geri dönmediklerini ya da en azından kayda değer bir dönüşün yaşanmadığına tanıklık etmişlerdir. Zira BM tahmini verilerine göre, 1973’ü takip eden ilk iki yıl boyunca işçilerin ülkelere dönmelerini özendirici siyasetler geliştirmelerine rağmen, geri dönen göçmenlerin sayısının %10 civarında olduğu ifade edilmiştir. Üstelik aile birleşmeleri konusunda ülkeler, engelleyici politikalar uygulamaya koymuş olsalar bile bunun bir insan hakkı gaspı olduğunu ilerleyen zamanlarda gönülsüzce kabul etmişlerdir. Dolayısıyla aile birleşmeleri ile bu ülkelerin

demografik yapıları yeniden şekillenmiştir (Castles ve Miller, 2008: 110; Gençler, 2005: 175).

Bu dönem itibariyle, emek göçünü sonlandırmak, yıllık kotalar, geri dönmeyi özendirecek uygulamalar koymak veyahut işgücü konusunda belli kısıtlamalara gitmek şeklindeki devlet politikaları gerçekleştirilmiştir. 1976’da Trevi Grubu’nun kurulması, terör faaliyetleri ile alakalı polis çalışmalarının ortaklığına yönelik bir amacı icra ederken 1980 sonrası “ad hoc” (Göç Çalışma Grupları) komisyonları vasıtasıyla Grubun; üye devletlerin vize şartlarını, sınır kontrollerini ve genel göç problematiğini ele alan çalışma alanlarına yöneldiği görülmüştür. Mamafih bu durum Birliğin göç konusunda müşterek dayanışmasının, Birlik dışına doğru bir şablon geliştirdiğinin önemli bir argümanını oluşturmuştur (Yılmaz-Elmas, 2016: 37). Trevi Grubu, Birliğin ortak sığınma dayanışmasına kapı açan “iç güvenlik” meselesinde, illegal göç ve etkilerine yönelik çalışmalara imza atmıştır (ORSAM, 2012: 12).

Avrupa Birliği’nin göç nezdinde müşterek gayretinin, ortak bir motto görüşünün zeminini hazırlayan bu kısıtlayıcı dönemden itibaren birçok antlaşma⁴, sözleşme, zirve ve programlar hayata geçirilmiştir. Son deyişle, bu döneme genel bir çerçeveden bakıldığında, Özerim’e göre göçün güvenlik ile ilişkilendirilmesinin ilk ayağını oluşturmuş ve bilhassa Avrupa için güvenlik penceresinden bakıldığında, 11 Eylül saldırılarını baz almanın ve bu sürecin başlangıcı saymanın tarihi açıdan eksiklik oluşturacağını belirtmiştir (2012: 43).

⁴ Burada ifade edilen antlaşmalar ve devamındaki tüm süreçler, Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları başlığında detaylıca ele alınacaktır.

II.2.4. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

1985'ten itibaren, Gorbaçov tarafından ortaya konulan reformlar, umulmayan rotalara yöneltmiş, bir dizi siyasi çözümler yaşanmıştır. Doğu Almanya'daki siyasi değişim isteğine paralel olarak 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması, bunu takiben Almanya'nın yeniden birleşmesi süreçleri yaşanmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasının ardından Eski Yugoslavya ve Çekoslovakya bölünmüş ve neredeyse yarım asır süren bir hâkimiyet, Soğuk Savaş sona ermiştir. Böylece, Soğuk Savaş'ın sona ermesi Avrupa için değişim rüzgârlarını başlatmış, kıtanın doğusu da bu kompleks denkleme dâhil olmuştur (McCormick, 2014: 60,115).

Bu dönem göçünün karakteristik özelliği ise Doğu- Batı yönlü göçü tahkim etmiş olmasıdır. Bu göçlerin kitlesel mülteci ve sığınmacı formu şeklinde gerçekleştiği gözlemlenmiştir. Bundan yirmi yıl kadar öncesinde Batı Avrupa'ya, Afrika ve Asya kaynaklı sığınmacılar gelirken bu durumu Soğuk Savaş sonrası Avrupa'dan artarak gelen sığınmacılar oluşturmuştur. Buradan farklı olarak Almanya'da ise etnik Alman göçü yaşanması bu dönem yapısı için önemli bir hususiyet teşkil etmektedir (Şemşit, 2010: 70).

Doğu- Batı yönlü mobilite Avrupa için vücut bulmuşken aslında bu durumun göçün geçmiş profilinde hep var olduğu görülmüştür. Fiziki bir yerleşim olmasının yanında, bu ifade siyasal ve iktisadi bir cihetteki eşitsizliğe gönderme yapmıştır (Toksöz, 2006: 128). Buradan hareketle, göçün tarihsel zemini ya da temel yapısal mekanizması için Doğu- Batı yönlü göç, yabancı bir fenomen olmadığı gibi içerisinde de önemli sosyolojik okumalar barındırmıştır.

1980'li yıllardan sonra Batı Avrupa'da şiddetten ve çatışmadan kaçan insanların sayısında ciddi bir artış yaşanmış ve radikal sağ; işsizliğin sebebi, köktenci

terörizmin ve suç oranlarının müsebbibi olarak gördüğü sığınmacıların sınır dışı edilmesinin elzem olduğunu belirtmiştir (Castles ve Miller, 2008: 144). Dolayısıyla bu dönem nezdinde, bu minvaldeki yaklaşım yönünün, fitilinin ateşlenmesi sığınmacı ve mülteci hususunda önemli bir kırılma noktası oluşturmuştur.

Demir Perde'nin yıkılması ile ülkelerin göç rotası farklı belirleyiciler üzerinden şekillenmiştir. Zira daha önceleri göç veren bir konumda olan İtalya, Yunanistan, İspanya, Portekiz bu kez göçün hedefi olan ülkeler olarak tadil etmiştir. Bosna Hersek Savaşı, Cezayir iç savaşı, Afrika ve Orta Doğu'da yaşanan sert faktörler, AB'nin büyümesi ve nihayetinde 11 Eylül saldırıları Soğuk Savaş sonrası göç fotoğrafına tedrici bir şekilde eklenen mühim hadiseler olmuşlardır (Özerim, 2012: 45-46). Buradan yola çıkılırsa nihai ve meşru olarak göç artık çok boyutlu bir ajandaya sahip olmuş ve Avrupa'nın yönetim ve inisiyatif alma konusundaki rolünün artmış olduğu gözükmektedir.

II.3. Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları

AB ülkeleri entegrasyonun gerçekleşmesine yönelik emeğin güçlü bir motivasyonu, simbiyotik yaşam çizgisinin emareleri olan müşterek politikalar geliştirme yoluna gitmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı ve sonrası, Soğuk Savaş ve sonrası skalasında çözülemeyen problemler ve süregiden korkular, Avrupa bütünleşmesi için bir fırsat oluşturmuştur. Yeni yapı "farklılaştırılmış bütünleşme" ifadesiyle yola çıkarak çok kültürlülük kurumsal revizyonlar ile ahenk oluşturmuş ve bu yapının temel mekanizmalarını ortaya çıkarmıştır. Uzun bir geçmişe sahip Avrupa'nın sosyolojik, politik süreçlerinin ve farklı üyelerden oluşmasının tezahürü olan değerler zinciri bilhassa AB antlaşmaları ile bu entegrasyonu tahkim etmiştir (Akşemsettinoglu, 2011: 2-3). Birliğin siyasasında yer alan Adalet, İç İşleri ve Vatandaşların Hakları kısmında yer verilen göç

nosyonu, üye ülke ve aynı zamanda üçüncü ülke yurttaşlarının çalışma izni, yerleşmesi gibi konularda düzenlemelere yer vermiştir. Dolayısıyla AB yasamasının önemli bir kısmını göç olgusu oluşturmaktadır (Sönmez, 2015: 206).

Avrupa Topluluğu'nun göç konusunda etken bir yapıya bürünmesi ve dayanışmaya çağırın tarihi ortaklıkların referans noktası iki temel unsurda betimlenmiştir. Bunlar: (Kicinger, 2004: 3) Öncelikle Avrupa'nın artış gösteren göç baskısı, kitlesel kontrolsüz göç ve iltica krizi gibi noktalarda yaşadığı sıkıntılar ve bunlara münferiden alınan önlemlerin ve denetimlerin yeterli gelmemesi, ülkeleri oydaşma içerisinde hareket etmeye zorlamıştır. Bir diğer faktör ise Avrupa'nın içsel dinamiğine özgü bütünleşme süreci, ortak pazar amaçlarına içkin bir rejim yaratılması isteği üzerine yapılanmıştır. Bu durum ise göç zemininde değerlendirilmesi gereken dış sınır yönetimi ve üçüncü ülke vatandaşları gibi meselelerin ele alınması zorunluluğunu ortaya koymuştur.

Ortak politika gerçekleştirme ve bunu geliştirip sürdürme Roma Antlaşması'nda ifade edilmiştir. Müşterek siyasa geliştirmek ve nihayetinde uygulamak için üye devletlerin kimi yetkilerini Birliğe devretmesi zorunludur. Diğer bir ifade ile ortak politika uluslararası hukuk kurallarını tanımak ve kabul etmek demektir (Çakmak, 2014: 58). Buna ilaveten, AET'nin kurucu antlaşmasında her ne kadar ortak politikalar ifade edilmiş olsa da Roma Antlaşması'nda hizmet ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin bir iç göç kavramı dışında göçe yönelik bir ortak çalışmanın olmadığı daha önce yukarıda ifade edilmiştir. Burada değinilen husus ise işçilerin ve çalışanların serbest dolaşımına yönelik kararlar ve yabancı işçilerin çalışma esasları yönüyle farklı muameleye tabi tutulmamasının önüne geçmek için yapılan adımlardır (Angenendt, aktaran Toksöz 2006: 49). Aynı zamanda, 1957'den itibaren Topluluğa üye devletlerin işçileri nezdinde yakalamak istediği serbest dolaşım özgürlüğünün altında yatan ana yönelim, çalışma ve

yerleşme rahatlığı sağlayarak içsel emek potansiyelini artırma çabası oluşturmaktadır. Ancak gerçekleştirilmeye çalışılan içsel iş gücü hareketliliği gerek ülkelerin birbirinden farklı belirleyiciler ile şekillenen piyasalarının olması gerekse de dillerinin farklı olmasından, yekûn göç yoğunluğu içerisinde oranı düşük kalmaktadır (Gençler, 2005: 184).

Bahsedilen bu dönemde göç, ortak pazarın tamamlanması ve serbest dolaşım hakkının oluşmasına kadar olan süreçte daha edilgen bir durum oluşturmuştur. Esas olarak 1970’li yıllardan itibaren göçün hadiseler üzerindeki tesiri ve birliğin kontrolü açısından zorluğu anlaşılmış ve devletlerin mevcut göç akını karşısında yeterli olamadığı dolayısıyla bu durum karşısında da Topluluk düzeyinde adımlar atılması öngörülmüştür. Ulusüstü ortak bir çaba arayışının ardında yatan nokta, üye ülkelerin Avrupalılaşmayı kalkan olarak görmesi oluşturmaktadır. Buradan hareketle, ilk adımlar 1980’li yıllarda ivme kazanmıştır. Bunlardan biri, 1986’da AET üyelerin İç İşleri Bakanları’nın girişimiyle kurdukları Göç Geçici Grubu’dur. Ancak bu grup tam manası ile ulusüstü bir teşebbüs olarak sayılmamıştır (Samur, 2008: 3; Özerim, 2012: 49).

Avrupa Topluluğu’nun, Tek Avrupa Pazarı oluşmasına yönelik handikapların aşılması fikri olan Avrupa Tek Senedi 1986’ da imzalanmış ve sığınma konusunda önemli noktalar içermiştir. Temel gayesi, 1992 yılına kadar ortak pazara yönelik tüm engelleri kaldırmak ve bilhassa kişilerin hareketlerini denetleyen gümrük ve sınır kontrollerine yönelik kısıtlayıcı tutumların önüne geçmektir. Zira uzun süren ve çelişkili göçmen denetimleri, Avrupalılara hâlen hür olan devletlerde yaşadıklarını anımsatan, Avrupa bütünleşmesi adına psikolojik bir mahzur oluşturmuştur. Akabinde bu hedeflerin tam olarak gerçekleşmemesi, güvenlik açığı oluşturacağı yönünde gelişen tartışmalar Topluluğu yeni arayışlara yönlendirmiştir. Sınır kontrollerini ortadan kaldırmaya yönelik

1985'te yapılmış olan Schengen Antlaşması'nda aşamalı bir kontrol kaldırılmaya gidilmiştir. 1990'da Schengen Antlaşması'nın uygulanmasına ait Schengen Sözleşmesi imzalanmış fakat 1995'te yürürlüğe girebilmiştir. Nitekim İngiltere, İrlanda ve Danimarka serbest dolaşımın Topluluğa üye ülkelerde legal olarak yaşayan üçüncü ülke vatandaşlarına da yönelik olmasına karşı çıkmaları, serbest dolaşımı insanlardan muaf tutarak mal, hizmet, para skalasında gerçekleştirmiştir (Savaşan, 2009: 19-20; McCormick, 2014: 248-250).

Sığınma hususunda çalışma ortaklığı öngören Schengen Antlaşmasına müteakiben, 1990'da imzalanan Dublin Sözleşmesi ayrıntılı olarak sığınmayı ele almıştır. Burada ortak hareket etmeye yönelik önemli bir çağrı oluşmuş, zira üye devletlerden birisine yapılan sığınma başvurusu reddedildiği takdirde başka bir üye devlete sığınma talebinin olmayacağı belirtilmiştir. Böylece, 1951 Cenevre Antlaşması'nın sığınma hükümlerine bağlı kalmak esasıyla Birlik kendi profilini oluşturmaya doğru gittiği görülmüştür (Özcan, 2005: 56; Gençler, 2005: 188).

Amsterdam Antlaşması'nın göçe yönelik inisiyatifi ise bu konuda Topluluk ve Parlamento yetkileri, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı yargısına dâhil edilmiştir. Mamafih, göçe ilişkin Antlaşmanın sahip olduğu rol, topluluğun karar verici organ özelliği edinmiş olmasıdır (Sönmez, 2015: 212-213). Göçmenlerin çalışma yaşamlarına ilişkin geliştirilen programlardan biri olan Mavi Kart uygulaması ise rekabeti yükseltmek için daha vasıflı veya nitelikli iş gücünün göçünü destekleyen girişimlerde bulunmuştur. Bu uygulamanın kapsamı, profesyonellerin belli bir süre ile AB'ye yerleşiminin sağlanması yönünde olmasına rağmen beyin göçünü geliştirmekte veyahut az gelişmiş olan yerlerde cazip kılabileceği için Mavi Kart eleştirilerin odağına yerleşmiştir (Kale, 2017: 612).

AB ortak göç politika inşa süreci etkileşiminin analizinde, birtakım spesifik argümanlar göçmen, mülteci entegre haritasını oluşturmuştur. “Asimilasyon Modeli” olarak ifade edilen nosyon; göçmenleri dil, sosyal yaşam ve kültürel anlamda entegre olacakları yönündeki mütalaanın, bu konuda programlar geliştirmeye endeksli bir yöntemidir. Motivasyonunu göçmenlerin değerler zincirini kopartmadan geldikleri ülkenin halkı ile aynı iktisadi, toplumsal, siyasal edimlere sahip olmasından alan sistem, “Çok Kültürlülük Modeli”dir. Nihai olarak “Dışlanma Modeli” politikası ise yerli halk ve hükümetler, göçmenleri ülkelerinin bir ferdi olarak kabul etmezler (Güleç, 2015: 89).

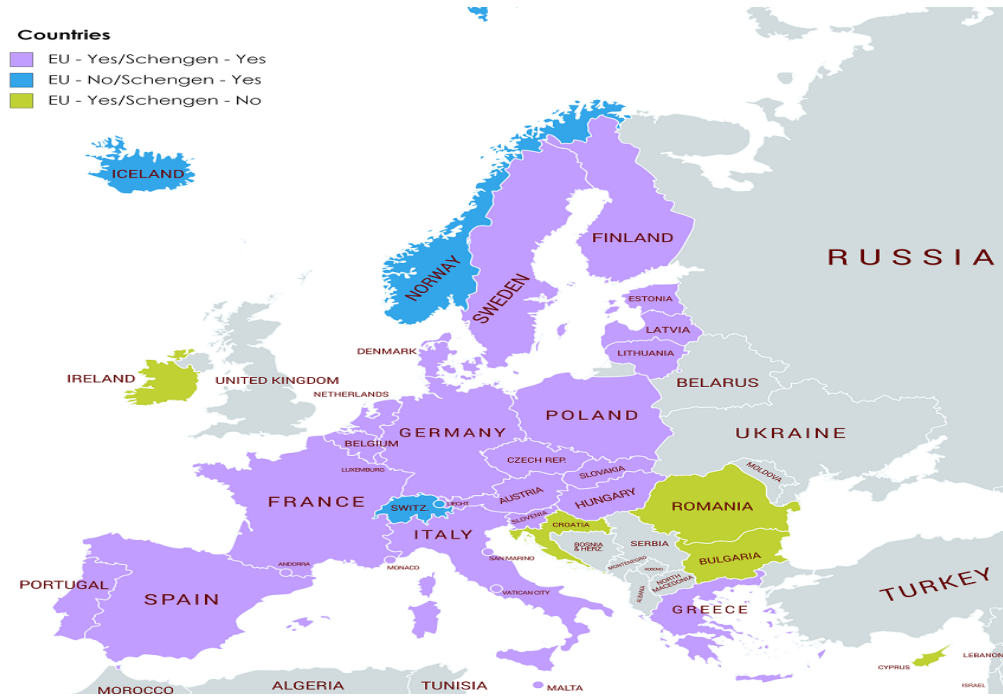
Kıta Avrupası'nın içsel gelişimi, göç siyasasındaki refleksleri ile paralel olduğunu belirtmek gerekir. Zira göç yönetişiminde, belli bir ölçek olmadığı gibi güncel bir dinamizmin olması da yelpazeyi daha geniş tutmak gerekliliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Birliğin sınavının, göç üzerinden değerlendirilmesi mantığı oluşurken AB'nin bu süreçte baz aldığı iki temel fenomen mevcuttur. İlk olarak kendi içindeki entegrasyonunu maksimize etmek ve akabinde talep ettiği göçmenlerin, düzenli ve legal bir şekilde topraklarına gelmesini sağlamak oluşturmaktadır. Bu bağlamda İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uyuma yönelik serbest dolaşım ile başlayan güçlü bir hamle ve onu takip eden göçü düşük seviyede tutma hareketine ilişkin, sınır kontrollerini artırma gibi hedeflerini yoğunlaştırmıştır (ORSAM, 2012: 11). Ancak müşterek girişimlerin ve destekleyici reformların arka zemininde varlığını sürekli hissettiren AB ülkelerinin farklı tutumu olacaktır. Bu tutum beraberinde, ortak bir iltica ve göç programı oluşturmasını kimi zaman zorlaştıracaktır.

II.3.1. Schengen Antlaşması

Ortak Pazar hedefine yönelik, serbest dolaşımın önündeki engeller kimi sektörler için zorluklar yaratmıştır. Örneğin; 1984'te Almanya-Fransa sınırında, yaşadıkları sınır kontrollerinin zorluklarını göstermek için eylem yapan kamyon sürücüleri olmuştur. 1980 sonrası yaşanan bu mali durgunluk, AT'yi ortak bir Avrupalı hüviyeti oluşturması çabasına yöneltmiştir. 1984'te Adonnino Komitesi kurulmuş ve Almanya-Fransa arasında iki ülke sınırında oluşan kontrollere yönelik aşamalı bir kaldırma kabul edilerek Saarbrücken Antlaşması imzalanmıştır. Kamu güvenliği, sınır güvenliği gibi ciddi tartışmaların kapısı aralanmışsa da Saarbrücken Antlaşması baz alınarak ve Komite'nin önerileri ile Benelux ülkelerinin de teşrifiyle 33 maddeden oluşan Schengen Antlaşması, 1985'te imzalanmıştır (Özcan, 2005: 33-34).

Vize prosedürlerine uygun ortak bir bilgi sistemi oluşturulması, Antlaşma'nın göç ölçüğünde önemli bir ehliyettir. Kamu ve devlet ehemmiyetini muhafaza etmek adına, Schengen Bilgi Antlaşması'nın 93. Maddesi ile Schengen Bilgi Sistemi'nin kuruluşu, göçün kontrol panoraması açısından önemli bir işleyiş ögesi olmuştur (Sönmez, 2015: 209-210).

Harita 2: Schengen Bölgesi

Kaynak: Schengen Visa Info, 2020.

26 ülkeden oluşan Schengen Bölgesi'ne, AB'ye üye olmamalarına rağmen İsviçre, İzlanda, Norveç ve Lihtenştayn da dâhildir. Kıta içerisinde bulunmayan Madeira, Azorlar ve Kanarya Adaları AB özel üyeleri olup bölge içerisinde yer alır. Schengen Bölgesi'ne üye olmayıp sınırlarını açanlar ise Monako, Vatikan ve San Marino'dur. Bununla birlikte, haritada gösterilen Hırvatistan, Romanya, Bulgaristan ve Kıbrıs ise bölgeye aday ülkelerdir. Resmî olarak 1 Şubat 2020 tarihinde AB'den ayrılan İngiltere ve AB'ye üye olan İrlanda ise kendi talepleri doğrultusunda, Schengen Bölgesi'ne girmemişlerdir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020a; Schengen Visa Info, 2020; Tepealtı, 2020: 99).

AB vatandaşları ile Schengen bölgesinde yer alan ülkelerin vatandaşları ve bu kişilerin aile bireyleri, AB'ye üye ülkelerin topraklarına önceden izin almaksızın giriş yapma hakkını barındıran Schengen Antlaşması, kısa süreli vize başvurularındaki kişisel

bilgileri de Vize Bilgi Sistemi'ne aktarmaktadır. Schengen ülkesi topraklarına genel vizeyle, legal olarak gelen üçüncü ülke vatandaşları vizelerin geçerli olduğu tarihe kadar tüm Schengen bölgesi içerisinde bulunabilirler (Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 29-30). Kamu güvenliğinin bozulması ya da tehdit oluşturabilecek durumlarda ülkeler sınırlarını kapatabilmektedir. Nitekim 2020 Mart ayında baş gösteren koronavirüs (Covid-19) pandemisi sonucu, birçok AB ülkesi sağlık güvenliği açısından Schengen Antlaşması'nı uygulamayarak sınırlarını kapatmıştır.

Sözleşme'nin 6. maddesi, kontrol mekanizmasının tipolojisine yön verir. Burada sınırlarda, nasıl ve ne şekilde kontrol yapılacağına yönelik çerçeveyi çizdiği için ana maddelerden biridir. Dış sınırlarda eşit derecede, tarafların menfaatlerini gözeterek tek tip ilkelere uygun ve resmî görevlilerce kontrol yapılacağı ifade edilmiştir (EUR-Lex, 2000). Bu açıdan 6. Madde, Sözleşme'nin belkemiği olup diğer maddeler ise buradaki temel stratejinin, ilkelerin nasıl işleyeceğine ilişkin oluşturulan düzenlemelerdir (Köktaş, 2011: 245). Göç ve güvenlik kavramlarının birlikte zikredildiği ve aynı zamanda her ikisi için de beş devletin vize politikalarını birbirlerine yakınlaştırmaya bir an önce davet eden 7. madde olmuştur. 8. madde de ise taraf devletlerin, ulusal yasalarındaki farklılıkları da dikkate alarak ortak hudutlarında denetimlerin kolaylaştırılması, uyuşturucu kaçakçılığı ve şiddetle mücadelenin üstlenilmesi ifade edilmiştir. Suçla mücadele ve bilgi alışverişinin vurgulandığı 9. Madde; kişilerin izinsiz girişleri ve ikametgâhları, gümrük dolandırıcılığı, gümrük ve polis kurumları arasındaki iş birliğinin artırılmasına değinilmiştir (EUR-Lex, 2000).

Bölüm 7' de, İltica Başvurularını İşleme Sorumluluğu başlığında, madde 29'da sözleşme taraflarına, kendi topraklarından birine bir yabancı tarafından gerçekleştirilen sığınma başvurusunu, işleme koymayı ifade ederken madde 30'da ise bu başvurunun

işleme alınmasını ele alacak ülkenin belirlenmesine yönelik prosedürlerin alt başlıkları yer almaktadır. Yine devamındaki madde de ise sığınma başvurularının, mesuliyetini alacak ülkenin belirlenmesindeki hıza vurgu yapmıştır (EUR-Lex, 2000). Akabinde Dublin Sözleşmesi'nde, sığınma başvurularının ve bu durum ile alakadar olacak ülkenin tayin edilmesini içeren prosedürler daha detaylı ele alınarak içerik genişletilmiştir.

Ortak bir dış sınır ve içeriden kalkan sınırlar gagesini oluşturan bu antlaşmanın, AB'ye gelmek için vizeye sahip olması gereken üçüncü ülke vatandaşları açısından, bürokratik handikapları geçmesi ve buna rağmen kabul edilmemesi ihtimalini barındırmaktadır. Schengen ile oluşan ortak vize listesi üye ülkelerin bazı ülkeler nezdinde vizeye belirli kısıtlamalar getirmesi, buna ilaveten Birlik içerisinde dominant olan ülkelerin tahdit edilen vize listelerinin oluşabilmesine de meydan vermektedir. 11 Eylül saldırıları ve Madrid'teki 11 Mart hadiseleri, güvenlik ve sınır denetimlerinin altını çizmiştir. Dolayısıyla AB dış sınırlarında polis, ordu ve gümrük kontrolleri tahkim edilmiştir (Kirişçi, 2007: 29; Sönmez, 2015: 209).

Uygulamanın geliştirildiği dönem, Avrupa'nın kuzeydoğusunda yer alan ülkelerde sığınma ve düzensiz göçe yönelik yoğunluğun artış göstermiş olması, daha sıkı tedbirleri doğurmuş ve insan hakları savunucuları tarafından, bu durum "Kale Avrupası" oluşturulmaya çalışıldığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır (Kirişçi, 2002: 72). Zira Schengen Antlaşması'nın en çok eleştirildiği noktalarından biri "öteki" nosyonunu canlandırdığına yönelik olmuştur.

II.3.2. Dublin Sözleşmesi

Bir sığınma talebi başvurusunun incelenmesinin, hangi ülkenin mesuliyeti altında olduğunu Dublin Sözleşmesi belirler. Yönetmeliğin belirlediği kıstaslara dayanarak

başvurunun incelenmesinden bir başka ülke sorumlu ise bu noktada, yönetmelik kişinin o ülkeye aktarılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda, iltica eden kişiden yalnızca bir devletin sorumlu olduğu anlaşılmakta ve bu devletin kim olduğuna ilişkin sınırlamaları çerçevelemektedir. AB hukuku kapsamında, Dublin Tüzüğü ülkelere sığınmacıları geri alma veyahut sığınmacıların sorumluluğunu alma konusunda isteklere geri dönüş yapmaları için zaman dilimleri göndermektedir (Sığınma, Sınırlar ve Göç İle İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, 2014: 104). Avrupa Topluluğu ülkelerinin serbest dolaşımın tekâmülünü sağlamaya ve iltica edenlere dair sorumlu ülkenin belirlenmesine haiz olan bu Sözleşme, 1990'da Danimarka hariç diğer tüm üye ülkeler tarafından imzalanmıştır. 1991'de Danimarka da onaylamış ancak 1997'de yürürlüğe konulmuştur (Özcan, 2005: 56).

AB devletleri ilk defa mülteciler özelinde, AB sınırları dâhilinde gerçekleştirilecek ortak bir yapı oluşturmuşlardır (Bayraklı ve Keskin, 2017: 120). Zira ismi "Avrupa Topluluklarına Üye Devletlerin Birinde Yapılan Sığınma Başvurularının İncelenmesinden Sorumlu Devletin Belirlenmesine İlişkin Sözleşme" (Dublin Sözleşmesi) olarak belirtilen bir konsey tüzüğü hazırlanmıştır. Sığınmaya ilişkin hükümler açısından Schengen Antlaşması'na benzer bir dinamizmi olsa da Dublin Antlaşması, daha iyi bir müessis düzenlenmesine sahip olmuş ve 4-8. maddelerde iltica başvurusuna yönelik inisiyatif alacak ülkeye ilişkin bütün detay ve prensipler açıkça ifade edilmiştir (Özcan, 2005: 56-57).

Sığınma başvurusunu işleme koyacak devletin belirlenmesi için kıstasların oluşturulması, sığınmacı nezdinde durumu iyileştirmiştir. Zira talebine ilişkin daha hızlı, sistematik, daha kararlı prosedürlerin uygulanması, sığınmacının gözaltında kalma süresini kısaltacağı belirtilmiştir. Buna rağmen Dublin Sözleşmesi, sığınmacının birçok kez iltica

talep etmesini mümkün kılmamakta ve böylelikle sığınmacının üye devlette kabul edilme şansını azaltmaktadır. Mamafih Sözleşme, Avrupa'da sığınma aramaktan caydırmaya yönelik yaklaşımı, sınırlandırıcı ve kontrol odaklı mekanizmaları, son tahlilde EURODAC ile kuvvetlendirmiştir (Huysmans, 2000: 756).

Sözleşme, AB ülkelerinde üçüncü ülke vatandaşlarının birden çok üye ülkede sığınma başvurusu yapmasını önleme gayesi taşır. Aynı zamanda iltica başvurusunda bulunan bireyin, mülteci statüsü kazanıp kazanamayacağını analizinin sorumluluğu, ilk olarak sığınmacının eğer var ise ailesinin yaşadığı üye ülkeye, böyle bir durum söz konusu değilse bu kez sığınmacıya oturma izni veren veyahut vize veren devlete verilir. Ancak bunların hiçbiri söz konusu değilse sığınmacının sınırlarına girerek, ilk ayak bastığı ülke sorumluluk alan ülke olmuştur. 1957 Cenevre Sözleşmesi ve Ek 1967 Protokolü esas alınarak mültecilik sıfatına haiz olup olmadığı değerlendirilmesi yapılacaktır. Ancak Sözleşmeye taraf olan ülkeler nezdinde karşılaşılan handikaplardan birisi, AB ülkelerine sığınacak kişilerin büyük çoğunluğu sınırdaki devletlerden giriş yaptıkları için sığınmacıların her türlü mesuliyeti huduttaki ülkelere yansımaktadır. Bu durumdan rahatsız olan İtalya, Polonya, Yunanistan gibi sınır ülkelerinde, konsensüs sağlanamamış kimi zaman Dublin Sözleşmesi askıya alınmıştır (Somuncu, 2006: 43; Akdoğan ve Atalay, 2017: 2445).

2003'te Dublin Sözleşmesi, eksiklerini tamamlamak adına yerini Dublin II Tüzüğü'ne bırakmıştır. AB'de bulunan üçüncü ülke vatandaşı veya vatansız bir kişi tarafından yapılan uluslararası koruma başvurusunu incelemek için parmak izlerinin alınması ve ülkelerin birbirine aktarması, karşılaştırması minvalindeki bir bilişim sistemi olan EURODAC kurulmuştur. 14 yaşın üstündeki her sığınmacının, parmak izlerinin alınması elzem olup veri tabanında depolanan diğer üye ülkeler ile karşılaştırılmaktadır.

Aynı zamanda parmak izleri, daha önce Eurodac sistemine kaydedilmiş ise sığınmacı için parmak izi kaydının yapıldığı devlete gönderilme durumu söz konusu olabilmektedir (European Commission, 2020). Güncellenen bu Tüzük, AB'ye yönelik yoğun mülteci akınları karşısında, bürokratik yükü hafifletmeye yönelik çabaların tezahürleri olsa bile bugün gelinen noktada Yunanistan, Macaristan gibi ülkelerin yoğunluk karşısında yüklerinin daha fazla olduğu realitesi gün yüzüne çıkmıştır. Ancak Bayraklı ve Keskin'e göre ilk ayak basılan ülke mevzusu, kimi AB ülkelerince yanlış algılandığı yönündedir. Hudutlar dışındaki ülkelerin de iltica başvurularına bakmalarının mümkün olduğu belirtilmiştir. Bu duruma ise Avrupa'nın Mülteci Krizi ile karşılaştıkları dönemde, Almanya ve Avusturya'nın Dublin Sözleşmesi'ndeki maddenin yaklaşım yönünü, doğru okuduğunu ve bunu takiben Macaristan'daki mültecilerin ülkelerine gelmesini kabul etmelerini örnek vermektedirler (2017: 120).

Nihai olarak 2013'te ise Dublin III Sözleşmesi'ne geçilmiştir. Revize edilen yeni araçlarda, sığınmacıyı korumaya yönelik adımlar yer almış ve iltica edenin ülkeden ülkeye gönderilmesinin önüne geçmeye çalışılmıştır. Ailesiz çocuklar için, başka üye ülkede yaşamakta olan akrabaları varsa çocuk ile akrabanın birleştirilmesine yönelik adımlar, sığınmacının ilk giriş yaptığı üye ülkeye gönderilmesine itiraz etme hakkı gibi içerikler oluşturulmuştur (Mercan, 2016: 58).

Genel örüntü, Schengen Antlaşması'nın sığınmacı işlemlerine dair çerçevenin Dublin Sözleşmesi için de bir taşıyıcı olduğunu ancak bu panoramanın teşmil edildiğini göstermektedir. Bir başka ortak husus ise eleştiri noktasında ortaya çıkmıştır. Schengen Antlaşması için insan hakları savunucuları tarafından gerçekleştirilen kritikler, farklı formlarda Dublin Sözleşmesi için de yapılmıştır. Bu kez ifade edilen ve üzerinde düşünölmeye davet edilen cihet; Sözleşmenin, iltica talebinde bulunan kişilerin istedikleri

ülkeye başvuru yapmalarının önüne geçtiğini ve bununla birlikte sığınmacın bir AB devletinden, diğerine yolculuk etmesini engellenmeye çalıştığına ilişkin olarak ortaya konulduğu deklare edilmiştir. Bu bağlamda oluşan durumun temel hakları zedelediği ifade edilmiştir (Duruel, 2017: 4).

II.3.3. Maasricht Antlaşması

Muhtevası ve yaklaşım yönü itibariyle göç çalışmalarına kurumsal bir yapı kazandıran ilk uygulama Maasricht Antlaşması'dır. 1993'te yürürlüğe giren Antlaşma, yeni ismi ile "Avrupa Birliği" olan yapının, aynı öznelerin etkileşimi sonucundaki politik çıktısı, üçlü sacayağı şeklindeki yapı olmuştur. Adalet ve İç İşleri olan üçüncü sütun, göç ve iltica konularında daha fazla hükümetlerarası işbirliğinin yapılacağını ve Schengen'in AB müktesebatına dâhil edilerek üyelerin dış kontrolleri, göç siyaseti konularında mesuliyet alınacağı ve son olarak bu husustaki hükümlerin de oy birliği ile karar verileceği üzerine anlaşarak resmî bir boyut kazanmıştır (Özerim, 2014: 29; McCormick, 2014: 118-119).

Antlaşmanın Ortak Hükümler madde A'da belirtildiği üzere, bundan böyle Birlik olarak anılacak olan topluluğun daha yakın bir birlik yaratma sürecinin inşa edileceğine işaret edilir. Bu doğrultuda alınan tüm kararların mümkün olduğunca üye ülkelerin vatandaşlarına yakın şekilde alınacağı da belirtilir. Bir başka hüküm ise madde B'de yer alan tek bir para birimini içeren ekonomik ve parasal birlikteliğe atıf yapar (Maasricht Antlaşması, 1992: 7). Ortak Hükümler Başlığı, madde C'de vurgulanan bilhassa dış temaslar, güvenlik, ekonomi ve kalkınma mevzularındaki bütün politikaların dış faaliyetlerindeki tutarlılığına ve uyumuna gösterilecek olan özen olmuştur. Bu

bağlamda ifade edilen tutarlılık ve özenden yetkili kılınan kurumlar ise Komisyon ve Konsey olmuştur (Maastricht Antlaşması, 1992: 8).

Birlik Vatandaşlığı, madde 8 ve 8(a) kısmında ise bir üye ülkenin vatandaşlığına sahip olan her birey için Birliğin de vatandaşı olacağını, bununla birlikte her birlik vatandaşının, AB üye ülkelerde serbestçe dolaşma ve yerleşim hakkına sahip olduğu bildirilmiştir (Maastricht Antlaşması, 1992: 15). Burada formüle edilen ve aslında çok uzun bir tarihi okumalar barındıran vurgu, Avrupalı hüviyeti veyahut Avrupa vatandaşlığı konseptinin çerçevesinin çizilmiş olmasıdır.

Maastricht Antlaşması'na kadar münferit bir çabanın emareleri olan göç ajandası, düzensiz mülteci akınlarına mukabil, ortak bir paydada buluşmayı kurumsal bir yapıda reforme ederken belirli nüanslar içermiştir. Nitekim Birinci sütunda yer alan meseleler ulusüstü güce sahip iken İkinci ve Üçüncü Sütundaki içerikler hükümetlerarası iş birliğine haiz olduğu bildirilmiştir. Yine buradan hareketle ilk sütunda kararlar bağlayıcı olup Avrupa Adalet Divanı ise yargı yetkisine sahip olmaktadır. Ancak Üçüncü Sütunda Komisyonun üye ülkeler ile beraber inisiyatif alma yetkisi söz konusu olabilmektedir (Somuncu, 2006: 46). Antlaşma ile hayat bulan bir diğer önemli konu; uyuşturucu kaçakçılığı, terör, yasadışı göç, insan kaçakçılığı gibi birçok konuda çalışma yürütecek teşkilat olan EUROPOL (Avrupa Polis Teşkilatı) kurulmuştur (Vardar-Tutan, 2018: 41-42).

II.3.4. Amsterdam Antlaşması

Özgürlük, güvenlik ve adalet konseptlerinin tahkim edilmesine yönelik güçlü bir motivasyona dönüşen Amsterdam Antlaşması, 1997'de imzalanıp 1999'da yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma Maastricht Antlaşması'ndaki Üçüncü Sütunda mevcut olan adalet

ve iç işleri konularından bir kısmını Birinci Sütuna aktarmıştır (Şemşit, 2010: 88-89). “Vize, Sığınma, Göç ve Kişilerin Serbest Dolaşımına İlişkin Diğer Politikalar” adı ile Başlık IV eklenmiştir. Burada madde 61’de, Amsterdam Antlaşması’nın yürürlüğe girmesinden itibaren 5 yıllık süre zarfı içinde gidilmesi gereken yol haritası belirlenmiş ve bilhassa önlemlerden bahsedilmiştir. ABA’nın 31(e) maddesinden yola çıkılarak suçu önlemeye yönelik tedbirler, sığınma, göç, üçüncü ülke vatandaşlarının haklarının korunması, sivil konularda adli işbirliği konularına atıfta bulunmuştur (İKV ve Bolayır, 2000: 17).

Madde 63’de, yine Başlık IV’te değinilen konu, 5 yıllık süre içerisinde göçmenlerin durumuna dair 1951 tarihli Cenevre Konvansiyonu ve 1967 tarihli Protokol hakları saklı kalmak üzere, üye ülkede bulunan üçüncü ülke vatandaşının iltica başvurusundan mesul devletin kıstaslarını belirlemek, mülteci sıfatına haiz olmayı gerekli kılacak asgari ölçütler ve aynı zamanda mülteci statüsünün geri alındığı standartlar bildirilmiştir. Madde 63’ün 2. ve 3. fıkralarında ise üçüncü ülke yurttaşlarından ülkelerine dönemeyen, yerlerinden edilmiş bireyler ile başka sebeplerden ötürü uluslararası koruma gereksinimi olan kişilerin geçici koruma altına alınmasına ilişkin gerekli asgari şartlar ve nihai olarak göç politikasına ilişkin giriş, oturma şartları aile birleşmeleri hususundaki vize ve konuya haiz diğer türevleri noktasındaki vaziyetler ve koşullar ele alınmıştır (İKV ve Bolayır, 2000: 18).

Avrupa Birliği müşterek sığınma siyasasında Amsterdam Antlaşması kilit rol oynamıştır. Zira Antlaşma; sığınmaya yönelik handikaplar ve çözüme bağlanması gereken meseleler için üye ülkeler tarafından konsensüs sağlayacakları antlaşmaların belirleyici aktör olması yerine, bu konuda politika konsolide etme ve karar alma gücü, beş yıllık bir zaman dilimi için AB kurumlarına bırakılmasını gündeme getirmiştir (BMMYK, 2001:

168-169). Bu ifadeden yola çıkılarak müşterek sığınma politikası geliştirme noktasında daha muktedir olan Avrupa Komisyonu ile diğer AB kurumların sistematik dayanışma çizgisini artırma yoluna gitmelerinin talep edildiği görülmüştür.

Birlik Vatandaşlığı İkinci Bölüm’de yer alan Amsterdam Antlaşması ile Birlik Vatandaşlığının oluştuğunu ve her üye ülkenin vatandaşının Birlik vatandaşı olduğu ifade edilerek Avrupa Vatandaşlığı vurgusu tekrar yapılmıştır. Ancak devamında Birlik vatandaşlığının ulusal vatandaşlığa mani olmadığı, yerini almadığı yalnızca onu tamamlayan bir mefhum olduğunun altı çizilmiştir. Ezcümle Amsterdam Antlaşması, Maastricht hükümlerinin sağlaması niteliğinde olup paralize olan durumların ortadan kaldırılmasına hizmet etmiştir. Burada alınan yeni kararlar ise genel bir bakışla; AB vatandaşlığı, güvenlik ve adaletin işleyişi, özgürlüklerin genişletilmesi, tesirli ve müşterek bir dış politika olarak sıralanmıştır. Ayrıca bu Antlaşma ile bir başka dikkat çekici nokta ise Schengen müktesebatını AB çerçevesine eklemleyen Protokolün yer almış olmasıdır (İKV ve Bolayır, 2000: 6-7, 127; Çakmak, 2014: 25).

Daha genel bir çerçeveye Amsterdam Antlaşması, AB’nin göç stratejisinde önemli bir eşik olması, onun yetki sahasının ulusüstü boyuta taşınmasıyla yapısal olarak dikkate değer bir etki alanı meydana getirmiş olmasıdır. Lakin bu durumun hayata geçirilmesi noktasındaki somut görünürlüğü, ulusal filtrelerden geçirilmesinin zor ve aynı zamanda üye ülkelerin yetki ve ortak hareket etme konusunda tam anlamı ile razı olmama şeklindeki çıktısı, Antlaşmanın verimli bir zemin sağlamadığı yönündeki argümanları güçlendirmiştir.

II.3.5. Tampere Zirvesi

Hükümetlerin göçü kontrol etmesinde eksik kalmaları, yeni arayışlara yönlendirirken bazı radikal seslerin oluşmasına da yol açmıştır. Tüm bu yoğun süreçte, Avrupa Konseyi 15-16 Ekim 1999'da Finlandiya'nın Tampere şehrinde Birliğin "özgürlük, adalet ve güvenlik" vurgusunun yapıldığı özel bir toplantı gerçekleştirmiştir. Burada "sığınma haklarına mutlak saygı" ve "AB'ye varmaya çalışanlara, korunma talep edenlere garantiler sunma" mottosuna ilişkin stratejiler içeren ve bu hususta gerçekleştirilmeye çalışılan esaslar bütünü, AB'nin ortak bir sığınma politikası olarak ele almışlardır (BMMYK, 2001: 169-170). Dolayısıyla Zirve, Amsterdam Antlaşması ile gerçekleştirilmeye çalışılan hususların bilhassa önlemlerin ve taahhüt ettiği düzenlemelerin hayata geçirilmesine ilişkin ardıl çalışma olarak ve aynı zamanda ilk çok yıllık program olarak vücut bulmuştur.

Zirve, Birliğin demokratik değerlere saygı gösteren, müşterek gönençli bir toplum, hukukun üstünlüğü, ekonomik zorluklar ile başa çıkma gücüne atıfta bulunurken değindiği en mühim noktalardan biri; özgürlüğün sadece Birliğin kendi vatandaşlarına özgü olarak göremeyeceğini ve dünya üzerindeki birçok insanın bu özgürlüğe kavuşmasının yolu olarak, kendi topraklarına gelmek zorunda oluşuna sırt çevirmenin Avrupa'nın özüne, kültürel değerlerine aykırı olduğunun altı çizilmesidir (The European Council, 1999).

Ortak Bir AB Sığınma ve Göç Politikası başlığı içeriğinde, menşe ülkeler ile ortaklık, ortak bir Avrupa iltica sistemi, üçüncü ülke vatandaşlarına adil muamele, göç akışlarının yönetimi adıyla dört maddeye yer verilmiştir. Konsey, Birlik içerisinde yer alan üçüncü ülke yurttaşlarının mali ve demografik durumun beraberinde, menşe ülkelerdeki

durumun da ortak bir değerlendirmeye tabi olması gerekliliğini, böylelikle bu vatandaşların yerleşim ve kabulüne ilişkin prosedürlerin ulusal mevzuata yakınlaştırılması ihtiyacını belirtir. Pratik bir karar alma sürecini sağlayacağı gibi menşе ülkenin kültürel ve tarihi dokularını da göz önünde bulundurma gerekliliğine vurgu yapmıştır (The European Council, 1999). Bu bağlamda özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen bu özel toplantının projeksiyonunda, kaynak ve geçiş ülkelerine yönelik uygulamalar için güçlü mesajlar verilmesi, metnin muhtevasının önemli noktalarını oluşturmuştur.

Hedef, kaynak, transit ülke skalasını esas alarak oluşturulacak, geniş bir yelpazeye sahip global bir strateji çerçevesinde, üçüncü ülkeler ile iş birliğinin yapılması ve kitlesel göç akınları karşısında düzenleyici tedbirlerin alınması gibi maddeler ortak iltica politikasının günümüze uzanan rotasının temelini teşkil etmektedir (Özerim, 2012: 51-52). İltica hususundaki iş birliğine yapmış olduğu rafine hamleler ve yaklaşım yönü, ortaklık nezdinde önemli bir çabanın ürünü olsa bile yönetişimsel olarak tek bir yere bağlılık söz konusu olmamış evvela daha önce uzlaşmış literatürün ve uygulamaların uzantısı niteliğinde bir göç politikası olarak şekillenmiştir. Nitekim Zirve sonrası dönemde, illegal göçün önüne geçmek edimi, sınır güvenliğine bağlı olduğu klasik bakış açısının sürdürüldüğü gibi bilhassa 11 Eylül'ün yarattığı güvenlik refleksi ise Birliği ve üye ülkeleri güvenlik, kontrol, denetim şeklindeki tutum ile hareket etmelerine daha fazla yol açmıştır (Duruel, 2017: 5; Samur, 2008: 5).

II.3.6. Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı

Milletlerarası camianın, temel insan hakları bağlamında, içerik olarak en güncel, en son yazılan konsept olması mahiyeti ile hâlihazırda en modern insan hakları

belgesi olarak nitelendirilen AB Temel Haklar Şartı, AB bütünleşme sürecine katkı sunması noktasında elzem görülmüştür (Metin, 2002: 46,51). Bildirge; ortak değerlerin konsolide edilmesi, Avrupa halklarının kültür sentezinin korunması cihetinin yanı sıra üye ülkelerin ulusal kimliklerini onayladığını, bölgesel, lokal kamu makamlarına saygı gösterdiğini beyan eder. Bununla birlikte Bildirge, Topluluk'un yetki ikamesini de göz önünde bulundurarak üye ülkelerin müşterek anayasal yükümlülüklerini ve geleneklerini, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Hak ve Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi, Avrupa Birliği Antlaşması, Topluluk Antlaşmaları son olarak Sosyal Bildirgeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihat hukukundan neşet eden haklarını gerçeklemektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020b).

Temel Haklar Şartı, AB için meşruiyetini kemikleştirmekte ve temel hakları daha sarıh bir şekilde ifade etme açısından, AB vatandaşları için hakları “görünür kılma” minvali bağlamında önemli bir katalog olarak görülmüştür. Nitekim 2000 yılında imzalanan 54 maddelik Bildirge’de madde 5’te, Kölelik ve Zorla Çalıştırılmaya Yasağı başlığında insan kaçakçılığının yasak olduğuna, madde 18’de ise Sığınma Hakkı başlığına yer verilmiştir. Bu bağlamda, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve sığınmacıların statüsüne ilişkin 1967 tarihli Protokol kuralları esas alınarak sığınma hakkı, Avrupa Topluluğu’nu kuran antlaşmaya mütenasip güvence altına alınması gerektiği bildirilmiştir. Madde 19’da toplu sınır dışı etmenin yasak olduğu, ülkelerinde ölüm cezası, işkence, alçaltıcı muamele ile karşılaşacak olan hiç kimsenin iade edilmeyeceği vurgusu yapılmıştır. Her türlü ayrımcılığın yasak oluşuna ise madde 21’de yer verilmiştir (Metin, 2002: 36-37; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2020b).

II.3.7. Sevilla Zirvesi

Avrupa Konseyi yasa dışı göçe yönelik yapılan mücadelenin daha fazla üzerine düşünülmesi ve daha fazla gayret gösterilmesi gerekliliğini vurguladığı, 2002’de gerçekleştirilen Sevilla Zirvesi, alınan kararlar ve yaklaşım yönü nezdinde göç siyasetinin farklı argümanlar üzerinden şekilleneceğinin sinyallerini vermiştir. Öyle ki Zirve öncesi, Sevilla kentinde, sığınmacılara yönelik sert önlemler alınmasına ve sistemli saldırılar yapılmasına karşı eylemler gerçekleştirilmiştir. Toplantıda görüşülecek ana konulardan birini oluşturan kaçak göçmen ve sığınmacı gelişlerinin nasıl engelleneceği başlıkları mevcutken İngiltere ve İspanya gibi cephelerden göçmenlere karşı tedbirleri yerine getirmeyen ülkelerin, AB yardımlarının kesilmesi fikri getirilmiştir. Türkiye, Fas ve Mısır gibi ülkelerde göçmen hareketliliğinin olduğu ilk anda, gelişlerin engellenmesi veyahut önüne geçilmesi bu ülkelere talep edilmiştir (Evrensel, 2002).

Avrupa Birliği’nin uzun vadeli hedefi olarak belirtilen yasa dışı göçle mücadelenin, temel sebeplerine inerek yapılacak kapsamlı ve dengeli bakış açısının sürdürüleceği ifade edilmiş olan Zirve’de, Avrupa Birliği’nin herhangi bir üçüncü ülke ile yapacağı iş birliğinde veyahut sözleşmede, illegal göç durumunda zorunlu geri kabul hakkında hükmün bulunması gerektiği bildirilmiştir (Council of The European Union, 2002: 10).

Zirve’de sonuçlanan kararlardan madde 34 ve 35’te geri kabul anlaşmalarının, ayrıntıları bildirilmiş olup menşe ve transit ülkelerle ortak yönetim, geri kabul ve sınır denetimlerinin iş birliğine atıfta bulunur. Kısa ve orta vadede sonuç getirilmesi gerekliliğinin vurgulandığı iş birliğinde, AB mali perspektifi göz önüne alınarak teknik ve mali yardım yapılacağı belirtilmiştir. Ancak illegal göçe yönelik iş birliğine yanaşmayan

üçüncü ülkeler nezdinde, ilişkilerinin sistematik bir tutum ekseninde izleneceğinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Bu ülkelerin, AB ve üye devletler ile olan ilişkilerine, bu yaklaşımlarının göz önüne alınacağı da ifade edilen maddelerdendir (Council of The European Union, 2002: 11).

Göç- kalkınma merceğinden yola çıkılırsa eğer bu toplantı, kavramların taşıdığı olumlu anlamları tersine çevirdiği yeni bir hamledir. Zira göç yönetiminin, dış kulvarına yönelik sert bakış biçiminin olduğu toplantıda, alınan hükümler, göç-kalkınma konseptinin yasa dışı göçü engellemek maksadı ile bir politika aracı olarak kullanıldığı bakış açısını kemikleştirmiştir (Yılmaz-Elmas, 2016: 143).

II.3.8. Lahey (Hague) Programı

Tampere Programı'nın halefi olan Lahey Programı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı yaratmak için öncelikli ilkeleri belirleyen bir, çok yıllık programdır. Program beş yıllık eksenindeki temel yönelim ve amaçları belirlemiştir. Genel çerçevedeki stratejilerin (insan hakları, uygulama ve değerlendirme) yanı sıra spesifik ölçekteki hedeflere de (güvenliğin, adaletin, dış işlerin güç kazanması) yönelmiştir. Program çerçevesinde gerçekleştirilen Eylem Planı içerisinde, beş yıllık zaman diliminde, daha fazla mücadele ve gayret gerektiren on öncelik⁵ sıralanmıştır (EUR-Lex, 2005a).

Programın nihai hedefini içeren 2005-2010 süreci içerisinde, ilk olarak ele alınan ekonomik politiklardır. Bu bağlamda oluşturulan Dış Sınırlar Fonu, Avrupa Entegrasyon Fonu, Geri Dönüş Fonu gibi uygulamalar ile orijin devletlerle iş birliği çağrısı yapılmıştır (Sönmez, 2015: 220). Üçüncü ülke yurttaşlarının entegrasyonu adına eşit

⁵ Program çerçevesinde ifade edilen on öncelik şunlardır: Temel haklar ve vatandaşlık, terörizme karşı mücadele, göç yönetimi, entegrasyon, ortak bir iltica alanı, iç-dış sınırlar ve vize, bilgi paylaşımında mahremiyet ve güvenlik, organize suç, medeni ve ceza adaleti, sorumluluk ve dayanışma planıdır (EUR-Lex, 2005a).

şartların inşa edilmesi, hakkaniyetli muamele, AB Konseyi ile AB kurumlarının koordineli hareket etmelerinin önemine program içeriğinde değinilirken aynı zamanda üçüncü ülke ile ortaklık konusu yeniden ele alınarak göçün dış yönüne vurgu yapılmıştır. Oluşturulan fonlar üçüncü ülkeler ile konsensüs sağlanacak olan (mülteci muhafaza etme potansiyelini geliştirme, illegal göçün önüne geçme, sınır denetim kapasitesini artırma, süreklilik elde edilecek olan çözümün iyileştirilmesi) konularda kullanılacağı belirtilmiştir (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005: 121). Bu açıdan göçe küresel yaklaşım benimsenerek göç ve göçün dış yönü daha geniş bir skalada, daha kapsamlı ele alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Lahey Programı'nın bir başka yarataısı, entegre sınır yönetiminin üye devletlerin kara ve deniz sınırları ve bunların havaalanları, deniz kapıları gibi dış hudut yönetiminin Avrupa Birliği nezdinde geliştirilmesi, tedbirleri kolaylaştıracak yöntemlerin ve aynı zamanda etkili, kalıcı çözüm sunma hedefi olan FRONTEX (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı) sisteminin 2004'te kurulmasıdır (Köktaş, 2011: 252). Güvenliğin sıkı şekilde artırılmasının tezahürü olan Frontex sisteminin yaklaşım prensipleri açısından içeriğinde; göç türleri ve sınır ötesinde gerçekleştirilen suç faaliyetlerinin yönelimini belirlemeye çalışmak, üye ülkelerin dış sınırlarında göçe yönelik kapasitesini veyahut savunmasızlığının analizini belirleme gibi standartlar içerir. Böylelikle üye devletlerin hudutlarında gerçekleşen durumların tespit edileceği ve bunların üye ülkeler ile paylaşılacağı bildirilmiştir. Yine devamında, AB'ye üye ülkeler dışında başka bir ülkenin sınırlarında gerçekleştiği görülen göç hareketliliğinde, AB'ye üye ülkelere en az birine komşu olan ve AB üyesi olmayan ülkelere de müdahale edilebileceği ifade edilmiştir (Frontex, 2020).

Programa genel bir perspektiften bakıldığında Tampere'nin uzantısı olmasına rağmen Tampere Programı'nın aksine, özgürlük ve güvenlik formuna yönelimde,

güvenliğin Programın muhtevasında daha fazla bir dinamizme sahip olduğu görülmüştür (Tepealtı, 2020: 109).

II.3.9. Avrupa Göç ve İltica Paktı

Üye ülkelerin gereksinimleri, öncelikleri ve göçmen kabul potansiyelleri göz önünde bulundurularak oluşturulacak yasal göçmen uygulamasını düzenlemek ve göçmenlerin entegrasyonu üzerinde çalışmak, sınır denetimlerini daha da tesirli hale getirmek, göç kalkınma ilişkisine yönelik üçüncü ülkeler ile koordineli olmak amaçları ile 2008’de Fransa’da gerçekleştirilen Avrupa Göç ve İltica Paktı, orijin veya transit ülkelere geri dönüşü teşvik edici ve Avrupa için kapsamlı bir ortak politika üzerine şekillenmiştir (EUR-Lex, 2008).

Avrupa Birliği göçe yönelik katı tedbirleri artırmaya, emek göçünü kısıtlamaya yönelirken bir yandan da yaşlanan bir nüfusla karşı karşıya gelmektedir. Bu duruma çare olması veyahut globalleşen dünyada rekabet halindeki sistemde gücünü pekiştirmek adına nitelikli iş gücünün göçünü ve ikametini teşvik etme yönünde çalışmalar yapmıştır. 2009’da Amerikan Yeşil Kartı’ndan esinlenerek oluşturulan AB Mavi Kart (Yüksek Nitelikli İşçilerin Girişi ve İkametgâhı) ile vasıflı göçmen alımlarının çalışma ve ikametini tek bir izin altında gerçekleştirmiştir (Kale, 2017: 612; McCormick, 2014: 251). Konferansta yer alan gündemlerden biri olarak ele alınan nitelikli iş gücü için kapılarını kalifiye elemana dahi açmayan üye ülkeler nezdinde, ekonominin büyüme evrelerinde bu tip duvarların yıkıldığı, göçün tavsiye edilen bir şey olduğu belirtilmiştir. Küreselleşme nosyonunun bir parçası olarak göçün değerlendirilmesi gerekliliği ve bu durumun ise en iyi beyinleri kazanmak adına yarışın sürdürüldüğü bir süreçte, AB için önemi vurgulanmıştır (Deutsche Welle Türkçe, 2008).

23 Eylül 2020’de Avrupa Komisyonu tarafından açıklanan AB’nin Yeni Göç ve İltica Paktı’nda ise 2015-2016 Mülteci Krizi’nde yaşanan güçlükler göz önünde bulundurularak “Göç ve İltica Yönetimine Yönelik Ortak Bir Avrupa Çerçevesi” başlığı yer almıştır. Bu Pakt, genel olarak dış sınır yönetimi, geri kabul antlaşmaları ve geri dönüş iade prosedürlerinin daha etkili, hızlı ve adil olmasına yönelik çerçeveyi ifade etmiştir. Bu konulardaki dayanışma çizgisine vurgu yapılırken Frontex ve Eurodac’ın rolünün önemine değinilmiştir. Bununla birlikte bir Geri Dönüş Koordinatörlüğü’nün oluşturulacağı ve buraya atanan koordinatör ile operasyonel olarak sistemli bir geri dönüş sağlanacağı aktarılmıştır (EUR-Lex, 2020). AB’nin göç ve ilticaya ilişkin bu yeni yol haritasını; rijit önlemlerin yer aldığını, dışsallaştırmaya dair güçlü bir motivasyon olduğunu ve Kale Avrupası tenkitlerini haklı çıkardığını beyan eden sivil toplum kuruluşları ve insan hakları aktivistleri Paktın yeni bir bakış açısı sunmadığını ve göçmenlere yönelik bir ihtiyacı gidermediğini belirterek tepki göstermişlerdir.

II.3.10. Lizbon Antlaşması

2004 tarihli AB Anayasası Antlaşması, Fransa ve Hollanda’nın referandum neticelerinin, hayır olarak sonuçlanması üzerine Avrupa’da bütünleşme yolunda zorlu süreçler olduğu tartışmaları gün yüzüne çıkmıştır. Dönemin İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi’nin Anayasa Antlaşması’na ilişkin olarak ifade ettiği “*Avrupa’yı kuranların ütopyası harika bir gerçeğe dönüştü*” söylemi, bahsedilen ülkelerin reddi ile askıya alınarak egemenliğin supranasyonal bir yapı ile paylaşılması, ulus devletlerin geleceği ve hüviyetler konusundaki çekinceler, tartışmaları başlatan önemli hususlar olmuştur. Tüm bu çetrefilli süreçlerin sonunda, daha demokratik ve saydam bir AB oluşturma maksadıyla 2004 Anayasası Antlaşması’nda yer alan birçok düzenleme esas alınarak Lizbon (Reform) Antlaşması oluşturulmuştur (Ayaz, 2018: 220; Şahin, 2009: 8). 2004 metninin içeriği

daraltılarak, kimi ögelerden de geri adım atılarak oluşturulan ve tüm kurucu antlaşmaların yerini tutan lakin Anayasa olarak da ifade edilmeyen yeni bir metin hazırlanmıştır. Aidiyet oluşturulmaya çalışılan nüvelerden, Anayasa Antlaşması'nın tersine, uzak durulmuş ve böylelikle marş, bayrak ve slogan gibi simgesel hamlelerden vazgeçilmiştir (Şahin, 2009: 9-10).

Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak ifade edilen Reform Antlaşması'nın Özgürlük Güvenlik ve Adalet Alanı başlığının yer aldığı madde 67'de her üye ülkenin hukuk düzenine ve geleneklerine saygı göstererek özgürlük, güvenlik ve adalet bölgesi oluşturulacağına değinilir. Yine devamında (67/2), sığınma ve göç hususunda, dış hudutların kontrollerine yönelik üye ülkeler arasında iş birliği ve üçüncü ülkeler noktasında da bu vatandaşlara adil bir ortak politika geliştirilmesi şablonunu çizmektedir. Madde 67(3)'te ise yabancı düşmanlığının önüne geçmek adına ortaya konulacak olan önlemler ile adli ve polis kurumlarının iş birliğine dikkat çekilmiştir (T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011: 24).

Reform Antlaşması'nda yer alan bir başka nokta, Bölüm 2'de değinilen Sınır Kontrolleri, İltica ve Göç Konusundaki Politikalar başlığındaki madde 77 ile dış hudut yönetimi entegrasyonunun kademeli olarak sağlanması ve bu noktadaki önlemlerin alınması olmuştur. Madde 78' de yer verilen üçüncü ülke vatandaşlarının ani göç akını karşısında bir ya da daha fazla üye ülkenin palyatif önlemleri, Konsey tarafından Komisyon'un tavsiyesi üzerine onaylanabileceği bildirilmiştir. Bu madde de belirtilen ilkeler, Avrupa Parlamentosu ve Konsey olağan yasama usulünce hareket ederek, Avrupa sığınma düzenine yönelik önlemlere tek tip standartlar ve statüler olarak karar almıştır. Tek tip iltica için gereken prosedürler ve bununla birlikte göç akınları karşısında, yerlerinden edilmişlere ilişkin, ortak geçici bir koruma sistemi deklare edilmiştir. Devamındaki madde

de (79) ise göç yönetişiminin tesirli olması bağlamında yasa dışı göçün ve insan ticaretinin engellenmesi, bu hususta daha sıkı önlemlere yer verilmesi gerekliliğinin, müşterek bir göç siyaseti üzerinden şekilleneceği açıklanmıştır (T.C. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, 2011: 26-28).

Bu bağlamda AB göç sisteminin şablonu, ulusüstü katalogta ve AB kurumlarının bu siyasetteki dominantlığı üzerinden şekillenip geliştirilecek ise söz konusu durumun yalnızca Birliğin güvenlik ve kontrol eksenindeki yaklaşımının temel alınarak hareket edilmesi, hâkim paradigmayı oluşturmaktadır (Sönmez, 2015: 217).

II.3.11. Stockholm Programı

Lahey Programı'nın ardından yeni yol haritası, 2010-2014 yıllarını esas alacak uygulama olan Stockholm Programı, üyeler arası iş birliği ve özgürlük, güvenlik ve adalet alanlarına yönelik çerçeve bir stratejik belge niteliği içeriyor. Lizbon Antlaşması ve Stockholm Programı'nın yürürlüğe girmesini takiben daha fazla bölümde kararların nitelikli çoğunluk ile alınması yönündeki hüküm ve AB Konseyi ile Parlamento'nun müşterek karar almayı gerektiren noktalarda ortak karar alma usulünün getirilmesi, Birliğin daha pratik ve etkili karar alma süreçlerinden geçmesine yönelik olmuştur (İKV E-Bülteni, 2009).

Program çerçevesinde, altı ilkenin referans alınacağı belirtilmiştir. Bu referans noktalarının önceleneceği vurgusundan hareketle, ilk olarak vatandaşlık ve temel hakların teşvik edileceği, hukuk ve adalet Avrupası'nın inşası, terörizm ve diğer tehdit oluşturacak meseleler ile mücadele edilmesi sıralanmıştır. Akabinde bu unsurları, AB'ye erişim sağlama noktasında vize ve sınır yönetim stratejileri, göç ve iltica konularında ortaklık ve

iş birliği son olarak da Birliğin dış politikalarında adalet, özgürlük ve güvenlik ilkelerinin ve kurallarının uygulanması takip etmiştir (İKV E-Bülteni, 2009).

Program içeriğinde; terörizm, veri güvenliği, suçla mücadele, sığınma düzeni kararlarının entegre edilmesi gibi 170'den farklı hukuk alanlarında girişimler belirtilmiştir. Reform ihtiyacının, kişilerin sınırları aştığında hangi noktada, hangi temel haklara sahip olduğunun bilinmemesi üzerine oluştuğu ve bununla birlikte bu Program'da adalet ve güvenlik meselelerin gündeme alındığında, devletlerin güvenlik öncelikli bir motivasyona sahip olduğu ifade edilmiştir. Mamafih güvenlik ekseninde bizatihi temel zeminde ele alınan çalışmaların yanı sıra bu yeni eylem planına göre yurttaşların kişisel verilerinin gizliliği ve temel hakları yönündeki çalışmaların da önceleneceği veyahut en az güvenlik kadar alakadar olunacağı bildirilmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2010).

Göç stratejisini konsolide etmede gelinen son noktalardan biri olarak Program, aynı öznelerin etkileşimi neticesinde aynı politik çıktılar, korumacı refleks göçü formüle etmiş olsa da proaktif bir çerçevede yapılması istenen standartlar VI. Bölüm' de Göç ve İltica Konularında Sorumluluk, Dayanışma ve Ortaklık Avrupası başlığı ile üye ülkeler nezdinde, göç uzantısının enstrümanlarını yakın merceğe almıştır. Bu ilkeler şöyle ifade edilmiştir: Birlik adına artan hareketliliğin fırsat ve handikaplar açısından bilincinde olunduğunun lakin tüm bu göç sürecinin iyi idame ettirildiği sürece, tüm üye ülkeler adına fırsata çevrilebileceği özellikle vurgulanmıştır. Bununla birlikte, küresel göç yaklaşımının güçlendirilmesine ilişkin esas olarak Doğu ve Güney Avrupa, Afrika devletleri ile iş birliği artırılmalı, Asya ve Latin Amerika'da ise ortak paydanın ve güçlüklerin belirlenmesi zemininde, diyalogların geliştirilmesi aktarılmıştır (EUR-Lex, 2010).

Yasadışı Göçle Mücadele için Etkili Politikalar ve İltica: Ortak Bir Koruma ve Dayanışma Alanı başlıklarında iş birliğine, üye devletler arasında ve üçüncü ülkeler arasında koordineli bir dayanışmaya, FRONTEX ile iş birliğinin artırılmasına yönelik çabaların adli ve polis desteğiyle kemikleştirilmesine, geri kabul antlaşmalarının uygulanmasına ve bununla birlikte bütün sığınmacıların, aynı tutuma tabi olmasının sağlanması noktasında, uygulanacak olan tek tip bir sistemin önemine atıfta bulunulmuştur (EUR-Lex, 2010). Küreselleşme başlığı ile verilen ve metin boyunca değinilen göç kalkınma ilişkisinden hareketle, Sönmez (2015: 222-223) rasyonelleşme kavramı üzerinde durmaktadır. Göç kontrolünün rasyonelleşmesine vurgu yaparken AB’de artan nitelikli göçmen işçi arayışına değinmektedir. Zira bu kavramın, sanayileşmiş ulus devletlerin küresel piyasadaki beşeri sermayeye ihtiyaç duymasından ileri geldiği ifade edilmiştir.

II.4. Avrupa Birliği’nde Göç Küresel Yaklaşım

Tampere Programının devamı niteliğinde olup 5 yıllık süre için oluşturulan Lahey Programı “adalet, güvenlik ve özgürlük” çerçevesinde bir sistemin oluşturulması, bu temelde göç ve sığınmanın dış yönüne dikkatleri çekmiştir. Böylelikle üçüncü ülkelerle, amaçlar etrafında bir çalışma ortaklığına ve aynı zamanda göç-kalkınma ilişkisine değinilmiştir (Eur-Lex, 2005b). Göç izlemlerinde, muhtevası daha geniş açılımlar adına Birliğin, göçün dış çerçevesine yönelmesine istinaden orijin ve transit ülkeler ile iletişiminin ve ortaklığının kemikleştirilmesi çağrısı yapılmıştır. Bu bağlamda kapsamlı bir içerik gayesi ile 27 Ekim 2005’te Hampton Court’ta resmi olmayan toplantıda, göç sorunlarının üstesinden gelebilmek adına kapsamlı bir çözüm ve eğilim geliştirme deklare edilmiş olup global göçü iyileştirmek için öncelenen hedefler ile Afrika özelinde bir odaklanma teması verilmiştir (Commission of the European Communities, 2005: 2). Dolayısıyla AB göçün tüm boyutlarını, AB üyesi olmayan devletler ile iş birliği ve

dayanıma içerisinde olmak, “dengeli ve kapsamlı” bir konsept için 2005’te Göçe Küresel Yaklaşım’ı kabul etmiştir (Eur-Lex, 2011).

İlk olarak Afrika ve Akdeniz bölgelerine yoğunlaşmıştır akabinde 2006 Aralık’ında Birlik global yaklaşımı, AB’ye komşu Doğu ve Güneydoğu bölgelerine tatbik etmeye, “somut tedbirler almaya ve gelişmiş diyalog” çerçevesinde ilerlemeye davet etmiştir. Böylelikle yeni uygulama rotasına Türkiye, Batı Balkanlar (Arnavutluk, Bosna Hersek, Hırvatistan, Makedonya, Karadağ, Sırbistan ve Kosova), Doğu Avrupa’da (Ukrayna, Moldova ve Belarus Cumhuriyeti), Güney Kafkasya’da yer alan devletler (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan) ve son olarak Rusya Federasyonu eklenmiştir (EUR-Lex, 2007).

Göç yönetimini cesaretlendirmek için komşu ve uzak bölgelerde hâlihazırda bulunan uygulamaların varlığına dikkat çeken Komisyon, bu uygulamaların her bakımdan uyumlu ve tamamlayıcılık ekseninde ele alınırsa sürdürülebilir ve aynı zamanda değeri yükselen bir Küresel Yaklaşım sürecine tanıklık edileceğini belirtmiştir. Bu yüzden üçüncü ülkelerin desteklenmesi, iş gücü idaresinde iyileştirmeler sağlanması ve yasadışı gelişleri yönetirken Frontex ile AB dış ilişkiler stratejileri arasındaki paralelliği daha ağırlık verilmesi önerilmiştir (EUR-Lex, 2007).

AB’nin çözüm üretme noktasında, daha indirgemeci stratejilere yöneldiği eleştirilerine karşılık bu yaklaşımda coğrafya olarak geniş bir alana ulaşma hedefi söz konusu olmuştur. Bu bağlamda Küresel Yaklaşım yeni bir konsept olarak ele alınmasa bile “göçe kapsamlı yaklaşım” açısından yıllardır süregelen dış ilişkiler izlemine dair “yeni bir dönemeç” olarak değerlendirilmiştir (Yılmaz-Elmas, 2016: 161).

Samur'a göre Küresel Yaklaşım, salt AB nezdinde olaylara yaklaşmak mantalitesinden uzaklaşarak AB'ye komşu ve uzak coğrafyaları da sürece dâhil etmesi, müşterek politikalara çağırması ve bu bölgeleri muhatap alması ve aynı zamanda bu coğrafyalardaki yapısal meseleleri çözüme kavuşturmak vaadinin oluşmasını, yaklaşımın artı yönlerine yormuştur. Yine devamında, bu durumu AB'nin küresel çapta etkinliğini artırması için kullanacağı önemli bir araç ve politika olarak da görmüştür (2008: 11). Zira bu yönüyle de önemli sıkıntılar içerirken uygulama noktasında ölçeğin geniş tutulmuş olması da beraberinde güçlükler getirmiştir.

2011 yılına gelindiğinde Arap Baharı ve Güney Akdeniz'de yaşanan hadiseler neticesinde AB'nin gündeminin ilk sıralarında göçün yer aldığı dolayısıyla Göçe Küresel Yaklaşım'ın revize edilerek, değişen göç parametrelerine ve güçlüklerine karşılık verebilen yeni bir çerçeve için Göç ve Hareketliliğe Küresel Yaklaşım (GAMM) ortaya konulmuştur. Bu revize edilen yaklaşımda, GAMM'ın dört ayağı olarak ifade edilen hususta, dört temel motif ele alınmıştır. Bunlar: legal göç ve hareketliliği düzenlemek, düzensiz göç ve insan ticaretinin önüne geçmek, sığınma politikasını düzenlemek ve son olarak da göç ve mobilitenin kalkınma üzerindeki tesirini, üst seviyelere çıkarmayı sağlamak oluşturmuştur (EUR-Lex, 2011).

Dışsallaştırma boyutu ile birlikte göç yönetiminin, Birliğin alanı dışında idame ettirilmesi bilhassa Akdeniz'de yaşanan trajik hadiselerin ve güvenlik endişesinin AB'ye dair iç ve dış alanlarda yükselişe geçen göç baskısını münferiden taşıyamadığının göstergesi olmuştur. Bu bağlamda ortaklığa gidilen devletler ile hukuki zeminini, Küresel Yaklaşım'ın icra ettiği "maddi yardım" ve "vize muafiyeti" gibi hususlar oluşmuştur (Demirbağ, 2019: 52-53; Yılmaz-Elmas, 2016: 161). Bu konuda yaklaşımın eksik yönüne de vurgu yapan Samur, öncelikle AB'nin durumu ele alış biçiminin yanlışlığını

bildirmiştir. Nitekim AB, vize verme noktasında kolaylık sağlayacağını vaat ettiği, üçüncü ülke vatandaşına, bu durumun gerçekleşmesi için öncelikle düzensiz göçle mücadelede başarılı olmalarını ve geri kabul antlaşmalarına razı olmalarını öne sürmüştür. Bu doğrultuda ele alınacak olan Küresel Yaklaşım'ın başarıya ulaşmadaki kuşkularını dile getirmiştir (2008: 12).

III. BÖLÜM GÖÇ POLİTİKALARININ AVRUPALILAŞMASININ SONUÇLARI

III. 1. Avrupalılaştan Göç Siyasetının Avrupa’da Alt Metni

Avrupa Birliği’ni ortak göç politikalarına götüren ve müşterek kararlar almaya yönlendiren çok yönlü tarihi göç süreçlerine ve atılan adımlara bir önceki bölümde yer verilmişti. Hiç şüphesiz buradaki temel uzam, küreselleşme olgusunun yarattığı pratik insan hareketliliği ve göçün farklı parametrelerde yarattığı sonuçlara, ulusal alanda yanıt vermenin zorluğu olmuştur. Hâlihazırda Birliğin bütünleşme isteği mevcut olmasına rağmen göç alanında bilhassa 11 Eylül sonrası ve 2015 Mülteci Krizi sonrası, aslında bu durum Birlik düzeyinde oydaşmanın mecburiyetini tetiklemiştir. Zira Soğuk Savaş Dönemi’nin hâkim paradigması realizmin ve dönemin dinamiklerinin göç üzerinde ihtilafa düşürecek kimi dönemlerden bağışık, ciddi manada bir durum söz konusu olmamıştır. Ancak Soğuk Savaş’ın ardından yaşanan dönüşüm, göç siyasetinin ulusüstüleşmesini önelemiştir. Değişen güvenlik parametreleri, globalleşme tartışmaları, post-modernizm ve kültür-aidiyet-kimlik eksenindeki konular bu dönüşümün başat aktörleri olmuştur (Zenginoğlu, 2019: 43).

Uluslararası göçlerin artışı, Avrupa’nın iktisadi ve toplumsal olarak yaşadığı dönüşümün, İkinci Dünya Savaşı sonrası en büyük tarihi tecrübelerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan refah devletinin yeniden revize edilmesi çok kültürlülük üzerine çalışılması gibi iç içe geçen ancak birçok farklı merkezdeki uygulamalar üzerinden şekillenen politikalar, Avrupa’nın bütünleşme dönemine ulusüstü mihverdeki bir yönü de eklemiştir (Mandacı ve Özerim, 2013: 106).

Lakin Özerim ise göç konusunun Avrupa’nın bütünleşme sürecinde varlık göstermesi ve aynı şekilde üye devletlerin iç politikalarında da göçün tecessümünün artış

göstermesindeki paralelliğe atıfta bulunarak bunun bir rastlantı olup olmadığı sorunun önemi üzerinde durmuştur. Buradaki önem, alınan sonuçların ve cevapların aslında süreçteki güvenlik endişelerine referans olacağı için dikkatleri bu noktaya çekmiştir (2012: 53).

Her ne şekilde olursa olsun Avrupalılaştıran göç stratejilerinin sonuçları, günümüzde de geçerliliğini koruyan bir güvenlikleştirmeye götürmüştür. Uluslararası göç alanında, güvenlik kavramının ifade edilmesi; devletlerin egemenliğinin muhafaza edilmesi ve böylelikle ulusal güvenliğin ifade edilmesi manasına gelmiş ve bu durumda neden-sonuç ilişkisi içerisinde, göç ve sığınma fenomenlerinin bir toplumsal sorun olarak algılanmasına ve nihayetinde bir “güvenlik” “suç” ve “toplumsal adalet ve uyum” mevzularına dönüşmesine yol açan bir sürece yansımıştır (İçduygu ve Şimşek, 2017: 8).

Bu açıdan göç sadece bu hareketliliğe mevzu olan öznenin ahvali üzerinden ele alınamayacak kadar geniş içerikli muhtevastan dolayı, hedef ülkedeki toplumun dikkatini çeken bir olgu olmuştur. Bu açıdan politize edilmeye çok müsait olması, içe dönük toplumların gündeminde yer alması ve beraberinde aşırı sağ partiler için de bir manevra alanı oluşturmuştur. Göç ve sığınma gibi hassas mevzular ulusal siyasanın baskınlığının faal olduğu noktalardır. Bu bağlamda, Avrupalılaştıran göç politikasının tam anlamı ile Avrupalılaştırdığını söylemek mümkün değildir. Ulusüstüleşme olgusunun esas aktörü olarak AB'nin yaratmaya çalıştığı, Avrupalı hüviyeti ile mülteci düşmanlığı veya ksenefobi arasındaki paradoks AB bütünleşmesi adına da handikaplar yaratmaktadır. Her sürecin ve çalışmanın alt metninde, maksimum nitelikte bir sinerji yaratılmadığının ve harciâlem bir yaklaşım benimsenmediğinin altının çizilmesini ve aynı zamanda bütün süreçlerin bu şekilde gözlemlenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu açıdan, Avrupa’da göç ve sığınma siyasasının göreceli olarak ağır ve çekişmeli işleyen tekâmülü, yerleşik menfaatleri muhafaza eden ulusal hükümetler ile angaje edilmektedir (Yılmaz-Elmas, 2016: 72). Avrupalılaşıma birçok mecrada oluşan siyasi oyunların ya da teşebbüslerin sonuç verdiği bir proses olarak görülmektedir. Göç ve iltica alanları da devletlere ulusal politikalarında bir hamle alanı sağlarken aynı zamanda Birlik düzeyinde kendi ulusal çalışmalarını, uygulamalarını bir prototip olarak tanıtmaya imkânı sağlamış olmaktadır (Yılmaz-Elmas, 2016: 72).

III.2. AB Göç Politikalarının Güvenlikleştirme Teorisi Üzerinden Analizi

Soğuk Savaş’ın sona ermesi demokrasi, kapitalizm ve toplumların, bireylerin geleceğine yönelik erken bir optimizmin yayıldığı bir dönem olmuştur (Castles ve Miller, 2008: 3). Berlin Duvarı’nın 1989’da yıkılışı üzerine uluslararası ilişkiler mecrasında yeni paradigmalardan oluşturulduğu, ana söylem ve ifadelerin dönüşüme ve değişikliğe uğradığı bir milat inşa edildiği ve en önemlisi yıkılan duvarların ardında kalanlara ve tüm küreye özgürlük ve hürriyetlerin dağıtıldığı sihirli bir zamana işaret edilmiştir (Arıboğan, 2018: 11). Ancak böyle olmadığı gibi duvarların inşasına devam edilmiştir. Öncelikle Avrupa bütünleşmesi sürecinde göç ve göçmenlerin güvenlikleştirilmesi, 1990’larda hareketlilik kazanan göç siyasasının Avrupalılaşması ve Schengen Bölgesi’nin genişlemesi ile başladığının ifade edilmesi gerekmektedir (Türkeş-Kılıç, 2018: 5). İç sınırların kaldırılması, bir Schengen Bölgesi yaratılması ile birlikte dış sınırların denetim ve kontrolünün konsolide edilmesi, aslında dışarıda olanların, duvarın arka tarafındakiler, yani “diğerleri” algısının yaratılmasına ön ayak olmuştur. Zira eleştirilerin göbeğinde yer alan “Avrupa Kalesi” de bu ana varsayım üzerinden yola çıkmıştır.

1980’lerde göçün giderek artış göstermesi kamu düzeninin ve iç istikrarın muhafaza edilmesine yönelik tartışmaların tecessüm etmesi, göçün refah devletine ve aynı zamanda ulusal kültüre tehdit veya tehlike oluşturduğunun mesajı verilmiştir. Buradan hareketle güvenlikleştirici söylemler ve teknoloji ile beraber göç politikalarının Avrupalılaşmasına etki ettiğini söylemek mümkündür. Nitekim Schengen Antlaşması’ndaki uluslararası suç ve sınır denetimleri ile göç, iltica ve terörizm konuları ile alakalı oluşturulan kuramsal çerçeve, örnek gösterilecek argümanları oluşturmaktadır (Huysmans, 2000: 756-757).

Göçlerin oluşmasıyla beraber hedef ülkedeki güvenlik söylemlerinin zemininde göçmenlerin yer aldığı, üstelik yakın zamanlarda yaşanan yoğun, diğer bir deyişle kitlesel göç akınları da bu durumun tetikleyicisi olmuştur. Dolayısıyla daha müreffeh alanlara yönelen ya da zorunlu olarak varoluşuna yönelik bir tehlike karşısında daha güvenli bölgelere giden insanların bu ülkelerde tehdit unsuru olarak ele alındığı söylem edimi olarak deklare edilmektedir. Bu bağlamda, Avrupa’da artan yabancı düşmanlığı ve aşırı sağ partilerin yükselişi göçe yönelik tutumları, güvenlik eksenli yaklaşıma odaklamıştır. Buradan hareketle daha önce içtimai anlamda yük olarak görülen, işsizliği artıran, demografik yapıyı etkileyen kesim olarak adlandırılan mülteciler bu kez tam manası ile “öteki” kavramı ile tanışmış olmaktadır. Bundan böyle mülteciler “suç makinesi”, “güvenliği tehdit eden” en nihayetinde “suçlu” kişiler olarak adlandırılacaktır. Kopenhag Okulu’nun güvenlikleştirme yaklaşımının ilk adımı olan varoluşsal tehdit böylelikle vücut bulmuştur. Bu varoluşsal tehdidin neticelerinden etkilenecek olan kesim ise yani referans nesnesi direkt olarak devlet olabileceği gibi birey güvenliğini zedeleyecek, kültürel değerlerini yozlaştıracak bir yaklaşım olarak ele alınıp doğrudan toplum, başvuru objesi olabilmektedir. Güvenlikleştirme aktörleri ise referans nesnelere yönelen tehlikenin

muhtevasını toplum gündemine taşıyan ve onlara aktaran, paylaşılanlar olmuştur. Dolayısıyla hadiseyi güvenlikleştirme merkezine alan bu aktörler (hükümet, siyasal elitler, baskı grupları, askeriye) örneğin, mültecilerin sınırlarının güvenliğini tehdit ettiği ya da sosyal refah sisteminin güçsüzleşmesinin müsebbibi olarak mültecileri (Demirtaş, 2019: 3) göstererek bir kamuoyu oluşturmaya çalışır. Buradaki aktör, siyasal elit olarak ele alınırsa liderlik vasfının ve olayı ele alış ve sunuş minvalinin önemli olduğu belirtilmektedir. Bir başka açıdan güvenlikleştirici aktörler, güvenliğin başvuru nesnelere olarak genel ilkeler, kurumsal düzen ve büyük topluluklar üzerine konuşarak, asli gayretlerini kamufle ederek hedef kitleyi hamilinde bulundurma ihtimalleri olabilmektedir (Balcı ve Kardeş, 2012: 417).

Demirtaş'a göre dinleyicinin ikna edilmesi güvenlikleştirme teorisinin kilometre taşıdır. Zira hedef kitlenin -ki bu çoğu zaman toplumu ifade eder- olağanüstü önlemler alınmasında razı edilmesi gerekmektedir. Olağan siyaset zemininde, ele alınamayacak kadar tehdit içerdiği için askeri müdahalelerin de söz konusu olabileceği belirtilmektedir. Göç perspektifinden değerlendirildiğinde ülkelerine gelen göçmenlerin, mültecilerin ülkenin düzenine zarar verdiği iddiası ile çeşitli meşru hakları engellenmekte ve kimi durumlarda askeri müdahalelere başvurulmaktadır (2019: 3). Güvenlikleştirme kuramının bir başka etkeni olan işlevsel aktörler de sonradan müdahil olan özneler olarak sürecin yönünü değiştirebilecek aktörlerdir. Göç ve kitlesel mülteci akınlarında, fonksiyonel aktörler olarak örneğin, medya kuruluşlarının gündemine güvenlikleştirme aktörlerinin söylemlerine yer vermesi sürecin cihetini etkileyebilmektedir.

İçeridekiler ve dışarıdakiler ayırımına dayandığı için güvenlikleştirmede oydaşma, insan hakları ve etik gibi nosyonlar güvenlik karşısında talileşmektedir. Bu durum hem gelecek olan için hem düzensiz göçmenler için hayat koşullarını zora soktuğu

gibi yerleşik göçmenleri de tedirgin etmektedir. Böylelikle AB'nin yaratmaya çalıştığı, ana yönelimi olan “Özgürlük Adalet ve Güvenlik” istemi, güvenlikleştirme yaklaşımı çerçevesinde paradoksal bir duruma düşmektedir (Şemşit, 2010: 139).

III.3. Göç ve Aşırı Sağın Yükselişi Arasındaki Paralellik

Parti aileleri kavramını Mudde ve Mair, bir sınıflandırmaya tabi tuttuklarında bu ailelerin kökenleri ile sosyolojik okumalar yapılarak tarihsel perspektiften analizlerinin yapıldığını belirtmişlerdir. Akabinde ulusötesi teşkilatlar ile olan bağlantısına ve parti isminden yani sadece etiketinden yola çıkarak tahliller yapıldığına da değinilmiştir. Tanımlanması en güç olarak ifade edilen ise parti ideolojisi ve politikaları olarak adlandırılmış ve politika uyumluluğuna dikkat çekilmiştir (1998: 214-215). Tüm bu unsurlar ekseninde, deskriptif yöntemler ve sorunlar sunularak bu ayrımlar noktasında, parti aileleri açıklanmıştır.

Golder ise bu tanımdan hareketle, genel olarak aşırı sağ kesim entelektüellerinin ideoloji merkezinden hareket ettiklerini belirtmiştir. Ancak devamında, aşırı sağ ideolojisinin çekirdeğinde, nasıl paradigmlar yer aldığına muğlaklığına da değinmiştir. Zira net bir oydaşma söz konusu olmadığı için Mudde'nin (1996) aşırı sağ partiler ile ilişkili olarak sunduğu, 58 ayrı ideolojik özelliği açıklamasının, literatür için önemli bir çalışma olduğunu, bu varyantlardan yola çıkılabileceğini belirtmiştir. Buradan hareketle bilim insanlarının, yakın zamanlarda aşırı sağ sınıflandırmasını radikalizm/aşırılık, milliyetçilik ve popülizm üzerinden şekillendirdiğine işaret etmiştir (Golder, 2016: 478). Lakin Mudde, popülist radikal sağ tanımlarken şekli olarak antidemokratik olmadıklarını; ulus egemenliğini benimsemiş olduklarını belirtmiş ancak anti-liberal demokratik olduklarına yer vermiştir. Zira radikal sağın, kültürel çoğulculuğa

ve azınlık haklarına karşı gelmekte olduklarını, dolayısıyla bu kanat; halkı homojen olarak gördükleri için tehlikeyi ve yozlaşmayı doğrudan “öteki ve diğeri” olarak adlandırdıkları kişiler ile özdeşleştirmektedirler. Bu bağlamda buradaki durumun, faşizmden ayrılan yönü, liderlerinin demokrasiyi devirmek değil salt çoğunlukçu yönetimdeki liberal kontrolleri kırmak ve azaltmak olduğunu belirtmiştir (Mudde, 2011: 7).

Her aşırı sağ partide otoriterlik, radikalizm, popülizm, milliyetçilik gibi temayüller farklı seviyelerde mevcut olup kimi zaman ırkçı yaklaşımlar da söz konusu olmuştur lakin genel olarak küreselleşme karşıtı oldukları ifade edilmektedir. Bu bağlamda göçmen ve yabancı düşmanlığı ve aynı zamanda korku söz konusu iken kimilerinde anti-semitizmin etkileri de hâlâ bulunmaktadır (Öner, 2014: 164-165). Bu düşmanlık ve korku da siyaset alanında önemli bir enstrüman olarak kullanılmaktadır. 21. yüzyılın siyasi tarihine etki edecek ve izler bırakacak olan bu korku eğilimi, psikopolitik bir model olarak yakın zamanlarda politik mecralarda artışa geçmiştir. *“Korku politikası” tarihin derinliklerinden günümüze kadar aktarılabilen kadim yönetim stratejilerinden birisiydi. İnsanoğlu korkuyla terbiye oluyor; toplumlar korku sopası ile yola getiriliyordu.* Bu açıdan, göçmenlere yönelik kullanılan denetim ve kontrol araçları ve inşa edilen duvarlar, çizilen hudutlar ise bu korkunun tezahürü oldukları ifade edilmiştir (Arıboğan, 2018: 76).

11 Eylül’den sonra Avrupa’da, İslamofobinin yaygınlık göstermesi, bu kez aşırı sağ için “ötekiler” oklarının Müslümanlara yönelmesinin önünü açmıştır. 2008’de yaşanan iktisadi krizin yarattığı işsizliğin ve ekonomik durgunluğun faturası, Avrupa’da göçmenlere kesilirken Avrupa dışından gelen göçmenlerin bilhassa Müslüman göçmenlerin, Batı Avrupa’daki fazla nüfusu ve bu duruma mukabil Batı Avrupa’nın nüfus artışının yavaşlığı dikkat çekilerek ortaya konulan çıktının, ulusal kimliklerini ve Avrupalılık hüviyetlerini güçsüzleştirdiğini söylemişlerdir (Öner, 2014: 165). Bu

minvaldeki argümanları kullanıp yola çıkan göçmen karşıtları ya da aşırı sağ kanat, politika gündemlerine bunları yerleştirerek güvenlik söylem edimini deklare etmiş olmaktadır. Böylelikle güvenlikleştirme merkezinden bir taban oluşturmaktadırlar. Ancak asıl ilginç olan aşırı sağ kesimin artışı değil, merkez partilerin bu alandaki oyları alabilmek adına, aşırı sağ söylemi odağına yani merkeze taşınmasıdır. Dolayısıyla bu konu ile karşı karşıya kalıp nedenleri sorgulamaktan ziyade aşırı sağcı yaklaşımı lehlerine yönelik bir hamle olarak kullanma yoluna gitmişlerdir (Yılmaz-Elmas ve Kutay, 2011: 4).

2014 Avrupa Parlamentosu seçimleri öncesi, aşırı sağın kuvvetlenmesinin 2008 ekonomik krizine bağlı olduğunun, dolayısıyla krizin etkilerinin azaltıldığı ya da ortadan kaldırıldığı durumlarda aşırı sağın da yok olacağına yönelik iddiaların varlığını sürdürdüğü bir atmosferde Goodwin, bu savlara yönelik iktisadi durgunluğun; sosyal şovenizm, yabancı nefretliği gibi popülist eğilimler sunan aşırı sağ kanadın seçim kazanma ihtimalini arttırdığını ifade etmekle beraber salt ekonomik argümanla da yaklaşamayacağını belirtir. Mamafih tek sebebin bu olmadığı ile birlikte aşırı sağın yükselişinin altında yatan ana motivasyonu, ekonomik dönüşümlerin yarattığı sonuç içerisinde kendilerini es geçilmiş hisseden ve siyasal arenada gündeme alınmayan, uluslarına ve ulusal hüviyetlerine yönelik tehditlere ziyadesiyle hassas olan sosyal gruplar oluşturmaktadır (Goodwin, 2014: 43-45).

Bir başka açıdan değerlendirilecek olunursa bu eğilimin yükselişine kaynaklık eden saik, “modernleşmenin kaybedenleri” temayülü, diğer bir deyişle küreselleşmenin yarattığı güvensizlik ile mücadele edemeyen vatandaşların bu alana yönelişi olmuştur. Bu partilere oy verme isteği, genel olarak literatürde veya basında yer alan unsurlar; kültürel olarak göç veya göçmenlere işaret ederken, ekonomik olarak işsizlik vurgulanır ve son olarak siyasi boyutu ele alınır ki bu da Avrupa bütünleşmesi veyahut entegrasyonuna yönelik hususları kapsar ve tüm bunlar küreselleşme ciheti ile beraber ele alınmıştır

(Mudde, 2011: 9). Dolayısıyla buradaki seçmen, diğer bir ifade ile globalleşmenin kaybedeni olarak belirtilmiş olan kesim, Avrupalılaştırmanın temel mekanizması olan sınırların kaldırıldığı ve serbest dolaşım özgürlüğünün yaratıldığı alan ile çokkültürlülük yaklaşımını sorunlu bulmaktadırlar.

Günümüzde güvenlik ajandası içerisinde, muhtelif düzey ve birimlerde ayrımlar yapılırken birey güvenliğine nihayetinde kimliğine indirgenen ve insan hakları çerçevesinde ele alınan insan güvenliği, aşırı sağda ulusal kimliğine yönelik güvenlik endişesi yaratırken, zorunlu göçün aktörleri nezdinde ise varoluşsal bir güvenlik endişesi yaratmaktadır. Bu durum ekolojist yazar Garrett Hardin'in "cankurtaran sandalı" ya da "yaşam sandalı" metaforunu akıllara getirmektedir. Hardin burada zengin ve fakir ülkeler ayrımından ve bununla birlikte göç, enerji krizi gibi argümanlardan yola çıkarak botlar üzerinde bir yaşama analogisi sunmuştur. Böylelikle her ülkenin kapasitesi sınırlı, yani botlarının taşıma potansiyeli belli bir düzeydedir. Dünyanın üçte ikisinin yoksul, üçte birinin varıl olduğundan hareketle, yoksulların sandallarından düştüğünü ve zengin botlara yönelerek kurtarılmayı beklediğini ya da oradaki güzelliklerden faydalanmayı umduğunu belirtmiştir. Tam bu noktada, zengin yolcuların reaksiyonlarının neler olabileceği üzerine bir dizi ihtimaller sunmuştur. Nihayetinde en güvenilir yolun ise botuna almamak olduğunu iddia etmiştir (Hardin, 2001: 37). Kısacası, "güvenlik ve hayatta kalmak" adına göçmenlere kucak açılmaması ve aynı zamanda göçmenliğe ilişkin kısıtlamalar getirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Tedrici bir şekilde ilerleyen tüm bu süreçte, aslında aşırı sağın hedefinde sadece göçmenler yoktu, aynı zamanda göç siyasasına yönelik liberal politikalar üretme itikadına sahip, AB ve AB zihniyeti de yer almıştır. Bu endişe, 1960'larda Enoch Powell tarafından deklare edilen Birleşik Krallık'ta, Milletler Topluluğu göçünün artışı, etnik

çatışma ve şiddeti doğuracağı ifadeleri olmuştur. Bir başka benzer yaklaşım da Margaret Thatcher'in 1979'da Birleşik Krallık'ın göçmenler aracılığıyla "silinip süpürüldüğünü" beyan etmiş olmasıdır. Bu bağlamda, Birleşik Krallık'ın ve diğer başka AB üye ülkelerinde ortak bir para birimine yönelmeye karşı ayak diretmeleri, iktisadi bağımsızlığa ilişkin tereddütlerden ziyade ulusal kimliğin ulusüstü teşkilatların ve globalleşmenin etkisiyle yitirileceği korkusunun aksettirilmesidir. (Arıboğan, 2018: 78; Heywood, 2013: 160-161). Yakın zamanda gerçekleşen Brexit referandumunun neticesinde, resmî olarak 1 Şubat 2020'de, İngiltere'nin AB'den ayrılmış olması da bu motivasyon ile ilintilidir.

Avrupa'da aşırı sağın yükselişi hız kesmeden devam ederken ilk olarak aşırı sağın başarısı⁶, 1972'de kurulan Fransa partisi olan Front National'ın, 2002 Başkanlık seçimlerinde Jean Marine Le Pen liderliğinde, ikinci tura kalmış olmasıdır. Merkez sağ aday Jacques Chirac ile beraber ikinci tura kalmaları ve aynı zamanda sol partiden aday Lionel Jospin'in az bir fark ile mağlup olmasının ardından Fransa'da 1969 tarihinde beri ilk defa sol adayın yer almadığı bir, ikinci tur seçimine şahitlik yapılmıştır. Bu kopuşun yaşanması ya da Fransa siyasi yaşamına yön veren bu tarihî noktanın oluşumu, 11 Eylül saldırılarından sonra Avrupa siyaset arenasının ilk radikal hareketlenmesi olarak değerlendirilmiştir. 2012 Başkanlık seçimlerinde, Marine Le Pen %17.9 oy oranıyla en yüksek oy oranına ulaşmışsa da ikinci tura kalamamıştır (Yıldırım, 2017: 62). 2017 yılında Fransa Cumhurbaşkanlığı seçimleri için birçok adayı geride bırakıp Emanuel Macron ile ikinci tura kalan Ulusal Cephe'nin lideri Marine Le Pen'in bu başarısı Fransa tarihinde

⁶ Avrupa'da bulunan aşırı sağ partilerin bazıları şunlardır: Avusturya: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ); Belçika: Vlaams Blok (Flaman Blok); Fransa: Ulusal Cephe şimdiki ismi ile Ulusal Birlik Partisi (RN); Danimarka: Fremskridtspartiet (İlerleme Partisi), Dansk Folkeparti (Danimarka Halk Partisi), Almanya: Alternative für Deutschland AfD (Almanya için Alternatif), Republikaner (Cumhuriyetçiler), Deutsche Volkunion DVU (Alman Halk Birliği); Büyük Britanya: UK Independence Party UKIP (Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi); İtalya: Movimento Sociale Italiano (Sosyal İtalya Hareketi); İsveç: NY Demokrati (Yeni Demokrasi), Sverigedemokraterna (İsveçli Demokratlar); Macaristan: Magyar Igazság és Élet Pártja MIEP (Macar Adalet ve Yaşam Partisi) şeklinde devam etmektedir (Yıldırım, 2017: 59).

yeni bir sayfa olarak değerlendirildi. Zira Le Pen'in seçmenlere çağrısında, diğer bir deyişle vaatlerinde ve programında "Fransa'yı yeniden düzene koymak" mottosundan hareketle "vatansever çözümler" olarak nitelendirdiği programının muhtevası; sınırların denetimini ya da kontrolünü tekrardan ele geçirmek, illegal göçün sınır dışı edilmesi ve yasal göçün ise on bin ile sınırlandırılması olarak aktarmıştır. Yine devamında, "İslamcı Totalitarizm" ile mücadele etmek yer almış, tüm İslamcı camileri kapatmak ve son olarak AB'den çıkmak için referandum çağrısında bulunmuştur (EuroPolitika, 2017). Akabinde 2018'de isim değişikliğine gidilerek babasının kurduğu parti için ırkçı söylemleri bertaraf etmek adına babası ile tüm bağları kopararak Ulusal Cephe partisinin ismini, Ulusal Birlik (Rassemblement National) olarak değiştirmiştir. Yükselişine devam eden parti, son olarak AB Parlamentosu seçimlerinde, Ulusal Birlik Partisi, iktidardaki Cumhuriyet Yürüyüşü Hareketini, %1.2 oy oranı ile geçerek birinciliğe yükselmiş ve 22-24 arası sandalyeye sahip olma hakkı kazanmıştır (The Guardian, 2018; Anadolu Ajansı, 2019a).

Yükselişine tanıklık edilen bir başka parti olan Almanya için Alternatif Partisi (AfD)'nin 2019'da gerçekleştirilen eyalet parlamento seçimlerinde oylarını artırması, 2013'te kurulmasına rağmen yani yakın bir geçmişe sahip olmasına karşın her seçimde oylarını artırdığı gözlemlenmiştir. Her üç seçmenden birinin popülist fikirleri barındırmasına mukabil halkın üçte ikisinin de aşırı sağ düşünceye sahip olmadığı veya bu fikirlere itikadının olmadığından hareketle oranın aslında hâlen Alman nüfusuna göre azınlıkta olduğu belirtilmiş olmasına rağmen buradaki asıl vurgu, bu hareketliliğin ve artışın diğer bir ifade ile AfD'nin yükselişinin, diğer geleneksel partilerin kitesini etkileme kaygısıdır (Anadolu Ajansı, 2019b). AfD'nin de Ulusal Birlik Partisi gibi vaatlerinde benzer bir motivasyon söz konusudur. Zira Afd de AB'ye karşı bir tutum içerisinde yer almış ve göçmenlerin sınır dışı edilmesi gerekliliğine sıklıkla vurgu yapmıştır.

Aşırı sağın yükselişi temelinde, ortak bazı paradigmlar altında (ulusal kimlik, kültürel normlar, iktisadi kaygılar ve güvenlik vb.) bir şablon oluşturmasına rağmen her parti için yeknesak bir yaklaşım sundukları doğru bir analiz içermemektedir. Zira ülkelerin tarihsel kodlarından ve içsel dinamiklerinden, farklı yapısal formlarından dolayı aşırı sağın farklı fraksiyonlara haiz olduğunu da belirtmek gerekir. İlginç olan farklı gruplara ayrılmış olsalar bile veyahut marjinal olarak kalsalar dahi teşkilatlanmalarına kolay manevra alanı kazandıracak argümanlar olarak göç, kültürel değerlerin yıkıldığına yönelik vurgular, İslamofobi ve göçün yarattığı gerek toplumsal gerek iktisadi olumsuz neticelere dikkat çekilerek zuhur etmeleri oldukça kolay ve ilgileri üzerlerinde toplamaları da bir o kadar pratik olmaktadır. Burada medyanın, güvenlikleştirmenin fonksiyonel aktörleri olarak katkısı da göz ardı edilemez. Bilhassa 2015 Mülteci Krizi'nin ardından medyanın söylemlerinin sertleştiği, rijit ifadelerin basında yer aldığı da altını çizmekte fayda vardır. Avrupa'da aşırı sağ kanadın bu tekâmülünün AB nezdinde, her aşırı sağ partinin kazanımı veya yükselişi, AB'nin de sembolik olarak mağlubiyeti veyahut müşterek politikalarına yönelik kaybı şeklinde okunması mümkündür.

Ancak buradaki bir başka temel mesele, yükselişin siyasal alana nasıl sirayet edeceği, diğer parti mensupları ve seçmenlere yönelik örüntünün nasıl bir boyut kazanacağı üzerinedir. Burada, diğer siyasi partiler adına genel izleği manipüle etmeye dayalı bir durum söz konusu olacak mı, yoksa Yılmaz- Elmas ve Kutay'ın ifade ettiği gibi zaten Avrupa siyasal zemininde yerleşik popülist söylemlerin varlığı söz konusu olduğu için (2011: 6) aslında ilk argümana gerek kalmayacağı şeklindeki yaklaşımlar, önemli noktaları derinleştirmektedir.

Bir başka ihtimal ise bu yükselişin ilerleyen zamanlarda, devamına ilişkin olarak diğer partilerin düşen oy oranlarına çareyi, yeni bir kan arayışı olarak aşırı sağ

retoriğini kullanma yoluna gidebileceğine işaret edebilmektedir. Zira merkez partilerin temel bazı meselelerin çözümüne palyatif bir bakış veyahut diğer olayları maskelemek adına kullanacağı bir gündem değiştirme hamlesi de söz konusu olabilmektedir. Avrupa'nın siyasi izlemlerinde, aşırı sağcı yaklaşımı eleştirmek ya da ilgilenmemekten ziyade bu ahvale alışmış bir Avrupa modeli yaratıldığı da son dönemlerde gözlemlenmiştir (Yılmaz-Elmas ve Kutay, 2011: 5). Bu motifin de Avrupa projeksiyonunun üzerine inşa ettiği demokrasi, çoğulculuk, çokkültürlülük ve insan hakları gibi ilkelerini zedelediğini ve Birliğin geleceğine yönelik endişelerini, gün yüzüne çıkardığı belirtilmektedir (Öner, 2014: 179-181).

III.4. 2015 Mülteci Krizi

26 yaşındaki Muhammed Buazizi, pazarda meyve satarak ailesinin geçimini idame ettiren biri olarak 17 Aralık 2010 tarihinde tezgâhının ruhsatsız olduğu öne sürülmesi ile eşyalarına el koymak isteyen güvenlik güçleri ile tartışma yaşamıştır. Bu hadisenin akabinde Buazizi, zabıta ve güvenlik güçleri tarafından karşılaştığını belirttiği kuvvet, aşağılanma, küçültücü söz veya davranışlara mukabil aynı gün kendisini ateşe vermiştir. Neredeyse vücudunun tamamı yanan Buazizi, 4 Ocak 2011'de yaşamını yitirmiştir (Boyras, 2015: 40). Buazizi'nin ateşi, domino etkisi yaratarak bütün Arap halklarını kasıp kavurmuştur. Böylelikle "Arap Baharı"nın da ateşini fitillemiş olup kimi ülkelerde seçime gidilmiş kimilerinde de reformlar gerçekleştirmek zaruri olmuştur. Tunus, Mısır, Libya, Suriye ve diğer Arap devletlerinde yaşanan hadiseler bu ahvalin delillerinden olmuştur (Buzkıran ve Kutbay, 2013: 149). Tunus halkı, Buazizi'nin kendini yakması üzerine sokaklara dökülmüş ve bununla birlikte işsizlik, yolsuzluk, kötü hayat şartları, ekonomik ve birçok problemi protesto etmeye başlamışlardır. Akabinde hükümet ve göstericiler arasında yaşanan çatışmalar neticesinde "Yasemin Devrimi" ile 23 yıllık

iktidarı sona eren Zeynel Abidin Bin Ali yurtdışına kaçmıştır. Bunun üzerine İngiliz Times Gazetesi “yılın kişisi” olarak Muhammed Buazizi’yi seçmiş ve sadece bir çalışan olarak; onurlu bir yaşam, iktidarın kendisini ve kendisi gibi bu despotik düzende kalmış milyonlarca insanı aşağılamamasını istediği için bir devrimci olmamasına rağmen Arap dünyasında bir isyan ateşi yaktığını vurgulamışlardır (Boyraz, 2015: 40; Cumhuriyet, 2011).

Tunus’tan ilhamını alarak ortaya çıkan ve ardından Mısır, Lübnan, Libya, Yemen’e vararak gelişen ve dolayısıyla bilhassa Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında, devlet başkanlığının kuşaklara aktararak sürdürülmesine, aynı şekilde diktatörlüğünde buna paralel olarak aktarılmasına isyan eden halk hareketi, Arap Baharı olarak ifade edilmiştir (Ayata ve Ercan, 2018: 957-958). Elbette ki Suriye de bu kıvılcımdan nasibini almış ve bu hareketlere katılarak 2011’de Beşar Esad’ın ve Baas Partisi’nin yönetimi terk etmelerini istemişlerdir. Esad yönetiminin ise bu tutuma cevabı, orduyu görevlendirerek katliamlar yapmak olmuştur (Demir ve Soyupek, 2015: 13). Halkın baskıcı rejime, adaletsizliğe, eşitsizliğe ve muhaliflerin bastırılmasına yönelik ilk tepkisi, Mart 2011’de Dera kentinde ortaya çıkmış ve şiddetlenerek diğer şehirlere de yayılmıştır. Akabinde Özgür Suriye Ordusu’nun kurulmasıyla yaşanan tüm süreci “sadakat sınavı” olarak addeden Esad ve rejimi, değiştirilemediği gibi 2014’te de oyların %88 ile yönetimine devam etmiştir. Dolayısıyla çatışmalar yoğunluğunu muhafaza ederek devam etmiş ve iç savaş ülkenin tamamına hâkim olmuştur (Ayata ve Ercan, 2018: 958).

Yaşanılan bu sürecin neticesinde, milyonlarca insan yurtlarını terk etmek zorunda kalmış ve Arap Baharı öncesinde de iç savaşın ve siyasi istikrarsızlığın varlık gösterdiği Irak, Afganistan ve Eritre gibi ülkelerden de gelen mültecilerin eklemlenmesi ile mülteci meselesi ve sayısı tarihte görülmemiş bir evreye işaret etmiştir. Öyle ki otuz yıla

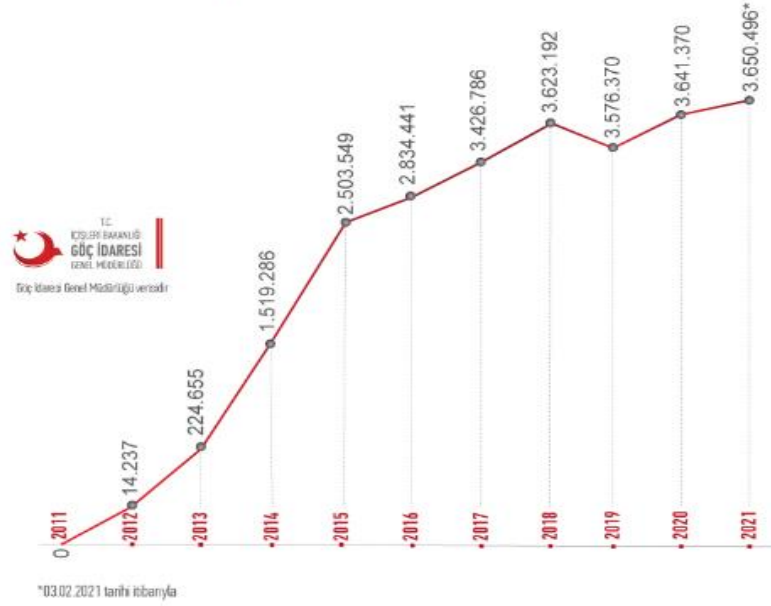
yakın bir zamandır göç kaynağında orijin ülke Afganistan iken kriz sonrası bu durum değişerek en fazla mülteci veren ülke Suriye olmuştur (Bayraklı ve Keskin, 2015: 8). Bu krizden en çok etkilenen Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi komşu ülkelerde, yaşanan bu sürece, farklı yapısal formlara haiz olduklarından mütevellit farklı reaksiyonlar ile cevap vermesi de pek tabii mümkün olmuştur. Ancak bu yansımaları ve etkileri birbirinden keskin farklar ile ayrımlara götürmek söz konusu olmadığı gibi Suriye Krizi'nin tesir etmediği bölge ülkesinin olmadığı da altı çizilmiştir (Sayın, Usanmaz ve Aslangiri, 2016: 5). Bu bağlamda, başta Türkiye olmak üzere Lübnan ve Ürdün'ün bu kriz karşısında sorumluluk almasından dolayı, 2015'e kadar AB bu durumdan en az etkilenen olmuştur (Bayraklı ve Keskin, 2015: 9).

2015 Mülteci Krizi'nin patlak vermesi ile beraber mülteciler görel olarak daha istikrarlı ve gönençli olan AB üye ülkelerinin yollarını tutmuşlardır. Böylelikle AB için de zorlu mülteci sınavının ilk işaretleri oluşmuştur. Nitekim Suriye savaşından kaçanların AB'ye yönelmesi ile AB varlık çerçevesinin inşa ettiği olgularının ve göç politikalarının zorlu bir denkleme tabi tutulduğunu göstermiştir. Öyle ki bu zorluk derecesi, Avrupa'nın kitlesel bir akına karşı hazırlıklı olmadığını, mültecileri muhafaza edecek bir sisteminin ve altyapısının eksikliğini ve nihayetinde AB'nin kendi içindeki yapılanmasının böyle bir durum karşısında çözüm üretemediğini göstermiştir (Koçak ve Gündüz, 2016: 67).

Suriye iç savaşından kaçarak gelen 6.6 milyon vatandaş, uluslararası mülteci sayısının üçte birini oluşturmuştur. Türkiye rekor sayıda mülteciye ev sahipliği yaparak en fazla mülteci barındıran ülke durumunda olup 3.6 milyondan fazla Suriyeli vatandaşa ve 330 bine yakın da diğer uyruklardan kişilere ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'de Suriyeliler geçici koruma kapsamında yer almakta olup aşağıdaki grafik ise yıllar itibariyle geçici koruma kapsamındaki Suriyelilere yer verilmiş ve 2014 sonrası mülteci krizinin

tezahürü olarak, ciddi rakamlara ulaşarak artışına devam ettiğini göstermiştir (UNHCR Türkiye, 2021; T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021; EASO Sığınma Raporu, 2020: 7).

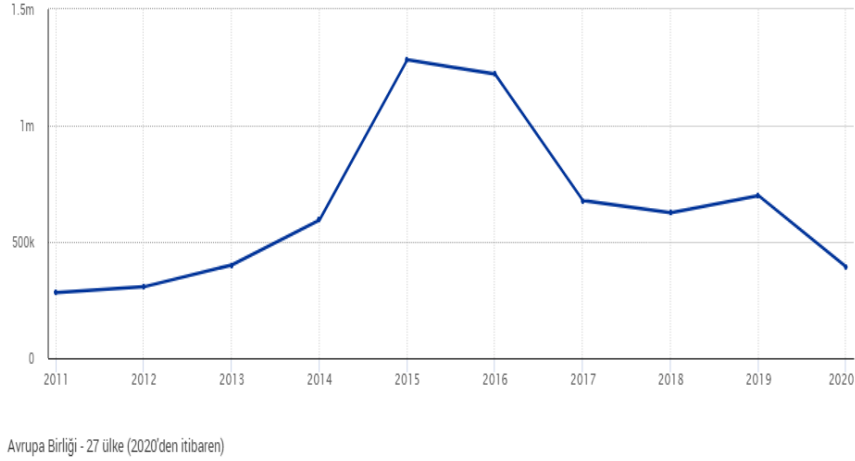
YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURİYELİLER

Grafik 1: Türkiye'de Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2021.

Avrupa Birliği ülkelerine yapılan sığınma başvurusu 2011-2020 itibarıyla seyri grafikteki gibi olup 2015'ten sonra tekrar yükselişe 2018' de geçilmiştir. Sığınma başvurusu yapanların uyruklarını ise sırasıyla Suriye, Afganistan ve Venezüella takip etmiştir. Hedef ülkeler ise Almanya, Fransa ve İspanya olarak belirtilmiştir. 2014 sonrası yükselişe kaynaklık eden en çok Suriyeliler olup aynı zamanda Afrika ve Asya kaynaklı mültecilerin olduğu da görülmüştür (Eurostat, 2021; Demir ve Soyupek, 2015: 20).

Grafik 2: AB'ye İlk Kez Sığınma Başvurusu Yapanların Verileri

Kaynak: Eurostat, 2021.

Avrupa'ya gitmek isteyen mülteci ve göçmen mobilitesindeki yol haritasını 3 büyük güzergâh oluşturmaktadır. Bunlardan ilki, öncelikle Libya olmak üzere Tunus ve Mısır'dan kalkan İtalya ve Yunanistan'ı nihai nokta olarak gören rota olmuştur. Yekdiğeri, Fas ve Cezayir kaynağından kalkan tekneler ile İspanya veyahut Fransa varış noktası olarak belirlenmiştir. Sonuncusu ve aynı zamanda yakın dönemlerde daha çok tercih edilen yol ise Türkiye ile başlayıp Yunanistan, Arnavutluk, Sırbistan ve Macaristan ile devam eden ve diğer Avrupa ülkelerine gitmeyi amaçlayan güzergâh olmuştur (Demir ve Soyupek, 2015: 20).

Avrupa'ya rotasını çeviren Suriyeliler ise müreffeh bir yaşam arzusunun neticesi olarak daha iyi bir iş, daha iyi bir barınma durumuna sahip olacakları itikadı ile bu yollara yönelirken Türkiye'deki geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin de yönelişi aynı motivasyona haiz olmuştur (Bulkan, 2018: 19). Ancak Avrupa'ya göç rotası sanıldığı kadar kolay olmamış zira Avrupa göçü güvenlik konusu olarak bir çerçeveye oturtmuş ve buna uygun olarak, bu minvalde kullanacak enstrümanlarını geliştirme yoluna gitmiştir.

Dolayısıyla yasaklayıcı tedbirler, diğer bir deyişle güvenlikleştirci atılımlar, mültecileri düzensiz göçe itmiştir. Akdeniz’deki göç yollarını kullanarak kaçmaya çalışan binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı Frontex, AB Temel Haklar Şartı ve Entegre Sınır Yönetimi çerçevesine göre hareket ederek sınır yönetimini idame ettirmektedir. Göç modellerini ve sınır ötesindeki suç yönelimlerini tespit etmeye yardımcı olmak adına, AB dış sınırlarında ve aynı zamanda ötesinde çalışan bir teşkilatlanmadır. En az 1500 sınır muhafızından oluşan yapı, denizde kurtarma ve insani müdahale noktasında, hudutlarda üye ülkelere seri müdahale açısından destek olmaktadır (Frontex, 2020). Avrupa İltica Destek Ofisi (EASO) ve Europol ile koordineli çalışan Frontex, sınırdaki kaçakçılık, terörizm ve suç faaliyetlerini Europol ile paylaşmakla birlikte uluslararası korumayı talep eden bireyleri EASO’ya iletir (Frontex, 2020). Ancak uluslararası koruma verme yetkisinin ulusal makamların karar vereceğini belirten Frontex zorla geri gönderme hususunda, AB’ye yardımcı olmanın yanında “iade operasyonlarını” kendi inisiyatifi çerçevesinde gerçekleştirebileceğinin de altını çizmiştir. Bu noktada insan hakları savunucuları tarafından eleştirilerin merkezine yerleşen teşkilatın meşru zemini tartışılmıştır. Zira uygulamalarda, personelin insan hakları zemininden ayrıldığı, rijit davranışlara yöneldiği vurgusu yapılmıştır. Öyle ki yakın dönemlerde, Frontex personellerinin sığınmacılara yönelik insan hakları ihlallerinin olduğu, yasal olmayan sınır dışı prosedürlerini uyguladığı ve aynı zamanda sığınmacılara yönelik şiddet uygulandığı da basında yer almıştır. Tüm bu durumlara Yunan, Bulgar ve Macar polislerinin sessiz kaldığı bir başka ifade ile görmezlikten geldikleri iddia edilmiştir (Deutsche Welle Türkçe, 2019).

Düzensiz göçe karşı AB’nin bir başka aracı sınırlarda duvarlar inşa etmek olmuştur. Donald Trump’ın Meksika hududuna duvar öreceğini ifade etmesinin ve 7 İslam

devleti vatandaşlarına vize yasağı uygulamasının ardından, AB'den sert tepkiler gelmiş olmasına karşın Avrupa, hâlihazırda 12 tel duvara sahiptir. Komşu devletler ile “sembolik duvarlar” olarak ifade edilebilecek antlaşmalar ile mültecilere karşı kendilerini kapatmışlardır. İspanya'nın 2, Macaristan'ın 3, Bulgaristan, Yunanistan, Fransa, Avusturya, Slovenya, Estonya ülkelerinde ise 1 duvar bulunmakta olup AB üyesi olmayan Makedonya'da da 1 duvar inşa edilmiştir. Makedonya 2015 Mülteci Krizi'nin ardından ilk defa tel örgü çekmiş ve 2016'da da tekrardan tellere devam etmiştir. Sığınmacıların gelişlerini engellemek adına Yunan sınırlarına asker ve polislerini konuşlandırmıştır (Anadolu Ajansı, 2017; Haber Global, 2019).

Mülteci Krizi'nde konumu gereği en çok etkilenen ülkelerden biri, Macaristan olup göçmen politikası oldukça sert olan ve güvenlikleştirme yaklaşımdan yola çıkan ülke kapalı kapı diplomasisine örnek verilebilecek ülkelerden biri olmuştur. Geçiş rotasında olan Macaristan, 2015'te Macaristan-Sırbistan sınırına 175 kilometrelik, 3 metre boyutunda jiletli tel örmüş ve aynı zamanda hudut noktalarında da olağanüstü hâl ilan etmiştir. Aynı zamanda mültecilerin 60 bine yaklaştığını ve AB'nin meselenin çözülmesine yönelik bir oydaşma içerisinde olmadığını belirterek Dublin Sözleşmesi'ni askıya aldığını belirtmiştir. Ancak AB'den sert cevap gelmesi sebebiyle ertesi gün kararından vazgeçtiğini deklare etmek durumunda kalmıştır. Mülteci Krizi'nin yaşandığı 2015 yılında, salt Macaristan'a Ocak ve Eylül aylarındaki skalada, sığınma başvurusunda bulunanların sayısı 175 bin 960 olmakla beraber, bunların 64 bin 415'ini Suriyeliler oluşturmuştur. Bu başvurular içerisinde, 10 Suriyeli vatandaşa mülteci statüsü verilmiştir (Anadolu Ajansı, 2017; Asylum Information Database (aida), 2015: 6; Bayraklı ve Keskin, 2015: 16).

En çok varılmak istenen ülkelerden biri olan ve Suriye Mülteci Krizi'nde önemli bir aktör olduğunu gösteren Almanya ise Avrupa'da en çok mülteci alan ülke

olmuştur. Almanya’da 1 milyondan fazla mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (EASO Sığınma Raporu, 2020: 8). 2015’te Ocak-Ekim arasında, Almanya’ya sığınma başvurusu yapan 362 bin 153 kişiden, 103 bin 708’ini Suriye vatandaşları oluşturmuştur. Bu Suriyeli vatandaşlarının 57 bini mülteci statüsüne kabul edilmiştir. 2019 yılında ise 41 bin Suriyelinin yaptığı sığınma başvurusunda, 22 bin 705’ine mülteci statüsü verilirken 15 bin 173’üne ise geçici koruma verilmiştir (Asylum Information Database (aida), 2015: 6; Asylum Information Database, 2019: 8). Merkel’in mültecilere yönelik açık kapı diplomasisi, birçok siyasal elit tarafından eleştiriye maruz kalmıştır. Ancak Almanya’nın sadece gelen mülteci ile alakadar olmak dışında bir başka mühim mesuliyeti, AB’nin yönlendirici başat rolü olduğuna istinaden, AB’nin mülteci politikasına ve meselenin çözümüne yönelik eğilimi de tayin etmek zorunda olmasıdır (Aras ve Sağıroğlu, 2018: 106).

AB göç stratejisinde daha önce Lizbon Antlaşması’nda belirttiği gibi üçüncü ülkeler, kaynak ve transit ülkeler ile koordineli hareket etmenin önemine ve Stockholm Programı ile tekrar vurguladığı göçe küresel yaklaşım ile yine diğer ülkeler nezdinde iletişimin artırılmasına dikkat çekmişti. Bu bağlamda Suriye Krizi’nin kilit ismi olan Türkiye ile AB arasında, 16 Aralık 2013’te Geri Kabul Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ekseninde, her bir tarafın diğer tarafın topraklarına giriş ve bu topraklarda bulunma ve aynı zamanda yerleşme koşullarına uygun olmayan bireylerin sistemli ve pratik bir şekilde geri kabulüne yönelik esaslar belirlenmiştir. Buna mukabil AB Türkiye arasında Vize Serbestisi Diyalogu harekete geçirilmiştir. Buradaki gaye ise Schengen bölgesinde, Türk vatandaşlarının vize mesuliyetini kaldırmaya yönelik bir girişim olmuştur (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2021a; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2021b).

Türkiye-AB arasında Haziran 2014'te gerçekleştirilen ilk kapsamlı toplantıda AB, Suriye vatandaşlarının bu transit noktada kalmasını diğer bir deyişle Türkiye'den Avrupa'ya geçmemelerini ifade etmiş ve bunu sağlaması adına Türkiye'ye maddi destekte bulunacağını belirtmiştir. Bu hususta AB'nin mülteciler ile alakalı talepleri ise Türkiye'de Suriyelilerin kayıt altına alınması ve hemen hemen her alanda entegrasyonlarının sağlanmasına yönelik adımların atılması olmuştur. Buradaki temel yaklaşımın alt metni, mültecilerin yeniden yer değiştirme taleplerinin oluşmasının önüne geçmiş olmaktır (Ayata ve Ercan, 2018: 959). 15 Ekim 2015'te ise AB-Türkiye Ortak Eylem Planı gerçekleştirilmiş olup geçici koruma altındaki Suriyeli vatandaşların korunması ve göç yönetimi hususunda dayanışmanın konsolide edilmesine yönelik bir uzlaşma programını içermiştir. Eylem Planı'na yönelik yol haritası, yaşanan krizin üç unsurda ele alınmasının gerekliliği vurgulanmış ve külfet paylaşımı ruhu olarak betimlenen bu durum için üç noktada oydaşma içerisinde olunacağı bildirilmiştir. Bunlar:

1. Suriye göçünün temel, alt sebeplerine inmek,
2. Geçici koruma altında bulunan Suriyeli bireylerin ve Türkiye'de bu bireylere kapısını açan alanların desteklenmesi,
3. AB'ye yönelen düzensiz göçün engellenmesine istinaden dayanışmanın kuvvetlendirilmesi olarak sıralanmıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı, 2019).

Avrupa Birliği 2020 sığınma raporuna (EASO) göre Ortak Avrupa Sığınma Sistemi (CEAS) için önemli gelişmeler kaydedilememiştir. Ancak Birlik gündemini ziyadesiyle ilgilendiren sığınmacı meselesi mühim yer tutmuştur. Dolayısıyla 2019 Haziran'ında, AB tarafından 2019-2024 Stratejik Gündemi, AB değerleri ile inşa edilmiş sınır yönetimi, göç ve sığınma meselesini önceleyen stratejiler, kaynak ve transit devletler

ile dayanışma ve aynı zamanda Dublin sisteminin revize edilmesine yönelik düşünce birliği şeklindeki kriterler belirlenmiştir. Bununla birlikte, göçün haricî ve dâhili noktalarda birbiri ile angaje olduğunu kabul eden daha elverişli, insani yönü ağır basan ve daha da etkili olabilecek göç ve iltica izlemini ortaya koyan bir paktın başlatılmasını kabul etmiştir (EASO, 2020: 9).

SONUÇ

21. yüzyılın ülkeler nezdinde en büyük ve ehemmiyetli meselelerinden birini hiç şüphesiz göç olgusu oluşturmuş ve bundan sonraki yıllarda da varlığını ve problematiğini güçlü bir şekilde devam ettireceği görünmektedir. Zira tarihin şekillenmesine, ülkelerin ve hatta dinlerin ve kültürlerin oluşmasına kaynaklık eden göç eyleminin bu kendi içsel formunun özgünlüğü, günümüz dünyasında farklı bir minvalde resminin çizildiğine tanıklık edilmektedir. Bu görünürlük, ulus devlet olgusuna yönelik bir tehdit ve homojen yapıya dair bir tehlikeye işaret edildiği gibi buna paralel olarak iktisadi rejime, refah devletine yönelik bir yük olarak da deklare edilmiştir.

Göçün çok yönlülüğüne yapılan vurgu, gelişmiş teknolojiler ile yapısında ve icra edilme şeklinde oluşan yeni profil, çok çeşitli parametreler ile ele alınmasına giden bir dönem inşa etmiştir. Bu yüzden güvenlik tipolojisine yeni bir tehdit kaynağı olarak göç ele alınırken artık sadece gidilen hedef ülkedeki toplumsal, ekonomik, sosyal ve demografik güvenliğe ilişkin bir kaygı içermemektedir. Nitekim orijin ülke, transit ve hedef ülke tüm sürecin etkileşiminin bir çıktısı olarak güvenlik kavramı etrafında birleşmektedirler. Bu bağlamda çalışmamızın içeriği, iki ayrı olguya haiz olan bu kavramların nasıl birbiri ile iç içe geçişine ve tanım haritalarında yapılan farklılık ve değişikliklere dikkat çekmek olmuştur.

Şekil değiştirmiş bir boyut ile savaşın aslında şu anda, insanların içinde yer aldığı, kimliklerine ve ekonomisine yönelik bir silahın doğrultulduğu görüşü ile beraber küreselleşen dünyanın çıktısı çok kültürlü bir dünyanın idealize edildiği bakış açısı birlikte yaşamaktadır. Bu paradoksal çerçevenin menşesini göç yapılandırırken güvenlik, güvenliği anlamlandırma ve izahatını ortaya koyma, göç ve iltica politikalarını ve araçlarını oluşturma, aşırı sağ retoriğin oluşması gibi argümanlar da bu prosesin bir neticesi olarak oluşmaktadır. Oysa bu sürecin ironik niteliği ise güvenliğin sağlanamamasının bir sonucu olarak vücut bulan göç mobilitesinin varlık göstermiş olmasıdır.

İlk olarak güvenliğin gelişen ve derinleşen formlarının ve Soğuk Savaş sonrası yeni açılımının boyutları ele alınmıştır. Böylelikle göçü de içine alan yumuşak güvenlik meselelerinin, yeni dünya düzeninde gündemi meşguliyeti ve ehemmiyetinin muhtevası ortaya koyulmuştur. 1980’li yıllardan sonra Güvenlik Çalışmaları açısından önemli bir dönem gerçekteleşmiş olmasıyla birlikte Kopenhag Okulu da bu çerçevede ele alınan çalışmaların faal bir tetikleyicisi olmuştur. Okul bu açıdan dönemin konjonktürünün içinde yer aldığı, güvenlik için realist güvenlik çalışmalarının yetersizliği vurgusunu yapan güvenliği derinleştirme gayreti içerisinde olanlar ile güvenliğin içinin boşaltıldığını ifade eden gelenekçilerin arasında farklı bir yaklaşım olarak, kendi deyimleri ile bir “orta yol” şeklinde oluşmuşlardır.

Ole Wæver’in ortaya koyduğu güvenlikleştirme kuramı, güvenliğin siyasi bir sürecine, sùjeler arası ve söz edimi ile oluşuna dikkat çekmiştir. Böylelikle olağan siyaset zemininde varlık gösterecek olan bir sorunun, olağanüstü bir platforma çekilmesine nihayetinde acil önlemler alınmasının gerekliliğinin dinleyiciye deklare edilmesini, varoluşsal bir tehdit üzerinden aktarmıştır. Barry Buzan’ın güvenliğin salt askeri sektör olmayan boyutuna dikkat çektiği güvenlik sektörleri ve müşterek tehditlerin varlığının

uluslararası sistemi coğrafyalara ayırarak bağımlılık ve iş birliği fikriyatı ve aynı zamanda bu bağlantıyı devlet ve sistem üzerinden anlamlandırma yaklaşımı olan bölgesel kompleksler de Okul'un en temel argümanlarını oluşturmuş olup güvenlikleştirme kuramı zemininde şekillenmişlerdir.

Küreselleşen dünyanın güvenlik uzamının göçe yönelmesi, bir başka deyişle göçün güvenlikleştirme teorisi odağından ele alınmasına giden sürecin dinamiklerinin hem toplumsal hem de siyasal bir örüntüde meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda güvenlikleştirici aktörlerin temel söylemleri, fonksiyonel aktörlerin ele aldıkları argümanlar ile katkıları, hedef kitlenin (halk, siyasal elitler, asker) ikna edilmesi, toplumsal temelde kabul görmesi veyahut görmemesi şeklindeki tedrici sürecin göç boyutu, göçün referans nesnesine dair hayati tehdit amilinin birden fazla motivasyona sahip olduğunu göstermiştir. İlk olarak ele alınan faktörlerden biri, göçün Avrupa'da iç sınırlardaki tehdit sahası bir başka ifade ile iç güvenliği sağlama noktasında tehlike olarak varlığını sunan göçün, Schengen Antlaşması ile birlikte kaldırılan sınırların iç ve dış ayrımının zorluğu ile beraber dış sınırlarının konsolide edildiği gözlemlenmiştir. Bu açıdan dış sınırların denetimini ve Avrupa entegrasyonunu tahkim etme, bu büyük duvarların ardındakileri bu sınırlara müdahil etmeme gayreti, Avrupalılaştıran göç politikasının çıktısı olmuş ve "Kale Avrupası" eleştirileri de tam bu hususta vücut bulmuştur.

Bir başka öncelenen unsur ise refah devletine yönelik iktisadi temelli tehdit kaynağının oluşturduğu kaygılar olmuştur. Göçün ontolojik boyutunu şekillendiren en önemli yaklaşımlardan biri, ekonomik minvaldeki hareketlilik olmuştur. Ülkeler arasında varlık gösteren gelir dağılımı, istihdam, ücret şartları ve ekonomik istikrar gibi noktalardaki farklılıklar küresel dengesizlik ve eşitsizlik modelleri uyarınca göçün tepkisel bir neticesini meydana getirmiştir. Dolayısıyla daha gönençli bir yaşam arzusu ile bireyleri

daha müreffeh bölgelere yönlendirmiştir. Avrupa ülkelerine yapılan bu emek göçleri ülkeler nezdinde fayda-maliyet analizleri, göç-kalkınma ilişkisi boyutları ile ele alınmış olsa dahi “refah şovenizmi” fenomeni ile hareket edildiği hususlar da güncelliğini hep korumuştur. Nihayetinde varlığını hep hissettiren, yakın zamanlarda da dikkatleri üzerine çekmiş olan Avrupa’da aşırı sağ partilerin retoriğinde, sıklıkla yer verdikleri göçün ve ekonomik göçün; iş gücü piyasasına ve ülkenin ekonomisine “yük” ve refah devletinin sundukları kaynaklara saldırımlar, bir başka ifade ile “işçi istilası” olarak betimlenmiş ve aktarılmıştır. Bu bağlamda göçün güvenlikleştirilmesinin güçlendirilmesi ve araçsallaştırılması hızlandırılmıştır.

Bu çerçevede, tehdit kaynağı olarak görülen bir başka nokta; göçün hedef ülkenin kültürel kimliğine ve değerlerine veyahut sosyokültürel yapısına yönelik oluşturduğu rizikolar ve endişeler olmuştur. Bu amil; globalleşme, çok kültürlülük ve hibritleşen toplum trendlerine ve bunların kamusal mecradaki görünürlüklerine tepki olarak türemiş ve içtimai yaşamın yozlaşmasına sebebiyet verdiği fikriyatı deklare edilmiştir. Ulus devlet yapısını ve homojenliği zedelediğine yönelik söylem, göçün sosyal tehdit haritasını ortaya koyarken Avrupa, göç politikaları çerçevesinde uyum siyasaları da geliştirmiştir. Bu noktada, entegrasyon mu ya da asimilasyon mu çizgisi de önemli bir meseleyi teşkil etmekle birlikte insan hakları aktivistlerinin de gündemlerinde uzunca yer verdikleri mühim bir tartışma konusu olmuştur.

Tüm bu ilişkiler örgüsü ile göçün ve düzensiz göçün yoğun şekilde devamı ve bilhassa göç fenomeninin süregelen tavrı, Avrupa’da göç olgusuna etkin bir yönetişimi zorunlu kılmıştır. Ortak bir göç politikası ekseninde harmoni oluşturma motivasyonuna, ulusal düzeydeki stratejilerin tek başına yetersiz kalması ve Avrupa entegrasyonunu kemikleştirme argümanları ile beraber daha fazla ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda bir

nevi yük paylaşımı, iş birliği ve dayanışmadan geçmiştir. Üstelik bu çerçevede ele alınan antlaşmaların içeriğine kaynak ve transit ülkeler ile yapılacak olan ortaklıklar da dâhil edilmiştir.

Avrupa Birliği'nin, Avrupalılaşmasının tezahürü olarak meydana getirdiği ortak göç politikalarına ilişkin antlaşmaların ve çalışmaların handikaplara uğraması ulusal düzeydeki uygulamaların ulusüstü bir boyuta taşınamamasından kaynaklanmıştır. Yine bununla birlikte, Birlik üyesi ülkeler arasında yer edinmiş olan farklı göç veya göçmen tasavvurları ve buna paralel olarak oluşan farklı yaklaşımlar göç izlemine oluşturan alt metinler olmuştur. Muhtelif yapıdaki ülkelerin, muayyen bir çerçevede ele alınan düzenlemeleri hayata geçirmenin ve harcıâlem bir siyasa geliştirmenin güçlüğü göç politikalarının ortaklığını zorlaştırırken göçün güvenlik konusu olarak icra edildiği noktadaki oydaşma ve bu hususta yerine getirilmesi gereken stratejilere ilişkin dayanışmanın da daha güçlü olduğu izlenmiştir. Bu bağlamda Frontex, Eurosur, Europol gibi kurumların yetkileri artırılmıştır.

Suriye İç Savaşı'nın sonucu olarak 2015 Mülteci Krizi'nde de görüldüğü üzere Birlik ülkelerinin farklı tutumları söz konusu olmuştur. Bir sığınma talebi başvurusunun incelenmesinin, hangi ülkenin mesuliyeti altında olduğunun belirlendiği Dublin Sözleşmesi uyarınca Suriye Mülteci Krizi'nde Akdeniz ülkeleri daha fazla mülteci akınına uğramıştır. Genel olarak da bu süreç içerisinde mültecilere ilişkin Batı Avrupa ülkelerinin Doğu Avrupa ülkelerine nazaran daha uzlaşmaya meyilli ya da ılıman bir tavra sahip olduğunu da söylemek mümkündür. Avrupa Birliği'nin bu meseledeki tutumu ise Geri Kabul Antlaşmaları, mali yardımlar ve nihai olarak göçü sınırının öte tarafında tutmaya çalışma gayreti ile sonuçlanmıştır.

Yasal yollar ile girişlerin zorlaştırılması göç edenleri düzensiz göçlere yönlendirirken sınır ve denetim kontrollerinin sıkılaştırılması da bu durumlara engel olmamakta ve bu durum beraberinde tehlikeli göç yollarının izlendiğini göstermektedir. Dolayısıyla göçün insani boyutu göz önünde bulundurularak ve aynı zamanda mülteci ve sığınmacının İHEB ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki dayanakları ile hareket edilmesinin ehemmiyeti mevcutken önleyici ve palyatif politikaların çözüme uzun vadede bir katkı sağlamadığı da görülmektedir.

Sonuç olarak göç; mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş, şartlı mülteci ya da göçmen hangi formlarda olursa olsun göçün ontolojisinin dirimsel, dinamik ve yaşama dair her konudaki “yeni umut” profili ve aynı zamanda varoluşsal uzamın her sürecinde göçün özgün biçiminin bizatihi hissettirmesi onu anlamaya çalışmayı ve beşeri boyutunun düşünülmesini gerekli kılan bir fenomendir. Bu bağlamda sadece göç ile karşılaşan ülkelerin değil tüm uluslararası sistemin ilgilendiği bir mesele olarak ele alınmalı, bununla birlikte insan hakları ve dayanışma odağında, dağılımının eşit yapıldığı, konunun özüne ve kaynağına inildiği sürdürülebilir politikaların esas alındığı uygulamaların hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2015). *Küreselleşme Çağında Göç*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Ağır, B.S. (2003). Soğuk Savaş Sonrası Avrupa Güvenlik Düzenine Kurumsal Bir Bakış. *Avrasya Dosyası*, 9(2), 107-126.
- Ağır, B.S. (2015). Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 97-130.
- Akdoğan, E., Atalay, M. (2017). Avrupa Birliği'ni Değişime Zorlayan Güç: Göç. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(15), 2437-2454.
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2008). *Kopenhag Okulu ve Realist Güvenlik Çalışmaları'nda Aktör, Tehdit ve Politika: Avrupa Güvenliği Üzerine Bir Değerlendirme*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler (Uluslararası İlişkiler) Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Akgül-Açıkmeşe, S. (2011). Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri. *Uluslararası İlişkiler*, 8(30), 43-73.
- Akşemsettinoglu, G. (2011). Avrupa Bütünleşme Projesinin ve Genişleme Sürecinin Değişen Dinamikleri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(1), 1-18.

- Alphan, B. (2015). Bir İmkân Olarak Avrupalılık Kimliği: Türkiye-AB İlişkileri Tartışmaların Neresinde?. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 5-26.
- Anadolu Ajansı. (2017). *AB'nin 12 Utanç Duvarı*. (2017, Şubat 14). Erişim Tarihi: 06.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abnin-12-utanc-duvari/749838>
- Anadolu Ajansı. (2019a). *AP Seçimlerini Fransa'da Aşırı Sağcılar Kazandı*. (2019a, Mayıs 25). Erişim Tarihi: 06.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ap-secimlerini-fransada-asiri-sagcilar-kazandi/1489874>
- Anadolu Ajansı. (2019b). *Almanya'da Aşırı Sağın Yükselişi AB'yi Etkileyebilir*. (2019b, Haziran 06). Erişim Tarihi: 06.02.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/almanya-da-asiri-sagin-yukselisi-abyi-etkileyebilir/1574617>
- Aras, İ., Sağıroğlu, A. (2018). Almanya ve Suriyeli Mülteci Krizi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 105-116.
- Arends, M., Frederik, J. (2009). Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: "Güvenlik" Kavramının Avrupa Geleneğindeki Boyutları. *Uluslararası İlişkiler*, 6(22), 3-33.
- Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Bursa: Aktüel.
- Arıboğan, D.Ü. (2018). *Duvar Tarih Geri Dönüyor*. İstanbul: İnkılap.
- Asylum Information Database (aida). (2015). *Country Report: Germany*. (2015, November). Erişim Tarihi: 01.02.2021, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2015/11/report-download_aida_de_update.iv_0.pdf

- Asylum Information Database (aida). (2019). *Country Report: Germany*. Erişim Tarihi: 01.02.2021, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2020/07/report-download_aida_de_2019update.pdf%20almanya%202019
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2020a). *Schengen Bölgesi*. Erişim Tarihi: 15.11.2020, <https://www.avrupa.info.tr/tr/schengen-bolgesi-602>
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2020b). *Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi*. Erişim Tarihi: 20.11.2020, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2021a). *Geri Kabul Antlaşması*. Erişim Tarihi: 04.02.2021, <https://www.avrupa.info.tr/tr/geri-kabul-anlasmasi-6895>
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2021b). *Vize Serbestisi Diyalogu*. Erişim Tarihi: 04.02.2021, <https://www.avrupa.info.tr/tr/vize-serbestisi-diyalogu-6896>
- Ayata, A. (2017). Küreselleşme Bağlamında Güvenlik Politikalarının Değişimi ve Türkiye. *Akademik Bakış Dergisi*, 63, 471-484.
- Ayata, A. (2018). Kimlik, Milli Çıkar ve Dış Politika Üçleminde Güvenlik. L. Yiğittepe ve Y.A. Güzelipek (Ed.), *Küresel Güven(likesiz)lik* içinde (ss.44-66). İstanbul: Hiper yayın. 1. Baskı.
- Ayata, A., Ercan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin Göç Sorunsalı ve Türkiye'ye Yansımaları. (ss. 949-964). International Central Asia Symposium Bişkek.

- Ayaz, E. (2018). Avrupa Birliği Anayasalaşma S¼reci Ve Lizbon Antlaşmasının Demokrasi Açığı Sorunu Açışından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 213-224.
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: K¼keni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.
- Aydınlı, E. (2003). K¼reselleřme ve G¼venlik: Teorik Yaklaşımlar. *Avrasya Dosyası*, 9(2), 36-50.
- Aykaç, M., Yert¼m, U. (2017). Avrupa Birliği G¼ç Politikalarının Gelişimi: Misafir İşçi Kabul¼nden Sığınmacı Akınına. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 70, 1-29.
- Balcı, A., Kardaş, T. (2012). T¼rkiye’nin İsrail ile İlişkilerinin Değerşen Dinamikleri: Bir “G¼venlikleřtirme” Analizi. *Ortadoğu Yıllığı*, 7, 413-434.
- Balcı, A. (2017). Realizm. ř. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (ss. 119-146). İstanbul: K¼re Yayınları. 6. Baskı.
- Baldwin, D. (2003). G¼venlik Kavramı. (Çev. Çiğdem şahin) *Avrasya Dosyası*, 9(2), 5-35.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde G¼venlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 69-85.
- Bayraklı, E., Keskin, K. (2015). T¼rkiye Almanya ve AB Üçgeninde M¼lteci Krizi. *Seta Analiz*, 143, 8-30.
- Bayraklı, E., Keskin, K. (2017). Avrupa’nın M¼lteci Krizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(2), 115-136.

- Baysal, B. (2013). *Persuasion By Fear: Securitization Of Iraq By The US Administration Between 2001 And 2003*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler (İngilizce) Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Baysal, B., Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme Teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 11(22), 61-96.
- BBC Türkçe. (2019). *Almanya'ya göç eden ilk kuşak Türkiyeli işçilerin Şarkıları: Songs of Gastarbeiter*. (2019, Şubat 8). Erişim Tarihi: 10.10.2020, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47152629>
- Betts, A. (2017). *Zorunlu Göç ve Küresel Politika*. (Çev. Seher Meltem Türkaslan) Ankara: Hece Yayınları.
- Bilgin, P. (2010). Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar*, 8(14), 69-95.
- Birdiqli, F. (2014). *Teori ve Pratikte Uluslararası Güvenlik Kavram-Teori-Uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Birdiqli, F., Gören, M. (2018). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 11-38.
- BMMYK. (2001). *Dünya Mültecilerinin Durumu İnsani Yardımın Elli Yılı*. Ankara: Başkent Matbaası.
- Booth, K. (2003). Güvenlik ve Özgürleş(tir)me. (Çev. Çiğdem Şahin) *Avrasya Dosyası*, 9(2), 51-70.

- Boyraz, Z. (2015). Türkiye’de Göçmen Sorununa Örnek Suriyeli Mülteciler. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 7(2), 35-58.
- Brauch, H.G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 1-47.
- Bulkan, D. (2018). *Avrupa Birliği Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler*. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Buonfino, A. (2004). Between Unity and Plurality: The Politicization and Securitization of the Discourse of Immigration in Europe. *New Political Science*, 26(1), 23-49.
- Buzan, B. , Wæver, O. ve Wilde, J.D. (1998). *Security A New Framework For Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B., Wæver, O. (2003). *Regions and Powers The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B. (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 107-123.
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar Devletler & Korku*. (Çev. Emre Çıtak) İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Buzkıran, D., Kutbay, H. (2013). Arap Baharının Türkiye’ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 147-162.

Castles, S. , Miller, M.J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Commission of the European Communities. (2005). *Priority Actions for Responding to the Challenges of Migration: First Follow-up to Hampton Court*. (2005, November 30). Erişim Tarihi: 22.10.2020, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0621:FIN:EN:PDF>

Council of the European Union. (2002). *Seville European Council*. (2002, October 24). Erişim Tarihi: 29.11.2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/20928/72638.pdf>

Cumhuriyet. (2011). *Yılın Kişisi Muhammed Buazizi*. (2011, Aralık 28). Erişim Tarihi: 06.02.2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yilin-kisisi-muhammed-buazizi-308728>

Çakmak, H. (2014). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Barış Kitap.

Çakran, Ş., Eren, V. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1-30.

Çelikkpala, M. (2019). Güvenlik Topluluğu. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 43, 1-6.

Çiçekçi, C. (2011). *Güvenlikleştirme Kuramı ve İnsan Güvenliği Çerçevesinde 11 Eylül 2001 Sonrası Avrupa'da İslami Kimlik Algısı*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Çilingir, S. (2007). Avrupa Kimliği ve Ulus-Devlet Modeli. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(7), 44-52.
- Dedeoğlu, B. (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Delanty, G. (2013). *Avrupa'nın İcadı*. (Çev. Hüsamettin İnaç) Ankara: Adres Yayınları.
- Demir, O.Ö., Soyupek, Y. (2015). Mülteci Krizi Denkleminde AB ve Türkiye: İlkeler, Çıkarlar Ve Kaygılar. *Global Analiz*, 6, 1-40.
- Demirbağ, S. (2019). *Avrupa Birliği Göç Politikalarının Ekonomik ve Mali Boyutu*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı Avrupa Birliği Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demirtaş, B. (2019). Mülteciler ve Güvenlikleştirme. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 8, 1-8.
- Deutsche Welle Türkçe. (2008). "Avrupa Birliği Göç ve İltica Paktı" Tartışılıyor. (2008, Kasım 27). Erişim Tarihi: 03.12.2020 <https://www.dw.com/tr/avrupa-birli%C4%9Fi-g%C3%B6%C3%A7-ve-iltica-pakt%C4%B1-tart%C4%B1%C5%9F%C4%B1%C4%B1yor/a-3827099>
- Deutsche Welle Türkçe. (2010). *AB'den Stockholm Programı'na Onay*. (2010, Nisan 21). Erişim Tarihi: 04.12.2020, <https://www.dw.com/tr/abden-stockholm-program%C4%B1na-onay/a-5490646>
- Deutsche Welle Türkçe. (2019). *AB Kurumuna Sınırlarda Hak İhlali Suçlaması*. (2019, Ağustos 5). Erişim Tarihi: 02.02.2021, <https://www.dw.com/tr/ab-kurumuna-s%C4%B1n%C4%B1rlarda-hak-ihlali-su%C3%A7lamas%C4%B1/a-49892333>

- Doğan, S. (2007). *Avrupa Birliği'nde Uluslararası Gcn Gvenikleştirilmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Duruel, M. (2017). Avrupa Birliği Gc Politikası ve Kitlemel Gc Akınları Karşısındaki Durumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 1-12.
- EASO Sığınma Raporu. (2020). *Avrupa Birliği'nde Sığınma Durumuna İlişkin Yıllık Rapor*. Avrupa Sığınma Destek Ofisi.
- Emeklier, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 7(13), 99-123.
- Erşen, E. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Dnemde Dünya Siyaseti. ř. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (ss. 57-78). İstanbul: Küre Yayınları. 6. Baskı.
- EUR-Lex. (2000). *The Schengen Acquis*. (2000, September 22). Erişim Tarihi: 16.11.2020, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2000.239.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2000%3A239%3ATOC
- EUR-Lex. (2005a). *The Hague Programme*. (2005, May 10). Erişim Tarihi: 02.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0184>
- EUR-Lex. (2005b). *Council and Commission Action Plan Implementing the Hague Programme on Strengthening Freedom, Security and Justice in the European Union*. (2005, August 12). Erişim Tarihi: 22.10.2020, <https://eur->

[lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005XG0812%2801%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52005XG0812%2801%29)

EUR-Lex. (2007). *Applying the Global Approach to Migration to the Eastern and South-Eastern Regions Neighbouring the European Union*. (2007, May 16). Erişim Tarihi:

22.10.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52007DC0247&qid=1613132375703>

EUR-Lex. (2008). *European Pact on Immigration And Asylum*. (2008, September 24).

Erişim Tarihi: 02.12.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Aj10038>

EUR-Lex. (2010). *The Stockholm Programme*. (2010, May 4). Erişim Tarihi: 04.12.2020,

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2010.115.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2010%3A115%3ATOC

EUR-Lex. (2011). *The Global Approach to Migration and Mobility*. (2011, November 18).

Erişim Tarihi: 22.10.2020, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52011DC0743>

EUR-Lex. (2020). *Communication from the Commission on a New Pact on Migration and Asylum*. (2020, September 23). Erişim Tarihi: 19.03.2021, [https://eur-](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0609&qid=1617278254439)

[lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0609&qid=1617278254439](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0609&qid=1617278254439)

- European Commission. (2020). *Eurodac*. Erişim Tarihi: 01.12.2020, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/glossary_search/eurodac_en
- EuroPolitika. (2017). *2017 Fransa Cumhurbaşkanlığı Seçimleri: Fransa Tarihinde Yeni Bir Sayfa*. (2017, Nisan 25). Erişim Tarihi: 10.01.2021, <http://www.europolitika.com/2017-fransa-cumhurbaskanligi-secimleri-fransa-tarihinde-yeni-bir-sayfa/>
- Eurostat. (2021). *AB'ye İlk Kez Sığınma Başvurusu Yapanların Verileri*. (2021, February 17). Erişim Tarihi: 07.02.2021, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/migr_asyappctza/default/line?lang=en
- Evrensel. (2002). *Zirve Protesto İle Karşılandı*. (2002, Haziran 22). Erişim Tarihi: 29.11.2020, <https://www.evrensel.net/haber/131678/zirve-protestoyla-karsilandi>
- FRONTEX. (2020). *Origin & Tasks*. (2020). Erişim Tarihi: 03.12.2020, <https://frontex.europa.eu/about-frontex/origin-tasks/>
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49, 174-197.
- Golder, M. (2016). Far Right Parties in Europe. *Annual Review of Political Science*, 19, 477-99.
- Goodwin, M. (2014). Avrupa'da Radikal Sağın Yükseliş Nedenleri. *Perspektif*, 20(231), 42-45.

- Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 247-265.
- Güleç, C. (2015). Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 81-100.
- Haber Global. (2019). *Avrupa Ortak Politika Geliştiremedi, Duvarları Yükseltti!*. (2019, Ekim 14). Erişim Tarihi: 07.02.2021, <https://haberglobal.com.tr/dunya/avrupa-ortak-politika-gelistiremedi-duvarlari-yukseltti-9713>
- Hardin, G. (2001). Living on a Lifeboat. *The Social Contract*, 12(1), 36-47.
- Haser, D. (2018). *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Heywood, A. (2012). *Siyasetin Temel Kavramları*. (Çev. Hayrettin Özler) Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyaset*. (Çev. Bekir Berat Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Atilla Yayla) Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (1995). *Leviathan*. (Çev. Semih Lim) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Huysmans, J. (2000). The European Union and the Securitization of Migration. *Journal of Common Market Studies*, 38(5), 751-77.
- İçduygu, A., Şimşek, D. (2017). Giriş: Uluslararası Göç Politika ve Güvenlik. *Toplum ve Bilim*, 140, 6-10.

İKV., ve Bolayır, C. (2000). *Amsterdam Antlaşması (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları)*. (2000, Haziran). Erişim Tarihi: 01.12.2020, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A6-tr.pdf>

İKV E-Bülteni. (2009). *Stockholm Programı Kabul Edildi*. (2009, Aralık 7-21). Erişim Tarihi: 06.12.2020, https://bulten.ikv.org.tr/?ust_id=4180&id=4209&anahtar=stockholm%20program%C4%B1

İltica ve Göç Mevzuatı. (2005). Erişim Tarihi: 25.11.2020, <https://www.goc.gov.tr/iltica-ve-goc-mevzuati>

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1948). T.C. Resmi Gazete, 7217, 27 Mayıs 1949. Erişim Tarihi: 01.11.2020, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

İşyar, Ö.G. (2008). Günümüzde Uluslararası Güvenlik Stratejileri: Kavramsal Çerçeve Ve Uygulama. *Akademik Bakış*, 2(3), 1-42.

Kale, B. (2017). Nüfus Hareketleri ve Göç. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (ss. 605-616). İstanbul: Küre Yayınları. 6. Baskı.

Kalkan-Küçüksolak, Ö. (2012). Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 4(14), 202-208.

Kantarıcı, Ş. (2012). Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı “Koalisyonlar Dönemi mi?”. *Güvenlik Stratejileri*, 16, 47-84.

- Karabulut, B. (2009). Küreselleşme Sürecinde Güvenlik Alanında Değişimler Karadeniz'in Güvenliğini Yeniden Düşünmek. *Karadeniz Araştırmaları*, 6(23), 1-11.
- Keyman, E.F. (2017). Küreselleşme. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (ss. 509-522). İstanbul: Küre Yayınları. 6. Baskı.
- Kicinger, A. (2004). International Migration As A Non-Traditional Security Threat And The EU Responses To This Phenomenon. *Central European Forum For Migration Research Working Paper*, 2, 1-10.
- Kirişçi, K. (2002). Avrupa Kalesi mi, Dostça Schengen mi?. *Avrupa ve Türkiye'de Sığınma Hakkı ve Mülteciler* içinde (ss. 72-73). Uluslararası Sempozyum Ankara.
- Kirişçi, K. (2007). "Yumuşak Güç" Aracı Olarak Daha Dostça Bir Şengen Vize Sistemi: Türkiye'nin Deneyimi. *Uluslararası İlişkiler*, 4(13), 27-56.
- Koçak, O., Gündüz, R.D. (2016). Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 66-91.
- Köktaş, A. (2011). Avrupa Birliği'nde Sınır Güvenliği ve Yönetimi İle İlgili Gelişmeler ve Türkiye'nin Yeni Bir Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çabaları. O.Ö. Demir ve M. Sever (Ed.), *Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler* içinde (ss. 241-263). Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Köşer-Akçapar, Ş. (2012). Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu. S.G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin-Öner (Ed.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde (ss.563-575). İstanbul: İletişim Yayınları. 3. Baskı.

- Maastricht Antlaşması. (1992). *Treaty on European Union*. Erişim Tarihi: 18.11.2020, https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/treaty_on_european_union_en.pdf
- Mandacı, N., Özerim, G. (2013). Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 105-130.
- Matiç, U. (2018). NATO'nun Misyon ve Vizyonuna Küreselleşmenin Etkileri. L. Yiğittepe ve Y.A. Güzelipek (Ed.), *Küresel Güven(likesiz)lik* içinde (ss. 88-105). İstanbul: Hiper yayın. 1. Baskı.
- McCormick, J. (2014). *Avrupa Birliği'ni Anlamak*. Ankara: BigBang Yayınları.
- McSweeney, B. (1996). Identity and Security: Buzan and the Copenhagen School. *Review of International Studies*, 22(1), 81-93.
- Mercan, A. (2016). *Schengen Antlaşması'ndan Lizbon Antlaşması'na Uzanan Süreçte Avrupa Birliği'nin Ortak Göç Politikası Oluşturma Çabaları*. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Metin, Y. (2002). Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(4), 35-63.
- Miş, N. (2012). *Güvenlikleştirme Teorisi ve Türkiye'de Güvenlikleştirme Siyaseti 1923-2003*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

- Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1). 499-541.
- Mudde, C., Mair, P. (1998). The Party Family and Its Study. *Annual Review of Political Science*, 1(1), 211-29.
- Mudde, C. (2011). Who's Afraid of the European Radical Right. *Dissent*, 58(4), 7-11.
- Nişanyan Sözlük. (2020). E.T: 16.10.2020,
<https://www.nisanyansozluk.com/?k=G%C3%9CVENL%C4%B0K>
- Oğuz-Gök, G. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 65-82.
- Oğuzlu, T. (2017). Liberalizm. Ş. Kardaş ve A. Balcı (Ed.), *Uluslararası İlişkilere Giriş* içinde (ss. 147-165). İstanbul: Küre Yayınları. 6. Baskı.
- ORSAM. (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. Rapor No: 22.
- Öner, S. (2014). Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ , Yeni "Öteki"ler Ve Türkiye'nin AB Üyeliği. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), 163-184.
- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı*. Ankara: USAK Yayınları.
- Özerim, M.G. (2012). *Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göç Karşılığı: Güvenlik Temaları Ekseninde Göç Karşıtı Söylemin İnşası*. Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı Avrupa Çalışmaları Programı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Özerim, G. (2014). Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?. *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 11-48.

Öztürk, S., Saygın, S. (2017). 1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(12), 1-12.

Rumelili, B., Karadağ, S. (2017). Göç ve Güvenlik: Eleştirel Yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, 140, 69-92.

Samur, H. (2008). Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-16.

Sandıklı, A., Emeklier, B. (2011). 21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları. *Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 21-41). Uluslararası Balkan Kongresi Kocaeli.

Sandıklı, A., Emeklier, B. (2012). Güvenlik Çalışmalarında Değişim ve Dönüşüm. A. Sandıklı (Ed.), *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış Ve Çatışma Çözümleri* içinde (ss. 3-67). İstanbul: Bilgesam Yayınları.

Savaşan, Z. (2009). AB'de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma Sistemi Oluşturma Amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar. *İnsan Hakları Yıllığı*, 27, 13-34.

- Sayın, Y., Usanmaz, A., Aslangiri, F. (2016). Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18(31), 1-13.
- Schengen Visa Info. (2020). *Schengen Bölgesi Ülkeleri Listesi*. Erişim Tarihi: 15.11.2020, <https://www.schengenvisainfo.com/tr/schengen-bolgesi-ulkeleri-listesi/>
- Schierup, C.U., Hansen, P. ve Castles, S. (2006). *Migration, Citizenship and the European Welfare State*. Oxford: Oxford University Press.
- Shilibekova, A. (2014). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Güvenlik Çalışmalarında Yeni Yaklaşımlar. *Bildiriler Kitabı III* içinde (ss.1081-1090). Uluslararası Güvenlik Kongresi Kocaeli.
- Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı*. (2014). Belçika: Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı. Erişim Tarihi: 10.11.2020, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf
- Somuncu, B. (2006). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Sönmez, P. (2015). *Avrupa Birliği'nde Yeni Dönem Postkolonyal İlişkiler ve Göç Politikaları Diyalogu*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı. Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Sönmezoğlu, F. (1987). *Ansiklopedik Politika Sözlüğü*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Subacchi, P. (2005). Temporary Immigration: A Viable Policy for Developed Countries. *Chatham House Briefing Paper*, 1-4.

Şahin, K. (2009). Avrupa Birliği Kurumsal Reform Sürecine Lizbon (Reform) Antlaşması Eksenli Bir Bakış. *Sakarya Üniversitesi SBE Kongresi Örnek Bildiri*, 1-17.

Şemşit S. (2010). *Avrupa Birliği Göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışsallaştırılması: Türkiye'ye Yansımaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği Ana Bilim Dalı Avrupa Çalışmaları Programı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Şimşek, Ş. (2010). *İşletme Bilimlerine Giriş*. Konya: Eğitim Akademi Yayınları.

Şöhret, M. (2014). Kopenhag ve Aberystwyth Ekolleri Çerçevesinde 21. Yüzyılda Güvenliğin Değişen Kapsamı ve Boyutu. *Bildiriler Kitabı II* içinde (ss.657-713). Uluslararası Güvenlik Kongresi Kocaeli.

T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma*. Ankara: Ofset Fotomat.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı. (2019). *Türkiye-AB Ortak Eylem Planı*.

Erişim Tarihi: 10.02.2021,

https://www.ab.gov.tr/files/AB_Iliskileri/15_ekim_2015_turkiye_ab_ortak_eylem_plani_.pdf

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2021). *Yıllara Göre Geçici Koruma*

Kapsamındaki Suriyeliler. Erişim Tarihi: 06.02.2021,

<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638#>

Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

The European Council. (1999). *Tampere European Council*. (1999, October 15-16). Erişim tarihi: 22.10.2020, <https://www.consilium.europa.eu/media/21059/tampere-european-council-presidency-conclusions.pdf>

The Guardian. (2018). *Marine Le Pen Rebrands Front National in Push For Support*. (2018, June 1). Erişim Tarihi: 06.02.2021, <https://www.theguardian.com/world/2018/jun/01/marine-le-pen-rebrands-front-national-in-push-for-support>

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2019). E.T: 15.10.2020, <https://sozluk.gov.tr/>

Türkeş-Kılıç, S. (2018). Avrupa Komşuluk Politikası'nda Uluslararası Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Mukaddime*, 9(1), 1-20.

Ullman, R. H. (1983). Redefining Security. *International Security*, 8(1), 129-153.

UNHCR Türkiye. (2021). *UNHCR Türkiye İstatistikleri*. Erişim Tarihi: 07.02.2021, <https://www.unhcr.org/tr/unhcr-turkiye-istatistikleri>

Vardar-Tutan, E. (2018). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Avrupa Birliği-Türkiye İlişkilerinde Göç Olgusunun Analizi*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler

Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Wæver, O. (1995). Securitization and Desecuritization. R.D.Lipschutz (Ed.), *On Security* içinde (ss. 1-31). New York: Columbia University Press.

Wæver, O. (2003). Securitisation: Taking Stock of a Research Programme in Security Studies. Unpublished Draft, E.T: 01.11.2020, <https://docplayer.net/62037981-Securitisation-taking-stock-of-a-research-programme-in-security-studies.html>

Wæver, O. (2008). Toplumsal Gündemin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler*, 5(18), 151-178.

Wolfers, A. (1952). “National Security” as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.

Yıldırım, Y. (2017). Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa’da Sağ-Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ. *Amme İdaresi Dergisi*. 50(2), 51-72.

Yılmaz-Elmas, F., Kutlay, M. (2011). Avrupa’yı Bekleyen Tehlike: Aşırı Sağın Yükselişi. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Analiz*, 11, 1-22.

Yılmaz-Elmas, F. (2016). *Avrupa Birliği Göç-Dış Politika İlişkisinde Paradigma Değişimi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Zenginoğlu, S. (2019). Avrupa ve Göç: “Tehdit” Olgusuna Yönelik Teorik ve Politik Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 42-49.

Zimmermann, K.F. (1995). Tackling the European Migration Problem. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 45-62.

Zimmermann, K.F. (2005). Introduction: What We Know About European Migration. K.F. Zimmermann (Ed.), *European Migration What Do We Know? İçinde* (ss. 1-14) Oxford: Oxford University Press. First Published.